

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Matyáš Teodor Lucký

**Vývoj a další perspektivy
drogových trestných činů**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Rudolf Vokoun, CSc.

Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 17. května 2018

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 186 920 znaků včetně mezer.

V Praze dne 17. května 2018

Matyáš Teodor Luckyý

Tímto bych chtěl poděkovat především vedoucímu práce panu JUDr. Rudolfovi Vokounovi, CSc., za jeho trpělivost a cenné připomínky. Dále děkuji prof. JUDr. Heleně Válkové, CSc., Mgr. Kateřině Grohmannové, kpt. Mgr. Janu Kunešovi a dalším dvěma kriminalistům za poskytnuté rozhovory.

Obsah

Obsah	4
1. Úvod	6
1.1 Problematika psychoaktivních látek a drogových trestných činů	6
1.2 Vymezení některých pojmů	7
2. Historický vývoj	9
2.1 Vývoj mezinárodní úpravy drogových trestných činů	9
2.1.1 Starověk	9
2.1.2 Staré Řecko a Řím	10
2.1.3 Nástup křesťanství	11
2.1.4 Opiové války	12
2.1.5 Vývoj v USA během 20. století	13
2.1.6 Mezinárodní úprava 20. století	14
2.2 Vývoj úpravy drogových trestných činů v Evropské unii	17
2.3 Vývoj právní úpravy drogových trestných činů v českém prostředí	20
3. Současná česká právní úprava drogových trestných činů	25
3.1 Protidrogová politika České republiky	25
3.2 Česká trestněprávní úprava	26
3.2.1 Drogové trestné činy obecně	26
3.2.2 Nedovolená výroba a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy podle § 283 trestního zákoníku	29
3.2.3 Přechovávání omamné a psychotropní látky a jedu podle § 284 trestního zákoníku	34
3.2.4 Nedovolené pěstování rostlin obsahujících omamnou nebo psychotropní látku podle § 285 trestního zákoníku	36
3.2.5 Výroba a držení předmětu k nedovolené výrobě omamné a psychotropní látky podle § 286 trestního zákoníku	39
3.2.6 Šíření toxikomanie podle § 287 trestního zákoníku	40
3.2.7 Společná ustanovení podle § 289 trestního zákoníku	42
3.3 Česká mimotrestní úprava	43
3.3.1 Zákon o návykových látkách	43
3.3.2 Zákon o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek	43
3.3.3 Zákon o prekurzorech drog	44

3.3.4 Úprava v oblasti správního práva	44
4. Drogová problematika optikou statistických údajů	46
4.1 Návykové látky	46
4.1.1 Škodlivost pro uživatele: počet úmrtí, hospitalizací a žadatelů o léčbu	47
4.1.2 Společenská nebezpečnost: počet nehod a trestných činů spáchaných pod vlivem návykových látek	49
4.1.3 Uživatelné a pachatelé	51
4.1.4 Vyhodnocení statistických údajů	53
4.2 Drogové trestné činy	54
5. Právní úpravy drogových trestných činů v zahraničí	57
5.1 Právní úpravy vybraných evropských zemí	56
5.1.1 Německo	56
5.1.2 Nizozemsko	57
5.1.3 Portugalsko	58
5.1.4 Spojené království	59
5.1.5 Švédsko	60
5.2 Mimoevropské úpravy	61
5.2.1 Austrálie	62
5.2.2 Filipíny	63
5.2.3 Peru	63
5.2.4 Ruská federace	64
5.2.5 Spojené státy americké	65
6. Perspektivy drogových trestných činů	67
6.1 Perspektivy historického vývoje	67
6.2 Perspektivy současných právních úprav	68
6.3 Princip cesty nejmenšího odporu	69
6.4 Legální a nelegální návykové látky	72
6.5 Úskalí české právní úpravy očima odborníků	73
6.6 Další perspektivy drogových trestných činů	75
Závěr	79
Seznam zkratk	81
Seznam použité literatury	83

1. Úvod

1.1 Problematika psychoaktivních látek a drogových trestných činů

Psychoaktivní látky a jejich užívání tvořily důležitou součást lidské zkušenosti již tisíce let před našim letopočtem. Jak by také mohly rostliny či houby s mocí pozměnit stav mysli, vnímání či prožívání pozornosti našich předků uniknout? Fascinace touto jejich kvalitou potom zůstala přítomná až dodnes. Přestože psychoaktivní látky samotné se během dramatického vývoje lidských společností změnily pouze minimálně, v jeho průběhu na ně nicméně bylo nahlíženo jako na posvátné rostliny, d'áblovu svodidlo, lukrativní komoditu, metlu lidstva, rozptýlení, lék i jed. Převládající názor byl poté reflektován v soudobé legislativě, tu dnešní českou nevyjímaje. První část této práce proto mapuje vývoj přístupu historických zákonodárců a jejich právních úprav fenoménu psychoaktivních látek od starověku až po současnost. Zkoumány jsou zákony antického Říma, inkviziční procesy, opiové války, alkoholová prohibice v USA ale i postupně přibývajících mezinárodních úmluvy nebo právní předpisy Evropské unie. Sledován je také vývoj na českém území od Rakouska-Uherska po dnešek.

Pozvolné přesouvání psychoaktivních látek mimo zákon dalo v průběhu dějin vzniknout zcela novému typu kriminality – drogovým trestným činům. Skutkovou podstatou těchto deliktů je soubor činností, které je potřeba vykonat předtím, než se psychoaktivní látka dostane k člověku, který ji zkonzumuje. Současná podoba drogových trestných činů v české právní úpravě je pak předmětem zkoumání druhé části práce.

Třetí část práce pohlíží na psychoaktivní látky a drogové trestné činy optikou statistických údajů. Ty umožňují odhalit rizika užívání jednotlivých psychoaktivních látek a podrobit v rámci možností objektivní analýze dopad české právní úpravy na tuzemskou drogovou scénu. Podobnému zkoumání je poté podrobena i další desítky různých světových zemí v kapitole čtyři.

V závěrečné kapitole dochází k reflexi poznatků z předchozích částí práce. Za tímto účelem oslovil autor i několik odborníků, jejichž profese s českou úpravou drogových trestných činů úzce souvisí. Společně jsou pak zkoumány jednotlivé aspekty drogové problematiky, dopady historických i současných právních úprav drogových deliktů a možnosti vývoje budoucí legislativy.

1.2 Vymezení některých pojmů

V práci je používáno několik termínů, které je však nejdříve potřeba vysvětlit. Jedná se konkrétně o pojmy „návyková látka“, „psychoaktivní látka“, „droga“ a „drogové trestné činy“. Za **návykovou látku** je v této práci považován alkohol, tabák, omamné a psychotropní látky a jiné látky s psychoaktivními účinky, jejichž užívání může vést nebo se podílet na vzniku a rozvoji duševních poruch a poruch chování, tedy návykové látky ve smyslu ustanovení § 2 písm. a) zákona č. 65/2017 Sb., o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek. Termín tudíž zahrnuje širokou kategorii substancí, které jsou konzumovány z jiného důvodu než jako potrava a jsou schopné v relativně malém množství významnějším způsobem ovlivnit fyzické funkce či psychiku člověka. V českém právním řádu však není používání tohoto pojmu sjednoceno, takže například „návyková látka“ podle § 130 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku (dále jen „trestní zákoník“), není shodná s návykovou látkou ve smyslu této práce.¹ Stejně tak „návyková látka“ ve smyslu § 2 písm. a) zákona č. 167/1998 Sb., o návykových látkách a o změně některých dalších zákonů, je podstatně užší kategorií a vztahuje se pouze na omamné a psychotropní látky uvedené v přílohách č. 1 až 7 nařízení vlády č. 463/2013 Sb., o seznamu návykových látek. Stejná kategorie je poté v trestním zákoníku označována za omamné a psychotropní látky. Zákonodárce zde tedy vyňal skupinu návykových látek, pro kterou je v této práci používán pojem **psychoaktivní látky** nebo **drogy**, a aplikoval na ni zvláštní právní režim. Přehled rozdělení návykových látek v této práci viz tabulka níže.

Návykové látky	
„Legální“ návykové látky	„Nelegální“ návykové látky
Např. alkohol a tabák	<i>Psychoaktivní látky / drogy / omamné a psychotropní látky</i>

Zatímco však návykové látky spojují jejich podobné, objektivně poznatelné vlastnosti, psychoaktivní látky jsou de facto pouze kategorií právní a jejich nejdůležitějším společným znakem je, že v souvislosti s nimi lze spáchat **drogový trestný čin**. V českém právním řádu jsou drogové trestné činy upraveny v ustanoveních §§ 283 až 287 trestního zákoníku. Vzhledem k tomu, že se však práce věnuje i historickým a zahraničním právním úpravám, jedná se spíše o soubor činností spočívajících především ve výrobě, distribuci a přechovávání psychoaktivních látek, které konkrétní zákonodárce za drogové trestné činy *považuje*.

¹ Návykovou látkou podle § 130 trestního zákoníku se totiž rozumí alkohol, omamné látky, psychotropní látky a ostatní látky způsobící nepříznivě ovlivnit psychiku člověka nebo jeho ovládací nebo rozpoznávací schopnosti nebo sociální chování. Chybí zde tedy například tabák.

„Propustnost“ této kategorie je možné demonstrovat na příkladu výroby alkoholu, kterou sice v současnosti nelze za drogový trestný čin považovat, během alkoholové prohibice v USA se ale naopak jednalo o jeden z nejpřísněji stíhaných. Stejně tak výroba konopných látek byla v některých zemích světa dekriminalizována a nelze ji tedy nadále za drogový trestný čin považovat. Je tedy patrné, že účel práce určitou flexibilitu pojmu nezbytně vyžaduje.

2. Historický vývoj

Současná podoba české právní úpravy drogových trestných činů je výsledkem dlouhého a pestrého vývoje vztahu zákonodárců k psychoaktivním látkám. Cílem kapitoly je zprostředkovat, pokud možno objektivní pohled na tento vývoj a sledovat trendy, které společnost dovedly až k současnému právnímu stavu, v případě České republiky tedy například k úpravě v trestním zákoníku, zákoně o návykových látkách, zákoně o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek a do 1. července 2017 i v zákoně o přestupcích.² Autor tak činí prostřednictvím mezinárodní, evropské a české optiky a mapuje období od starověku po 21. století.

2.1 Vývoj mezinárodní úpravy drogových trestných činů

2.1.1 Starověk

Užívání psychoaktivních látek je staré jako lidstvo samo. Už v kulturách lovců a sběračů hrálo podstatnou roli sociálního tmele. Nomádské skupiny upevňovaly své vnitřní vazby skrze šamanské rituály, téměř vždy spojené s nějakou formou konzumace „posvátných“ rostlin či hub. Stejně důležitým bylo i jejich individuální požití během iniciačních obřadů symbolizujících přeměnu dítěte v dospělého člena kmene. Spojení těchto prvotních lidských struktur s psychoaktivními látkami není nijak překvapující, uvážíme-li, že právě sběr rostlin a jejich plodů byl primárním zdrojem obživy. Dobrá znalost jejich účinků mohla znamenat účinnou léčbu nemoci, zatímco neznalost otravu a smrt.³

Přechod k zemědělství měl na lidské společnosti zcela zásadní dopad. Malé nomádské skupinky se usadily, sběr rostlin se změnil v jejich kultivaci a dříve lovená zvířata byla domestikována. Nový způsob života našim předkům umožňoval zajistit si poměrně stabilní přísun potravy a způsobil tak dramatický nárůst lidské populace. Ten dal vzniknout prvním společenským hierarchiím a šamanské rituály se začaly měnit v obřady organizovaných náboženství. Ve většině z nich však hrály různé formy užívání psychoaktivních látek stále zcela zásadní roli.

V primitivním lékařství se z psychoaktivních látek užívalo především opium a konopí. První zmínku o medicínálním užití opia nalezneme již v Egyptě na Eberském papyru (kolem 1550 př.

² Zákon č. 167/1998 Sb. o návykových látkách a o změně některých dalších zákonů (dále jen „zákon o návykových látkách“), zákon č. 65/2017 Sb., o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek a zákon č. 200/1990 Sb. o přestupcích.

³ DURRANT, Russil a Jo THAKKER. Substance Use and Abuse: Cultural and Historical Perspectives. 1st ed. Calif: Sage Publications, Inc, 2003. ISBN 14-522-6296-9., s. 126-143 (dále citováno jako Substance Use and Abuse)

n. l.), jednom z nejstarších medicínských textů na světě. Jeho silné tišící účinky našli své využití i ve vojenském lékařství. Konopí přišlo do naší oblasti z Číny a Indie až kolem 9. století před Kristem, ale brzy bylo hojně využíváno k léčení například očních zánětů nebo nespavosti.

Vůbec první legislativní úprava jakési obdoby drogového trestného činu se týkala alkoholu. Nacházela se v Chammurapiho zákoníku (18. století př. n. l.) a nařizovala trest smrti utopením pro toho, kdo by „šdil kvalitu nápoje“.⁴ Na alkohol a opium se také často vztahovaly úpravy daňového charakteru, zatímco ostatní psychoaktivní látky zůstávaly po dlouhou dobu mimo jakoukoli státní regulaci.

2.1.2 Staré Řecko a Řím

Vliv antického Řecka na evropskou právní kulturu je nepopíratelný. V této kolébce demokracie převládal k psychoaktivním látkám neutrální postoj. „Otec medicíny“ Hippokratés chápal jejich vliv na člověka jako přirozený proces s poznatelnými příčinami a následky. Platón zase v *Zákonech* varoval před přílišnou konzumací vína a podobných látek, především pak mladými lidmi. Zároveň je však považoval za dobrý test charakteru a svým způsobem i součást řádného vývoje jednotlivce.⁵ Obecně se mělo za to, že pouze množství odlišuje lék od jedu a negativní aspekty užívání psychoaktivních látek, jako například vznik závislosti, byly považovány za nešťastnou kombinaci slabého charakteru konzumenta a silné substance.

Další antickou intelektuální mocností byl starověký Řím. Postoj římských zákonodárců k psychoaktivním látkám se od toho řeckého nijak zvlášť nelišil. To dokládá i *Lex Cornelia* (počátek 1. století př. n. l.), jedna z mála římských právních úprav nakládání s rostlinami s psychoaktivními účinky, jež zakazovala používání těch, které ve vysokých dávkách mohly člověku způsobit smrt. Zákon byl následně změkčen dekretem Senátu, který v něm rozpoznal dvojí povahu psychoaktivních látek, tedy léku i jedu, a vztáhl účinnost *Lex Cornelia* pouze na případy úmyslného travičství. Užívání k ostatním účelům zůstalo neupraveno.⁶

Ve srovnání s ostatními psychoaktivními látkám bylo v Římě daleko hůře pohlíženo na víno

Ze všech psychoaktivních látek mělo v Římě nejhorší pověst víno spojené s pověstnými divokými oslavami. Prvním, kdo proti nim zakročil, byl římský konzul a bývalý *praetor peregrinus* Spurius Postumius Albinus, který nechal v roce 186 př. n. l. pronásledovat a

⁴ Substance Use and Abuse, s. 64

⁵ PLATÓN. Zákony. Překlad František Novotný. 2. vyd. Praha: OIKOYMENH, 1997. ISBN 80-86005-31-3., s. 30-47

⁶ WEXLER, Phillip. History of Toxicology and Environmental Health: Toxicology in Antiquity II. 1st ed. London: Academic Press, 2014. ISBN 978-01-2801-506-3., s. 47-49

ukřižovat tisíce vyznavačů těchto večírků. Rozsudkům smrti často nepředcházelo žádné důkazní řízení a samotné nařčení bylo považováno jako usvědčující důkaz. Tažení vyvolalo sérii násilných střetů mezi římskými vojáky a zradikalizovanými účastníky těchto seancí a bylo často zneužíváno mocnými římskými občany k odstranění politické či ekonomické konkurence. Postupem času pak zcela ztratilo podporu obyvatelstva, což nakonec donutilo konzula k jeho ukončení.⁷

2.1.3 Nástup křesťanství

Postupem času převládl mezi náboženstvími v Římě jediný mysterijní kult spojený s pitím vína – křesťanství. Tato původně pronásledovaná sekta byla roku 380 našeho letopočtu ediktem císaře Theodosia I. prohlášena římským státním náboženstvím. Právní úprava drogových trestných činů byla od pádu Římské říše do 17. století silně ovlivněna, a často i přímo vytvářena, právě katolickou církví. Optikou křesťanského fundamentalismu bylo užívání psychoaktivních látek považováno za kacířství. I pití vína během mší se postupem času přeneslo z věřících na kněží. Ještě hůře byla vnímána výroba a distribuce psychoaktivních látek, jež církev ztotožňovala s čarodějnictvím. Legislativní opory se tento postoj dočkal v bule *Ad abolendam* papeže Lucia III. z roku 1184, která odnímala obžalovaným z čarodějnictví téměř všechna procesní práva a umožňovala inkvizitorům konfiskovat majetek usvědčených heretiků. Justičním aparátem pak byly inkviziční soudy založené roku 1232 papežem Řehořem IX.⁸

Hlavním cílem inkvizice samozřejmě nebylo stíhání aktivit, které bychom dnes mohli označit za drogové trestné činy. Církevní úprava nicméně měla zásadní vliv na roztržitěné nebo neexistující dobové úpravy. Co se týče psychoaktivních látek samotných, přisuzovala jim nejznámější rukověť inkvizitorů, Kladivo na čarodějnice z roku 1486, téměř zázračné účinky. Pro samotnou dvojici dominikánských autorů byl léčebný potenciál rostlin nepochybný a podložený bezpočtem svědectví. Jejich konzumace nebo jiná manipulace s nimi však byla považována za jasný důkaz kacířství.⁹ Procesy před inkvizičním soudem se podobaly těm zavedeným Spuriem Postumiem Albiniem v Římě před více než tisíci lety. K odsuzujícímu rozsudku stačila výpověď svědka, nepřímý důkaz nebo doznání během mučení. I pokud by se ale mučený nedoznal, mohla být jeho schopnost vydržet bolest považována za důkaz

⁷ ESCHOTODADO, Antonio. Stručné dějiny drog, Praha: Volvox Globator, 2003. ISBN 80-7207-512-8., s. 23-26 (dále citováno jako Stručné dějiny drog)

⁸ PETERS, Edward M. Inquisition. 1st Edition. Berkeley: University of California Press, 1988. ISBN 0-520-06630-8., s. 47-58

⁹ SPRENGER, Iacobus a Henricus INSTITORIS. Kladivo na čarodějnice. Překlad Jitka Lenková. 1. vyd. Praha: Levné knihy KMa, 2006. ISBN 80-7309-361-8., s. 145-162 (dále citováno jako Kladivo na čarodějnice)

spojenectví s ďáblem a potrestána smrtí.¹⁰ Inkviziční tažení si během svého trvání vyžádalo stovky tisíc obětí. Až s nástupem osvícenství v 17. století došlo k liberalizaci v užívání a nakládání s psychoaktivními látkami a od většiny trestů bylo upuštěno.

2.1.4 Opiové války

V 18. století bylo mnoho psychoaktivních látek běžně obchodováno západními mocnostmi. Na drogovém trhu dominovala britská Východoindická společnost, výhradní dodavatel opia na největší odbytiště v Číně. Čínský zákaz obchodu s touto látkou byl britskými obchodníky zcela ignorován, což vedlo k jakési době bostonského čajového dýchánku, kdy byly stovky tun britského opia na popud čínských autorit vysypány do moře. Británie obhajující „svobodu podnikání“ pak vedla s Čínou dvě vítězné Opiové války, z nichž první byla zakončena roku 1842 mírovou smlouvou z Nankingu a druhá skončila roku 1858 mírovou smlouvou z Tiencinu. Obě Británii zajistily pokračování prodeje opia za velmi výhodných podmínek, otevření dalších přístavů mezinárodnímu obchodu a postoupení Hongkongu pod britskou nadvládu. Ke konci 19. století však byla konzumace a výroba opia v Číně legalizována a místní produkce brzy ovládla celý trh.¹¹

V tomto období byly vypracovány dvě z vůbec prvních detailních studií vztahu právní úpravy a užívání psychoaktivních látek. Ta starší, zpráva britské Královské opiové komise (*Royal Commission on Opium*), zkoumala důležité aspekty anglo-asijského trhu s opiem.¹² Objemná studie z roku 1884 založená na poznacích desítek lékařů a tisících jejich pacientů uváděla, že v Indii, ze které pocházela většina opia a kde chyběla jakákoli právní úprava, jej pravidelně užívalo kolem 5 % obyvatelstva. Komise nicméně odhalila jen minimum souvisejících zdravotních nebo kriminálních problémů. K podobnému závěru došla ve své zprávě z roku 1894 i Komise pro indické konopí (*Indian Hemp Drugs Commission*).¹³ Ta čerpající ze svědectví dvanácti stovek lékařů, vojenských důstojníků a kněží dospěla k názoru, že i přes absenci právní úpravy v Indii panuje střídá konzumace konopí a hašiše a že jejich zneužívání je naprosto výjimečné. Umírněné užívání těchto látek podle komise nevyvolávalo prakticky žádné nežádoucí účinky a negativní následky na psychiku téměř vždy pramenily ze specifík

¹⁰ Kladivo na čarodějnice, s. 519-523

¹¹ DAVENPORT-HINES, Richard. Honba za zapomněním: Světové dějiny narkotik 1500-2000. Překlad Jaroslava Kočová. 1. vyd. Praha: BB art, 2004. ISBN 80-7341-202-0., s. 33-48 (dále citováno jako Světové dějiny narkotik)

¹² Dostupná z <https://archive.org/details/cu31924073053849>

¹³ Dostupná z <https://digital.nls.uk/indiapapers/browse/archive/74908458>

osobnosti samotného konzumenta. V závěru pak shledala komise škodlivost konopí pro společnost za zcela marginální.

Pro problematiku drogových trestných činů a psychoaktivních látek znamenal konec Opiových válek důležitý milník. Británie totiž po ztrátě čínského opiového trhu zcela přehodnotila svůj postoj a stala se po boku Spojených států amerických jednou z vůdčích sil protidrogového politického tažení 20. století.

2.1.5 Vývoj v USA během 20. století

Největší vliv na směřování mezinárodní úpravy drogových trestných činů měly od počátku 20. století až dodnes Spojené státy americké. Stejně jako jinde ve světě i zde platil dlouhou dobu relativně liberální postoj vůči drogám. Morfin, lék připravovaný z opia, byl často užíván například během americké občanské války. Mezi běžně prodávaná farmaka patřily také kodein, heroin, kokain, éter a různé druhy barbiturátů.¹⁴

Postupem času však ve společnosti převládl puritánský přístup amerických protestantů. Prvním z odrazů těchto tendencí v legislativě byl tzv. Harrisonův zákon (*Harrison Narcotics Tax Act*) z roku 1914, omezující prodej opiátů, a to i pro lékaře. O šest let později byla tzv. Volsteadovým zákonem (*National Prohibition Act*) vyhlášena alkoholová prohibice. Její výsledky však nedostály očekáváním a budoucí legislativa se tedy soustředila především na psychoaktivní látky. Roku 1937 byl přijat *Marihuana Tax Act* (obdobu Harrisonova zákona pro konopí), *Narcotics Control Act* z roku 1956 zavádějící minimální dolní hranici trestní sazby ve výši pěti let za první drogový prohřešek nebo vyhlášení války narkotikům (*War on Drugs*) americkým prezidentem Richardem Nixonem v roce 1971.

Jak bylo výše uvedeno, nedostála alkoholová prohibice ve Spojených státech amerických tak úplně očekáváním svých tvůrců. Bezprostředně po zavedení prohibičních zákonů poklesla spotřeba alkoholu v USA až o 70 %. Postupem času začala jeho konzumace opět růst, až se ustálila někde kolem 60–70 % předprohibiční spotřeby. V této míře zůstala ještě několik let po konci prohibice, až se po zhruba deseti letech navrátila k původním číslům. Stejný trend sledoval i počet zaznamenaných případů alkoholových psychóz (*delirium tremens*) a úmrtí způsobených alkoholismem. Na druhou stranu jen mezi lety 1920 a 1921 došlo ke 44 % nárůstu počtu zatčení pro opilost, o 81 % více zadržených řidičů bylo pod vlivem alkoholu a počet prohřešků proti prohibičním zákonům se zvýšil dokonce o 102 %. Tato čísla je samozřejmě

¹⁴ Světové dějiny narkotik, s. 106-123

třeba brát s určitou rezervou vzhledem k politickému tlaku na stáhání daných deliktů v době po začátku prohibice. Vzrůstající tendenci však vykazovala i související kriminalita. Počet krádeží a loupeží stoupl o 9 % a počet ublížení na zdraví o 13,4 %. Dalšími průvodními jevy byla vysoká míra korupce mezi policisty, desítky tisíc otrav methylokoholem a kvetoucí černý trh ovládaný pašeráckými gangy. Vraždy, velmi často spojené právě s činností mafie, v prvním roce prohibice zaznamenaly nárůst o 12,7 % a během dvacátých let dvacátého století se pak jejich počet zvýšil až o 78 % oproti číslům před prohibicí. Nárůst zaznamenal i počet drogově závislých, a to o 44,6 % a také vězeňská populace vzrostla zhruba o polovinu.¹⁵

2.1.6 Mezinárodní úprava 20. století

Roku 1909 svolal americký prezident Theodore Roosevelt vůbec první konferenci ohledně mezinárodní úpravy psychoaktivních látek. Konala se v Šanghaji a zúčastnilo se jí celkem dvanáct států. Původní záměr vyřešit opiovou situaci v Číně nakonec přerostl v diskusi o potřebě mezinárodní úpravy drogové problematiky. Většina koloniálních mocností však vyslala delegáty pouze s poradním hlasem a výsledek konference pro ně z toho důvodu nebyl závazný. V Šanghaji tedy vznikla řada nezávazných dokumentů, týkajících se například zákazu exportu drog do zemí, ve kterých byla jejich konzumace postavena mimo zákon, nebo omezení dovozu opia do Číny. Největší význam konference ale spočíval v přípravě půdy pro příští jednání.

Tím se stala První mezinárodní opiová konference v Haagu v roce 1912, ze které vzešla Mezinárodní opiová úmluva ze dne 23. ledna 1912. Ta ukládala smluvním stranám zavedení účinné legislativy v oblasti vývozu, dovozu a státní kontroly výroby opia, morfia, heroinu a kokainu. Smlouvu podepsalo celkem jedenáct států a například ve Spojených státech amerických se stala inspirací pro výše uvedený Harrisonův zákon. Úmluva získala téměř celosvětovou platnost, když se roku 1919 staly všechny státy podepisující Versailleskou mírovou smlouvu zároveň i jejími signatáři. Přes svůj pouze doporučující charakter byla úmluva považována za znamení silné mezinárodní podpory zastánců kriminalizace užívání drog.

Mírové dohody z roku 1920 daly vzniknout nové mezinárodní entitě – Společnosti národů. Ta svou rezolucí ze dne 12. prosince 1920 založila Poradní komisi pro otázky obchodu opiem a

¹⁵ HANSON TOWNE, Charles. *The Rise and Fall of Prohibition: The Human Side of What the Eighteenth Amendment and the Volstead Act Have Done to the United States (Classic Reprint)*. 1st ed. London: Forgotten Books, 2017. ISBN: 978-0-259-17658-9., s. 156-162; MIRON, Jeffrey A. a Jeffrey ZWEIBEL. *Alcohol Consumption During Prohibition. The American Economic Review*. 1991, American Economic Association, vol. 81, no. 2, ISSN: 0002-8282., s. 242-247.

dalších škodlivých drog, která měla plnit úkoly vyplývající z úmluvy z Haagu. Pomocným a administrativním orgánem byla Sekce opiových a sociálních otázek. Vzhledem k tomu, že se některé strategicky významné země, jako například Spojené státy americké, nestaly členy Společnosti národů, nebylo však možné přijmout komplexní řešení. Mezi členskými státy se nakonec jako vůdčí síla na poli mezinárodní kontroly narkotik prosadila Velká Británie.

Úmluvu z Haagu prohloubily dvě mezinárodní smlouvy podepsané v roce 1925 v Ženevě.¹⁶ První z nich ukládala signatářům povinnost postupného snižování výroby, vnitřního obchodu a užívání opia. Druhá pak rozšířila působnost Haagské úmluvy na konopné látky a vytvořila Stálou ústřední komisi. Ta měla coby nezávislý orgán shromažďovat informace zaslané smluvními státy a sledovat trendy v mezinárodním obchodu s psychoaktivními látkami. Komise také spravovala systém importních certifikátů a exportních autorizací. Úmluvy nicméně odmítli podepsat někteří klíčoví hráči jako USA, Čína, Persie nebo Peru. Vlivem obou úmluv se podařilo omezit mezinárodní obchod s kokou a Indie zásadně zredukovala svůj export opia. Vzniklá díra na trhu se však brzy zaplnila produkcí z jiných opiových velmocí, jako Persie nebo Čína, a současně prudce vzrostla spotřeba syntetických drog.¹⁷

Dne 13. července 1931 byla v Ženevě uzavřena Úmluva o omezení výroby a úpravě distribuce omamných látek. Úmluva stanovila každé smluvní straně závazné kvóty týkající se spotřeby psychoaktivních látek, definovala kritéria pro jejich kvalitu a rozčlenila psychoaktivní látky do tří kategorií podle nebezpečnosti. Během následujících pěti let zaznamenala Stálá ústřední komise Společnosti národů výrazný pokles oficiální výroby opia a kokainu. Opačnou stranou mince však byl dramatický nárůst černého trhu s těmito látkami ovládaný nově vzniklými mezinárodními drogovými syndikáty.¹⁸ Společnost národů na toto roku 1936 reagovala další Ženevskou úmluvou,¹⁹ stanovující trestní postihy pro výrobu, přípravu, poskytnutí, koupi nebo i pouhé držení psychoaktivních látek. Smluvní strany se měly zavázat, že jakékoli z těchto chování „krutě potrestají“. Dohodu však opět nepodepsalo několik důležitých zemí. Kvůli její nedostatečné přísnosti tak neučinily Spojené státy americké a z politických důvodů se jejími stranami nestaly ani Německo s Japonskem. Ještě předtím, než smlouva roku 1939 vešla

¹⁶ Dohoda o potlačení výroby, vnitřního obchodu a používání zpracovaného opia ze dne 11. února 1925 a Mezinárodní opiová úmluva ze dne 19. února 1925

¹⁷ World Drug Report 2008 vydaný Úřadem OSN pro drogy a kriminalitu (UNODC), s. 192-194, dostupný z https://www.unodc.org/documents/wdr/WDR_2008/WDR2008_100years_drug_control_league.pdf (dále citováno jako World Drug Report 2008)

¹⁸ World Drug Report 2008, s. 195

¹⁹ Úmluva o potlačování nedovoleného obchodu s omamnými látkami ze dne 26. června 1936

v platnost, vystoupila ze Společenství národů Itálie (1937) a Sovětský svaz byl kvůli invazi do Finska vyloučen (1939). Její skutečná účinnost tak zůstala značně oslabena.

Po druhé světové válce byla Společnost národů nahrazena Organizací spojených národů (OSN). Poradní komisi o opiu a ostatních škodlivých drogách vystřídala Komise OSN pro omamné látky. Přesun pravomocí ze všech výše uvedených smluv proběhl prostřednictvím Protokolu z Lake Success roku 1946, který byl roku 1948 v Paříži rozšířen tak, že se nakonec vztahoval na všechny látky „schopné způsobit závislost“. Smluvní strany měly navíc povinnost hlásit OSN jakékoli nové látky splňující tuto širokou definici. Možnost výroby opia byla roku 1953 dále zúžena Protokolem o omezení a úpravě pěstování máku, jakož i výroby, mezinárodního obchodu, velkoobchodu a používání opia, podepsaným v New Yorku.

V následujících letech došlo k objevům a rozšíření mnoha nových psychoaktivních látek. Mezi běžnou populací se dostaly silně návykové barbituráty a benzodiazepiny, jako například Valium nebo metamfetamin, původně používaný pro vojenské účely za druhé světové války.²⁰ Na rapidní nárůst užívání těchto narkotik reagovala OSN Jednotnou úmluvou o omamných látkách uzavřenou dne 31. března 1961 v New Yorku. Jednalo se o komplexní úpravu sjednocující a nahrazující všechny výše uvedené smlouvy. Preambule označovala toxikomanií za pohromu pro jednotlivce a hospodářské a sociální nebezpečí pro lidstvo. Hlavními cíli úmluvy bylo omezení držení, užívání, výroby a obchodu s omamnými látkami, často i těch používaných k lékařským a vědeckým účelům, a boj proti pašování omamných látek prostřednictvím mezinárodní spolupráce a zastrasování. Ten, kdo by se výše uvedeného chování dopustil, měl být potrestán přísným trestem, primárně odnětím svobody. Úmluva obsahovala přes stovku omamných látek a jejich sloučenin, rozdělených do čtyř skupin podle míry vyžadované kontroly. Kritérii pro rozdělení byla schopnost vytvářet závislost, rozšířenost jejich užívání a terapeutický potenciál. Zařazení konopí do skupiny nejnebezpečnějších a pro medicínu nejméně využitelných látek a lístků koky do té nejprísneji regulované pak vyvolalo mnohé kritiky.²¹ Stejně tak psychoaktivní látky tradičně užívané v zemích Asie, Afriky a Latinské Ameriky jako extrakty z koky nebo z makovic, byly označeny za quasi-lékařské a jejich užívání a kultivace měly být eliminovány. Optimistické odhady očekávaly dosažení těchto cílů

²⁰ Světové dějiny narkotik, s. 210-250

²¹ BEWLEY-TAYLOR, David a Martin JELSMAN. Fifty Years of the 1961 Single Convention on Narcotic Drugs: A Reinterpretation. *Series on Legislative Reform of Drug Policies*. 2011, no. 12, s. 16-17. Dostupné z <http://undrugcontrol.info/images/stories/documents/dlr12.pdf>

v případě koky do patnácti a v případě konopí do dvaceti pěti let. Úmluva byla pozměněna Protokolem podepsaným roku 1972 ve Vídni.

Dne 21. února 1971 byla také ve Vídni přijata Úmluva o psychotropních látkách. Ta rozšířila seznam zakázaných látek o více než stovku nových substancí. Podobně jako v Jednotné úmluvě byla míra regulace odstupňována podle schopnosti látky vyvolat závislost, důkazů o jejím zneužívání a možnosti jejího využití v léčebné praxi. I zde se však výsledná kategorizace ukázala být problematickou. Šedesátá léta dvacátého století zaznamenala značný nárůst užívání halucinogenů, především pak psychedelik. Terapeutický potenciál těchto látek v minulosti uznala i samotná OSN, jež například LSD označila za průlom na poli psychoterapie.²² Jeho zařazením na Seznam I., který sestával téměř výhradně z psychedelik a kanabinoidů, se však využití této látky k lékařským nebo vědeckým účelům stalo téměř nemožným a zavádělo pro ni přísnější režim kontroly, než jakému byl podroben například metamfetamin.

Koncem 20. století se začaly objevovat stále sofistikovanější metody ilegální výroby a distribuce drog a s tím související legalizace výnosů z trestné činnosti. Přes veškerou regulaci užívání psychoaktivních látek měl tento trend jednoznačně stoupající tendenci. Dne 20. prosince 1988 byla uzavřena Úmluva OSN proti nezákonnému obchodování s narkotickými drogami a psychotropními látkami zavádějící ještě tvrdší protidrogová opatření. Jejím cílem bylo vytvořit podmínky pro efektivní mezinárodní spolupráci justičních a policejních složek a úplnou likvidaci nedovoleného obchodu s narkotiky považovala za kolektivní povinnost všech států. Znemožnění legalizace výnosů z této trestné činnosti pak mělo připravit organizovaný zločin o jeho základní motivaci. Značná pozornost byla věnována také kontrole prekurzorů, například v českém prostředí známému efedrinu, používanému k výrobě pervitinu (metanfetaminu), a opět bylo apelováno na kriminalizaci i samotného držení psychoaktivních látek nebo jejich prekurzoru.

2.2 Vývoj úpravy drogových trestných činů v Evropské unii

Evropská unie (EU) se účastnila již jednání o Úmluvě OSN proti nezákonnému obchodování s narkotickými drogami a psychotropními látkami z roku 1988 a jejím formálním signatářem se stala 8. června 1989. O rok později byl na zvláštním zasedání Evropské rady v Římě dne 13. a

²² TAYLOR, Graham C. An analysis of the problems presented in the use of LSD. *Bulletin on Narcotics*. 1967, United Nations Publications, Issue 1, s. 7-13. Dostupné z http://www.unodc.org/unodc/en/data-and-analysis/bulletin/bulletin_1967-01-01_1_page003.html

14. prosince 1990 schválen první Plán pro boj s drogami.²³ Smlouva o Evropské unii podepsaná v Maastrichtu dne 7. února 1992 označila prevenci drogové závislosti za jednu z priorit zajišťování vysoké úrovně ochrany veřejného zdraví a boj proti nedovolenému obchodu s drogami za věc společného zájmu členských států v oblasti policejní spolupráce.²⁴ Smlouva vstoupila v platnost 1. listopadu 1993. Ve stejném roce bylo založeno i Evropské monitorovací středisko pro drogy a drogovou závislost (EMCDDA), které svou činnost zahájilo o dva roky později. Jeho účelem bylo poskytovat Evropské unii a členským státům faktický přehled o situaci v oblasti drog a zajistit spolehlivou informační základnu pro vytváření související legislativy.²⁵ Roku 1994 byla založena Protidrogová jednotka Europolu (*Europol Drugs Unit*). Tento útvar byl původně neoperativní a sloužil pouze k výměně informací. Jeho kompetence se však stále rozšiřovaly, až se nakonec prostřednictvím Úmluvy o Europolu z roku 1999 přeměnil v Evropský policejní úřad (Europol). Ten byl pak roku 2010 plně integrován do struktur Evropské unie.²⁶

Evropská rada na zasedání v Cannes ve dnech 26. a 27. června 1995 schválila Evropský akční plán pro boj proti drogám pro roky 1995 až 1999. Během tohoto období byla dne 2. října 1997 v Amsterdamu podepsána Amsterodamská smlouva, kterou se mění Smlouva o Evropské unii, smlouvy o založení Evropských společenství a některé související akty (dále jen „Amsterodamská smlouva“), která vstoupila v platnost o dva roky později. Společenství tak přibyl další úkol spočívající v „*doplňování činnosti členských států ke snižování škodlivých účinků drog na zdraví, včetně informační činnosti a jejich předcházení.*“²⁷ Souběžně s Amsterodamskou smlouvou byl společnou akcí 97/396/JHA ze dne 16. června 1997 zaveden Systém včasného varování, který mezi členskými státy zaváděl efektivní mechanismus pro rychlou výměnu informací o nových psychoaktivních látkách. Na začátku dvacátého prvního století přijala Evropská rada Drogovou strategii EU následovanou Akčním plánem EU pro boj proti drogám, obojí pro období let 2000 až 2004. Strategie obsahovala jedenáct cílů a šest hlavních úkolů, jako například podstatné snížení užívání drog, jejich dostupnosti nebo zdravotních rizik s nimi spojených, a to vše v horizontu daných pěti let. Akční plán pak obsahoval kolem stovky konkrétních činností, jež měly členské státy i Evropská unie samotná

²³ Všechny akční plány a strategie Evropské unie jsou dostupné z http://www.emcdda.europa.eu/document-library-category/eu-action-plans-and-strategies_it

²⁴ Články 129 odst. 1 a K.1 odst. 9 Smlouvy o Evropské unii uzavřené v Maastrichtu 7. února 1992

²⁵ Čl. 1 nařízení Rady (EHS) č. 302/93 ze dne 8. února 1993

²⁶ Rozhodnutí Rady 2009/371/JHA ze dne 6. dubna 2009

²⁷ Čl. 129 odst. 1 Amsterodamské smlouvy

povinnost implementovat do konce roku 2004. Formu kombinace strategie a akčního plánu si Evropská unie ponechala v otázkách drogové politiky až do dnešního dne.²⁸

Problematika psychoaktivních látek a aktivit s nimi souvisejících je v primárním právu Evropské unie upravena především ve Smlouvě o fungování Evropské unie (dále jen „SFEU“). Podle článku 83 SFEU mohou Evropský parlament a Rada stanovit minimální pravidla týkající se vymezení trestných činů a sankcí pro nedovolený obchod s drogami. Ostatní ustanovení Kapitoly 4 SFEU (čl. 82 až 86) pak upravují justiční spolupráci mezi členskými státy v této oblasti. Obchodu s prekurzory jak na vnitřním trhu, tak ve vztahu k třetím zemím, se dotýkají články 114 a 207 SFEU. Článek 168 SFEU dává Evropské unii pravomoc doplňovat činnost členských států ke snižování škodlivých účinků drog na zdraví, včetně informačních a prevenčních opatření.

V oblasti sekundárního práva je třeba zmínit rozhodnutí Rady 2001/419/SVV ze dne 28. května 2001 o předávání vzorků sledovaných látek, zajišťující výměnu exemplářů zabavených členskými státy pro účely odhalování, vyšetřování a stíhání trestných činů nebo forenzní analýzu. Rozhodnutí bylo doplněno doporučením Rady 2004/C 86/04 ze dne 30. března 2004 upravujícím pokyny pro odběr vzorků zadržovaných drog a rozhodnutím Rady 2005/387/SVV ze dne 10. května 2005 o výměně informací, hodnocení rizika a kontrole nových psychoaktivních látek. Později jmenovaný předpis zavedl mechanismus rychlé výměny informací a hodnocení rizik v oblasti psychoaktivních látek a společně s prvními dvěma vytvořil legislativní základnu pro tzv. Systém včasného varování (*Early Warning System*). Jeho prostřednictvím dodnes dochází ke spolupráci Europolu a EMCDDA ve vyhledávání nových psychoaktivních látek, o kterých pak oba orgány vydávají společné zprávy a informují o nich Evropský parlament, Radu a Evropskou komisi prostřednictvím svých výročních zpráv.

Dalším pro tuto práci důležitým legislativním aktem Evropské unie bylo rámcové rozhodnutí Rady 2004/757/SVV ze dne 25. října 2004, kterým se stanoví minimální ustanovení týkající se znaků skutkových podstat trestných činů a sankcí v oblasti nedovoleného obchodu s drogami. To ve svém úvodu odkazovalo přímo na protidrogovou strategii a akční plán pro roky 2000 až 2004 a stanovovalo minimální výši trestů za trestné činy související s nedovoleným obchodem s drogami a jejich prekurzory. Tresty měly působit účinně, přiměřeně a odrazujícím způsobem, což se odráží v požadavcích na výši horní hranice trestní sazby, která byla pro některé případy

²⁸ Drogová strategie Evropské unie pro roky 2005 až 2012 a dva akční plány (pro období 2005 až 2008 a 2009 až 2012) a Drogová strategie Evropské unie pro roky 2013 až 2020 a dva akční plány (pro období 2013 až 2016 a 2017 až 2020)

stanovena na pět až deset let. Kriminalizováno mělo být i pěstování opiového máku, keře koky nebo rostlin konopí. Za pozornost však stojí i ponechání přechovávání drog pro vlastní spotřebu výlučně v pravomoci členských států. Rozhodnutí dále obsahovalo povinnost zavést trestní odpovědnost za tyto trestné činy i pro právnické osoby.

Poslední oblast evropské právní úpravy, které zde bude věnována pozornost, se týká prekurzorů drog. Základním předpisem v oblasti výroby potencionálních prekurzorů drog a jejich uvádění na trh Evropské unie je nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 273/2004 ze dne 11. února 2004 o prekursorech drog, které stanovuje opatření pro kontrolu a sledování látek používaných pro nedovolenou výrobu psychoaktivních látek.²⁹ Na dovoz a vývoz těchto látek do a z Evropské unie pak dopadá Nařízení Rady (ES) č. 111/2005 ze dne 22. prosince 2004, kterým se stanoví pravidla pro sledování obchodu s prekursory drog mezi Společenstvím a třetími zeměmi.³⁰ Obě nařízení byla doplněna nařízením komise v přenesené pravomoci (EU) 2015/1011 a (EU) 2016/1443 a provedena nařízením Komise (EU) 2015/1013.

Vzhledem ke komplikovanosti problematiky v kombinaci s převážně ekonomickým zaměřením Společenství spočívá však těžiště úpravy drogových trestných činů v legislativách jednotlivých členských států. Každý z nich se přitom vyznačuje svým historicky daným přístupem a evropská úprava tak má na oblast jen omezený vliv. Největší odezvy se jí dostalo u mladších členů unie, u nichž často konkrétní a jasná protidrogová legislativa či politika chyběla. V těchto případech se nicméně objevil problém s přílišnou obecností evropských právních předpisů, kdy pluralita možných výkladů značně relativizovala jejich přínos.

Liší se i cíle jednotlivých států, často dané jejich společensko-kulturní atmosférou a mentalitou obyvatelstva. Rozdílnost přístupů jasně vyplývá ze srovnání Švédska, usilujícího o vymýcení drog ze společnosti, a Portugalska, které zcela dekriminalizovalo jejich držení (viz kapitoly 5.1 a 6.2). Harmonizace se tedy na tomto poli ukázala být pro Evropskou unii poměrně náročným úkolem a její účinnost zatím zůstává do značné míry omezená.³¹

2.3 Vývoj právní úpravy drogových trestných činů v českém prostředí

Drogové trestné činy byly na českém území legislativně upraveny již za Rakouska-Uherska. Podobně jako ve Starém Řecku či Římě i zde byly psychoaktivní látky pojímány jako léčiva

²⁹ Nařízení bylo pozměněno nařízením Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1258/2013

³⁰ Nařízení bylo pozměněno nařízením Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1259/2013.

³¹ GUTHEIL, Mirja, Quentin LIGER, Aurelie HEETMAN, James EAGER a Solveig Bourgeon, *A review and assessment of EU drug policy*, European Parliament: Directorate General for Internal Policies, 2016., s. 56-57, dostupné z [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/571400/IPOL_STU\(2016\)571400_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/571400/IPOL_STU(2016)571400_EN.pdf)

a/nebo jedy a úprava se pak týkala především druhého jmenovaného. Hlavním právním předpisem v této oblasti byl zákon č. 117/1852 ř.z., o zločinech, přečinech a přestupcích (dále jen „říšský zákon“ nebo „ř.z.“). Ten ve svém druhém díle, hlavě osmé, *O přečinech a přestupcích proti bezpečnosti života*, upravoval několik přečinů skutkovou podstatou blízkých dnešním drogovým trestným činům. Prvním z nich byl obecný přestupek proti bezpečnosti života uvedený v § 335 ř.z., který šlo ve spojení s § 336, písm. d) téhož spáchat také užitím „látek narkotizujících“.³² Úpravu doplňovalo ustanovení § 343 ř.z. postihující používání éterových par bez zákonného povolení a ustanovení o neoprávněném obchodu s léčivy podle § 354 ř.z. a jedy podle §§ 361 až 370 ř.z. Specifickým přečinem pak bylo způsobení smrti nebo těžkého poškození na těle dítěti podáním odvaru z makovic, upraveným v § 377 ř.z. Za výše uvedené skutky však hrozil podle říšského zákona nanejvýš jeden rok vězení nebo pokuta do deseti tisíc korun. Z této úpravy je rovněž poznat úmysl trestat pouze nezákonnou distribuci psychoaktivních látek a nikoli jejich přechovávání nebo užívání.

Podpisem Versailleské mírové smlouvy přistoupilo již samostatné Československo k Haagské dohodě z roku 1912. Ta byla následně vyhlášena pod č. 159/1922 Sb. z. a n. a prováděl ji zákon č. 128/1923 Sb. z. a n. Ten zakazoval neoprávněnou výrobu, dovoz, prodej, rozdělování, požívání a vývoz zpracovaného opia a ukládal lékařům a lékárníkům povinnost vést záznamy o množství prodaného kokainu, morfia a dalších omamných prostředků. I zde však platily v porovnání s dnešní úpravou mírnější tresty. Jednalo se o odnětí živnostenského oprávnění nebo pokutu ve výši do dvaceti tisíc korun, jež se při nedobytnosti mohla změnit v trest odnětí svobody až na tři měsíce. Československo později přistoupilo i k dalším dvěma důležitým úmluvám z let 1925 a 1931.³³ Prováděcími předpisy úmluv byly zákony č. 128/1923 Sb. z. a n. a č. 29/1938 Sb. (dále jen „opiový zákon“). Ustanovení § 19 odst. 1 opiového zákona nařizovalo trest odnětí svobody od tří měsíců do tří let a pokutu až 50 000 korun za neoprávněnou výrobu, zpracování, přípravu, přechovávání, obchod, nabídnutí, dovoz, průvoz nebo vývoz omamných látek. V případě velkého rozsahu, spáchání činu „po živnostensku“, při těžkém poškození těla, smrti nebo způsobením nebezpečí pro život nebo zdraví lidí ve větším rozsahu se trest zvyšoval na jeden rok až pět let odnětí svobody a pokutu až 100 000 korun. Trestnou byla podle § 19 odst. 2 opiového zákona i pouhá výroba nebo přechovávání nástroje či předmětu sloužícího k výrobě omamných látek a hrozil za ně trest odnětí svobody ve výši jednoho měsíce až jednoho

³² Samotným obecným přestupkem bylo podle § 335 říšského zákona jakékoli jednání schopné „...způsobiti nebo zvětšiti nebezpečnosti života, zdraví nebo tělesné bezpečnosti lidí...“.

³³ Mezinárodní opiová úmluva vyhlášená pod č.147/1927 Sb. z. a n. a Úmluva o omezení výroby a úpravě distribuce omamných látek vyhlášená pod č. 173/1933 Sb. z. a n.

roku a pokuta až 5 000 korun. Úprava tedy byla o poznání přísnější než ta předchozí a poprvé došlo i ke kriminalizaci samotného přechovávání, bez ohledu na to, zda bylo určeno pro potřebu vlastní nebo jiného.

Po druhé světové válce se dva drogové trestné činy dostaly již přímo do trestního zákona.³⁴ Úprava obou deliktů se nacházela v jeho hlavě čtvrté, trestných činech obecně ohrožujících, konkrétně v ustanoveních §§ 197 a 198. První paragraf se věnoval samotné výrobě, dovozu, vývozu ale také opatření jinému nebo pouhému přechovávání omamných látek a jedů. Za takové chování hrozil pachateli trest odnětí svobody až na tři léta a peněžitý trest. Při naplnění znaků kvalifikované skutkové podstaty, jako například způsobení smrti nebo dopuštění se skutku „výdělečně“, se trestní sazba odnětí svobody zvýšila na jeden rok až pět let. Druhý paragraf ukládal tomu, kdo by vyrobil, opatřil sobě nebo jinému či přechovával předmět určený k výrobě omamných látek a jedů, trest odnětí svobody až na dvě léta, tedy dvakrát vyšší než v opiovém zákoně.

Tuto úpravu téměř beze změny přejal i pozdější zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon (dále jen „trestní zákon“). Oba delikty se opět nacházely v hlavě čtvrté, trestných činech obecně nebezpečných. Původní úprava výroby, dovozu, vývozu, opatření nebo přechovávání omamných prostředků nebo jedů jinému zůstala téměř identická, ustanovení § 187 trestního zákona jen snížilo horní hranici trestní sazby odnětí svobody ze tří na dvě léta a přidalo alternativní uložení nápravného opatření. Kvalifikovaná skutková podstata byla rozšířena o možnost spáchat trestný čin jako člen organizované skupiny a trestní sazba odnětí svobody se zde naopak zvýšila na dvě až osm let. I úprava týkající se předmětů určených k výrobě omamných látek a jedů byla přejata téměř beze změny. Ustanovení § 188 trestního zákona pouze umožnilo uložit místo trestu odnětí svobody nápravné opatření, peněžitý trest nebo propadnutí věci. Rozdíl oproti původní úpravě tedy spočíval především v oblasti trestů.

Roku 1966 byl přijat zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu. Ten zmocňoval vládu k vydání předpisů o jedech a zdraví škodlivých látkách, kterými se stalo nařízení vlády č. 56/1967 Sb., o jedech a jiných látkách škodlivých zdraví a vyhláška ministerstev zdravotnictví a spravedlnosti č. 57/1967 Sb., kterou se provádí vládní nařízení o jedech a jiných látkách škodlivých zdraví. Vyhláška pak obsahovala seznam těchto látek. Úprava doznala ještě několika obměn v podobě podzákonných právních předpisů, konkrétně vládního nařízením č. 192/1988 Sb., o jedech a některých jiných látkách škodlivých zdraví, později nahrazeným

³⁴ Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon

vládním nařízením č. 114/1999 Sb., kterým se pro účely trestního zákona stanoví, co se považuje za jedy, nakažlivé choroby a škůdce. Ve stejném roce nabyl účinnosti i zákon č. 167/1998 Sb., o návykových látkách. Na počátku dvacátého prvního století byla přijata další dvě na sebe navazující vládní nařízení č. 40/2002 Sb. a č. 444/2003 Sb., kterými se měnilo výše uvedené nařízení č. 114/1999 Sb.

Posledním významným milníkem vývoje úpravy drogových trestných činů na českém území bylo přijetí trestního zákoníku. Podoba drogových trestných činů se však do té doby dočkala značných změn prostřednictvím novelizací. V následujících odstavcích jsou prezentovány nejdůležitější dvě z nich.

Starší ze dvojice novel byl zákon č. 175/1990 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon. Ten rozšířil původní pojem omamné látky a jedu na současnou podobu, tedy omamné *a psychotropní* látky a jedy. Kromě toho zaváděla novela další dvě důležité změny. Tou první bylo pozměnění § 187 odst. 1 trestního zákona, kterým došlo k dekriminalizaci držby pro vlastní potřebu.³⁵ Dále byly navýšeny trestních sazby a do prvního odstavce se tak opět vrátil trest odnětí svobody až na tři léta. Trest odnětí svobody na dvě léta až deset let pak byl podmíněn členstvím v organizované skupině, značným prospěchem, spácháním činu vůči osobě mladší osmnácti let nebo způsobením těžké újmy na zdraví. V případě způsobení těžké újmy na zdraví více osobám nebo smrti hrozil trest odnětí svobody na osm až patnáct let, který měl horní sazbu třikrát vyšší, než jakou za de facto stejný čin ukládal trestní zákon z roku 1950.³⁶ Stejný trest také hrozil pro členy mezinárodní organizované skupiny. I trestní sazby ukládané za činy obsažené v ustanovení § 188 trestního zákona byl zvýšeny. Nejvyšší, odnětí svobody na dvě léta až osm let, pak hrozila tomu, kdo by opatřil anebo přechovával předmět určený k nedovolené výrobě omamné nebo psychotropní látky nebo jedu pro osobu mladší osmnácti let.

Druhým důležitým přínosem novely bylo zavedení nového trestného činu šíření toxikomanie, coby § 188a trestního zákona. Pachatelem tohoto deliktu se stal ten, kdo sváděl jiného ke zneužívání jiné návykové látky než alkoholu nebo toto podporoval, podněcoval či šířil. Takovému pachateli pak měl být uložen trest odnětí svobody až na jeden rok, zákaz činnosti nebo peněžitý trest. Byla-li by obětí osoba mladší osmnácti let, zvyšovala se trestní sazba odnětí svobody až na tři léta.

³⁵ Přidáním slov „*pro jiného*“ před slova „*přechovává omamnou nebo psychotropní látku nebo jed...*“ v první větě § 187 odst. 1 trestního zákona.

³⁶ Srov. § 197 odst. 2 písm. b) zákona č. 86/1950 Sb.

Druhou důležitou novelou byl zákon č. 112/1998 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon. Ten k omamně a psychotropní látce a jedu přibyl též prekurzor a rozšířil výčet činnosti spadajících pod ustanovení § 187 trestního zákona.³⁷ Došlo ke zpřísnění postihů v případech týkajících se mladistvého, konkrétně jednalo-li se o osobu mladší patnácti let. Vyšší trestní sazby, konkrétně jednoho roku až pěti let odnětí svobody se dočkalo i ustanovení § 188 trestního zákona. Šíření toxikomanie podle § 188a trestního zákona získalo přísnější trest pro případy nezletilé oběti. Do zákona bylo přidáno nové ustanovení § 187a, jež opět kriminalizovalo přechovávání psychoaktivních látek pro vlastní potřebu v případě většího než malého množství. Obavu ze zbytečně tvrdého dopadu úpravy na pro společnost minimálně nebezpečné občasné uživatele psychoaktivních látek, sdílel i tehdejší prezident Václav Havel, který návrh novelizačního zákona dne 6. dubna 1998 právě z těchto důvodů vetoval. Novela však byla nakonec přijata v nezměněné podobě.³⁸

Zajímavým je také paralelní vývoj právní úpravy boje proti alkoholismu. Byť byla samotným zákonodárcem považována za vážnou hrozbu pro lidské zdraví, psychiku i společnost, dočkala se konzumace alkoholu daleko mírnějšího, mimotrestního a spíše terapeutického legislativního přístupu. Například již zákon č. 87/1948 Sb., o potírání alkoholismu ve svém § 1 odst. 2 písm. a) nabádal především k osvětovému a preventivnímu přístupu s důrazem na léčbu alkoholiků. Tři dny po Štědrém dni roku 1962 byl tento zákon vystřídán zákonem č. 120/1962 Sb., o boji proti alkoholismu, který jej považoval za brzdu upevňování a rozvoje socialistického soužití, působící společenské, hospodářské, mravní a zdravotní škody a schopný narušovat výstavbu rozvinuté socialistické společnosti.³⁹ Ještě před pádem socialistického režimu byl roku 1989 zákon částečně zrušen a nahrazen zákonem č. 37/1989 Sb., o ochraně před alkoholismem a jinými toxikomaniemi.⁴⁰ Jak název napovídá nesměřoval již tento zákon pouze proti negativním vlivům alkoholismu, ale do jeho záběru se dostalo také kuřáctví, neboli „*zvláštní druh toxikomanie, který škodlivě působí na zdraví kuřáků i nekuřáků bezprostředně vystavených účinkům kouření*“, a jiné toxikomanie. Podobný objekt chránil i zákon č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami a o změně souvisejících zákonů (dále jen „zákon o opatřeních k ochraně před návykovými látkami“), který nahradil původní úpravu. Roku 2017 pak na jeho místo

³⁷ Nově se ustanovení týkalo i toho, kdo by omamnou nebo psychotropní látku provezl, nabídl, zprostředkoval nebo prodal.

³⁸ Proces přijímání zákona viz Sněmovní tisk č. 179. Seznam prezidentských vet dostupný z <http://old.hrad.cz/president/Havel/politika/zakony.html>

³⁹ Srov. preambule zákona č. 120/1962 Sb., o boji proti alkoholismu

⁴⁰ Zbytek zákona č. 120/1962 Sb., o boji proti alkoholismu byl pak zrušen ke dni účinnosti trestního zákoníku.

nastoupil v současnosti platný zákon č. 65/2017 Sb., o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek.

3. Současná česká právní úprava drogových trestných činů

3.1 Protidrogová politika České republiky

V roce 1993 vznikla v České republice Meziresortní protidrogová komise složená z ministrů a předsedy vlády. Jejím cílem bylo vytvořit komplexní celostátní mechanismus, který by reagoval na očekávaný nárůst užívání psychoaktivních látek v důsledku změny politického režimu. Výsledkem byla Koncepce a program protidrogové politiky na období 1993 až 1996. V roce 2002 byla Meziresortní protidrogová komise přejmenována na Radu vlády pro koordinaci protidrogové politiky a bylo zároveň založeno Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti. V současnosti platná Národní strategie protidrogové politiky na období 2010 až 2018 je pak již pátým strategickým dokumentem svého druhu.⁴¹ Strategie byla v průběhu své platnosti dvakrát revidována (v letech 2014 a 2016) z důvodu rozšíření její působnosti na legální návykové látky jako tabák a alkohol a také na hazardní hraní. Dokument se zaměřuje především na vymezení rámce realizace protidrogové politiky, zatímco definice konkrétních aktivit jsou ponechány na akčních plánech. Česká protidrogová politika se již dlouhodobě hlásí k mezinárodním úmluvám OSN v oblasti drogové problematiky (kapitola 2.1.6) stejně jako ke strategiím a akčním plánům Evropské unie (kapitola 2.2).

Protidrogová politika České republiky spočívá v souboru preventivních, vzdělávacích, léčebných, sociálních, regulačních, kontrolních a trestněprávních opatření, která jsou uskutečňována na mezinárodní, národní, krajské a místní úrovni. Politika má čtyři hlavní pilíře, a to primární prevenci, léčbu a sociální začleňování závislých osob, snižování rizik (*harm reduction*) a omezování dostupnosti psychoaktivních látek, kam spadá i trestněprávní část strategie, které se věnuje tato práce.

Cílem primární prevence je v první řadě osvětová činnost a celková snaha snížit míru experimentálního či příležitostného užívání psychoaktivních látek zejména mladými lidmi. Děje se tak hlavně prostřednictvím intervencí zaměřených na motivaci k životu bez psychoaktivních látek nebo k návratu k němu, posunutí experimentování s drogami do méně rizikového vyššího věku nebo snížení frekvence jejich užívání.

Léčba a sociální začleňování osob jsou zaměřeny především na zlepšení celkového zdraví uživatelů psychoaktivních látek nebo osob na nich závislých a v ideálním případě jejich návrat

⁴¹ Národní strategie je dostupná z https://www.vlada.cz/assets/ppov/protidrogova-politika/NSPP_revize_II.pdf

k životu bez drog. Dalším aspektem je zlepšení sociálního statutu těchto osob a jejich opětovného sociálního začlenění.

Oblast snižování rizik (*harm reduction*) se primárně věnuje zmenšování nepříznivých zdravotních a sociálních důsledků užívání psychoaktivních látek pro uživatele i společnost. V praxi se jedná o problémy spojené s předávkováním, infekčními nemocemi, nezaměstnaností, rodinným a sociálním životem uživatelů nebo jejich inklinací k trestné činnosti.

Posledním pilířem je omezování dostupnosti psychoaktivních látek. To spočívá v regulaci a kontrole trhu s drogami, jejich přípravky nebo prekurzory a potírání trestné činnosti spojené s jejich neautorizovanou výrobou, distribucí a jiným nakládáním, zejména pak v organizované a mezinárodní podobě.

Tyto čtyři pilíře jsou doplněny třemi podpůrnými oblastmi. První z nich se týká koordinace a financování. Cílem protidrogové politiky je zde optimalizovat rozdělení činností a zodpovědnosti mezi jednotlivé zúčastněné orgány a zefektivnit jejich spolupráci. Odpovídající množství zdrojů by pak mělo být mezi tyto instituce rozdělováno na základě informací získaných v rámci činností z druhé oblasti politiky - monitoringu, výzkumu a evaluace. Sběr a vyhodnocování kvalitně zpracovaných a dobře srovnatelných dat zároveň umožní zhodnotit přínos jednotlivých opatření a programů. Výsledky evaluace se potom zpřístupňují nejen zákonodárci, ale i odborné a laické veřejnosti. Třetí oblastí je mezinárodní spolupráce spočívající v aktivní účasti České republiky na vytváření mezinárodního rámce protidrogové politiky a výměně informací se zahraničními partnery.

3.2 Česká trestněprávní úprava

3.2.1 Drogové trestné činy obecně

Za socialismu byl značně omezen přeshraniční obchod s drogami a většina jejich tuzemské konzumace se tak soustředila na snadno dostupné látky jako ředidla, antiastmatická farmaka a pervitin svépomocí vyráběný z léků obsahujících pseudoefedrin. Po roce 1990 v České republice v oblasti psychoaktivních látek a jejich užívání došlo k zásadním změnám. Přes nově otevřené hranice se na naše území dostaly látky jako kokain, heroin nebo extáze, často distribuované prostřednictvím sítě mezinárodních drogových kartelů. Devadesátá léta tak

znamenała markantní expanzi nabídky psychoaktivních látek, počtu jejich uživatelů, ale i způsobů jejich výroby a distribuce v rámci organizovaného zločinu.⁴²

Trestná činnost související s psychoaktivními látkami je poměrně rozsáhlou a pestrou kategorií protiprávních jednání. Evropské monitorovací středisko pro drogy a drogovou závislost (EMCDDA) dělí kriminalitu související s drogami (*drug related crimes*) na čtyři hlavní oblasti: 1) trestné činy spáchané pod vlivem psychoaktivních látek, 2) trestné činy spáchané za účelem získání prostředků na psychoaktivní látky, 3) trestné činy spáchané v rámci černého trhu s psychoaktivními látkami a souvisejícího organizovaného zločinu a 4) trestné činy spočívající v porušení protidrogové a související legislativy.⁴³ Trestní zákoník se dotýká všech čtyř výše uvedených oblastí drogové kriminality. Těžištěm české právní úpravy drogových trestných činů jsou však především poslední dvě kategorie.

Konkrétní podoba drogových trestných činů obsažených ve zvláštní části, hlavě sedmé, dílu prvním, ustanoveních §§ 283 až 287 trestního zákoníku vychází mimo jiné také z mezinárodních smluv na poli drogové problematiky, jimiž je Česká republika vázána. V případě současné právní úpravy jsou jimi Jednotná úmluva o omamných látkách z roku 1961 vyhlášená pod č. 47/1965 Sb., Protokol o změnách Jednotné úmluvy o omamných látkách podepsaný ve Vídni roku 1972 a vyhlášený pod č. 458/1991 Sb., Úmluva o psychotropních látkách z roku 1971 vyhlášená pod č. 62/1989 Sb. a Úmluva proti nedovolenému obchodu s omamnými a psychotropními prostředky z roku 1988 vyhlášená pod č. 462/1991 Sb.

Trestní zákoník přinesl oproti předchozímu trestnímu zákonu několik podstatných změn. Jednou z nejdůležitějších byl přechod od materiálního pojetí trestného činu k pojetí formálnímu. O trestný čin se tedy nově jednalo již při naplnění znaků skutkové podstaty uvedené v trestním zákoníku bez korektivu nebezpečnosti pro společnost ve smyslu ustanovení § 3 odst. 1 a 2 trestního zákona. Opuštěna byla také možnost nepřihlédnout k okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby v případech nízké společenské škodlivosti činu podle ustanovení § 88 odst. 1 trestního zákona. Tyto změny pro soudy ve výsledku znamenaly omezení schopnosti zabránit narušení principu přiměřenosti při důsledné aplikaci práva.⁴⁴

⁴² ZEMAN, Petr, Ivana TRÁVNÍČKOVÁ a Michaela ŠTEFUNKOVÁ. Vybrané aspekty drogové problematiky z pohledu občanů. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. ISBN 978-80-7338-112-7, s. 33-35 (dále citováno jako Vybrané aspekty drogové problematiky z pohledu občanů)

⁴³ Viz <http://www.emcdda.europa.eu/html.cfm/index33752EN.html>

⁴⁴ ZEMAN, Petr, Michaela ŠTEFUNKOVÁ a Ivana TRÁVNÍČKOVÁ. Co přinesl trestní zákoník v oblasti postihu drogové kriminality?. *Trestněprávní revue*, 2017, roč. 16, č. 1., s. 12-16

Různá společenská škodlivost jednání kvalifikovatelných jako drogové trestné činy byla nicméně částečně reflektována například stanovením odlišných trestních sazeb pro přechovávání buďto konopných nebo i jiných omamných a psychotropních látek podle § 284 odst. 1 a 2 trestního zákoníku. Do určité míry se tak stalo také zavedením nového trestného činu nedovoleného pěstování rostlin obsahujících omamnou nebo psychotropní látku podle § 285 trestního zákoníku s podstatně mírnějšími tresty, než které stanovuje ustanovení § 283 trestního zákoníku pro jiné případy výroby omamných a psychotropních látek. Zároveň byl tento paragraf ve smyslu principu subsidiarity trestní represe reflektován i v dnes již neúčinném zákoně o přestupcích.⁴⁵ Ten ve svém § 30 odst. písm. k) stanovoval možnost uložit pokutu do 15 000 korun tomu, kdo by neoprávněně pěstoval pro vlastní potřebu v malém množství rostlinu nebo houbu obsahující omamnou nebo psychotropní látku.

Další důležitá změna se týkala také opuštění požadavku stanovit, co se rozumí množstvím větším než malým a rostlinami a houbami obsahujícími omamnou a psychotropní látku, prostřednictvím zákona a svěřením této pravomoci vládě.

Pokud bychom si představili skutkové podstaty drogových trestných činů jako vzájemně provázaná a v některých případech se i překrývající jednání, byl by středem této soustavy soubor činností obsažených v ustanovení § 283 trestního zákoníku. V popředí by pak stály dvě privilegované skutkové podstaty dopadající na pachatele motivované čistě vlastní potřebou, upravené v ustanoveních §§ 284 a 285 trestního zákoníku. Za centrem systému by se naopak nacházela skutková podstata podle § 286 trestního zákoníku, která je k centrálnímu ustanovení ve vztahu subsidiarity a použije se pouze tehdy, nelze-li daný skutek posoudit jako přípravu trestného činu podle § 283 trestního zákoníku. Šíření toxikomanie podle ustanovení § 287 trestního zákoníku by pak kvůli své subsidiární pozici vůči všem ostatním drogovým trestným činům figurovalo jako pozadí celého schématu a vyplňovalo mezery neupravené ostatními skutkovými podstatami, jako například oblast zneužívání legálně dostupných látek v podobě čisticích či ředidel.

Následujících několik kapitol se z typových znaků drogových trestných činů nejvíce věnuje jejich objektivním stránkám, které jsou podrobněji rozebírány, srovnávány s předchozí úpravou v trestním zákoně a zvláštní pozornost je věnována i některým jejich problematickým aspektům. Co se týče ostatních typových znaků, objektem drogových trestných činů je zájem

⁴⁵ Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích byl v souvislosti s přijetím trestního zákoníku v tomto smyslu novelizován zákonem č. 41/2009 Sb., o změně některých zákonů.

na ochraně lidí, především jejich fyzického a psychického zdraví, a společnosti před ohrožením vyplývajícím z neodborného nakládání a zneužívání omamných a psychotropních látek nebo jejich přípravků či prekurzorů.⁴⁶ Pachatelem všech drogových deliktů se ve smyslu § 7 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim může kromě fyzické stát i právnická osoba. Subjektivní stránka drogových trestných činů vyžaduje vždy úmysl.

3.2.2 Nedovolená výroba a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy podle § 283 trestního zákoníku

Trestného činu nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami podle § 283 trestního zákoníku se dopustí ten, kdo neoprávněně vyrobí, doveze, vyveze, proveze, nabídne, zprostředkuje, prodá nebo jinak jinému opatří nebo pro jiného přechovává omamnou nebo psychotropní látku, přípravek obsahující omamnou nebo psychotropní látku, prekursor nebo jed.

Jako první je potřeba vymezit pojmy omamná a psychotropní látka, přípravek obsahující omamnou nebo psychotropní látku, prekursor a jed. Ustanovení § 289 odst. 1 trestního zákoníku ukládá povinnost stanovit, co se považuje za omamné a psychotropní látky, formou zákona, kterým je v současnosti zákon o návykových látkách. Ten ve svém § 2 odst. 1 definuje omamné a psychotropní látky (pod společným označením „návykové látky“) jako ty uvedené v přílohách č. 1 až 7 nařízení vlády o seznamu návykových látek.⁴⁷ Tímto předpisem je v současnosti nařízení vlády č. 463/2013 Sb., o seznamech návykových látek (dále jen „nařízení o seznamech návykových látek“). Přílohy nařízení obsahují výčet omamných látek odpovídající Seznamům I, II a IV Jednotné úmluvy o omamných látkách a psychotropních látek odpovídajících Seznamům I až IV Úmluvy o psychotropních látkách. Jejich soubor pak dohromady tvoří omamné a psychotropní látky ve smyslu trestního zákoníku.

Přípravkem obsahujícím omamnou nebo psychotropní látku je roztok či směs v jakémkoli fyzikálním stavu, tedy například i lék, ve kterém je omamná nebo psychotropní látka obsažena skrytě.⁴⁸ Jejich výčet je možné nalézt v příloze č. 8 nařízení vlády o seznamech návykových látek.

⁴⁶ JELÍNEK, Jiří a kol. Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 6. vyd. Praha: Leges, 2017. ISBN 978-80-7502-236-3., str. 754 (dále citováno jako Trestní právo hmotné)

⁴⁷ Zmocňovacím ustanovením je pak § 44c odst. 1 zákona o návykových látkách.

⁴⁸ JELÍNEK, Jiří. Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou: zákon o soudnictví ve věcech mládeže, zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, advokátní tarif. 7. vyd. Praha: Leges, 2017. ISBN 978-80-7502-230-1., s. 425 (dále citováno jako Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou)

Prekursorem je obecně látka určená k výrobě omamné nebo psychotropní látky, ať už ve formě roztoku nebo směsi v jakémkoli fyzikálním stavu.⁴⁹ Stejně jako u omamných a psychotropních látek, i jejich prekursory potom ve smyslu ustanovení § 289 odst. 1 stanovuje zákon. Tím je zákon č. 272/2013 Sb., o prekursorech drog, který v § 1 písm. a) odkazuje, co do výčtu látek považovaných za prekursory drog, na přímo použitelné předpisy Evropské unie, konkrétně kategorii 1 přílohy I nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 273/2004 ze dne 11. února 2004 o prekursorech drog a kategorii 1 přílohy nařízení Rady (ES) č. 111/2005 ze dne 22. prosince 2004 o pravidlech pro sledování obchodu s prekursory drog.

Dalším zmiňovaným pojmem, který však není pro tuto práci důležitý a nebude v ní dále podrobněji rozebírán, je jed. Ustanovení § 289 odst. 2 ukládá vládě stanovit nařízením, co se považuje za jedy ve smyslu §§ 283, 284 a 286. Tímto nařízením je v současnosti nařízení vlády č. 467/2009 Sb., kterým se pro účely trestního zákoníku stanoví, co se považuje za jedy a jaké je množství větší než malé u omamných látek, psychotropních látek, přípravků je obsahujících a jedů, v platném znění (dále jen „nařízení vlády č. 467/2009 Sb.“). Jedem je pak podle § 1 odst. 1 tohoto nařízení chemická látka uvedená v příloze č. 1 nařízení nebo chemická směs obsahující alespoň 7 % těchto látek.

Velice důležitým znakem základní skutkové podstaty trestného činu nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy je také samotná neoprávněnost jednání. Tento znak podmiňující protiprávnost nakládání s omamnou nebo psychotropní látkou souvisí s ustanovením § 4 zákona o návykových látkách, který stanovuje, že k zacházení s omamnými nebo psychotropními látkami, přípravky a prekursory je třeba zvláštního povolení, nestanoví-li tento zákon dále jinak. V případě zacházení s léky, coby potenciálními přípravky či prekursory, je potom v tomto smyslu rozhodující úprava v zákoně č. 378/2007 Sb. o léčivech. Zacházením s omamnými a psychotropními látkami a přípravky se pak podle ustanovení § 3 odst. 1 zákona o návykových látkách rozumí výzkum, výroba, zpracování, odběr, skladování, dodávání a používání těchto látek, přípravků a prekursorů, jejich koupě, prodej, nabývání a pozbývání dalších věcných nebo závazkových práv s nimi spojených, zprostředkování takových smluv a zastupování při jejich uzavírání. O neoprávněné zacházení s omamnými a psychotropními látkami, přípravky či prekursory tedy půjde pouze v případě, kdy dotyčnému nebylo uděleno povolení podle zákona o návykových látkách, jejichž vydávání pak upravuje § 8 tohoto zákona.

⁴⁹ Srov. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 8 Tdo 1363/2011 ze dne 9. listopadu 2011

Skutková podstata obsažená v § 283 odst. 1 trestního zákoníku vyjmenovává celkem devět alternativních znaků objektivní stránky tohoto trestného činu. Prvním z nich je neoprávněná výroba. Tou se rozumí jakákoli forma zhotovení nebo vytvoření omamné nebo psychotropní látky, přípravku ji obsahujícího nebo jejího prekursoru neoprávněným subjektem. Výrobou se naopak nemyslí pěstování konopí nebo jiných rostlin pro vlastní potřebu v množství menším než malém, které je postižitelné podle § 285 odst. 1 popř. odst. 2 trestního zákoníku, ani pěstování (nikoli však sklizeň) takové rostliny za účelem následné výroby omamné nebo psychotropní látky, jež by bylo možné klasifikovat trestný čin podle § 286 trestního zákoníku.⁵⁰

Co se týče dovozu, vývozu a průvozu jedná se o přesun omamné a psychotropní látky na území České republiky z jiného státu (dovoz), z území České republiky do jiného státu (vývoz) nebo její přepravu z jednoho státu do druhého, kdy Česká republika není ani jedním z nich, ale trasa přesunu vede přes její území.

Nabídnutí omamné nebo psychotropní látky se pachatel dopustí v případě, kdy je ochoten ji jinému poskytnout, a to neohledně na to, zda jeho nabídka byla přijata. Podobně jako u ostatních drogových trestných činů i nedovolená výroba a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy je trestným činem ohrožovacím, což znamená, že protiprávním je již samotné jednání, v tomto případě nabídnutí.⁵¹ Platí zde také, že nabídku stačí učinit pouze jednou a ohledně jakéhokoli množství drogy. Stejná pravidla se vztahují na přípravky a prekurzory.

Pojmem zprostředkování měl zákonodárce na mysli činnost subjektu spočívající v zajištění kontaktu mezi jednotlivými stranami figurujícími v procesu nakládání s drogami. Jinými slovy se jedná o vytvoření situace, kdy se nabídka omamné nebo psychotropní látky může potkat s poptávkou po ní.

Podobně jako nabídnutí a zprostředkování, i prodání směřuje vůči jiné osobě. Oproti prvním dvěma však musí v případě prodeje dojít k faktickému odevzdání omamné nebo psychotropní látky kupujícímu. Nezáleží přitom na tom, zda se jedná o prodej „konečnému spotřebiteli“ nebo překupníkovi za účelem další distribuce.

Sousloví „jinak jinému opatří“ je ve vztahu k ostatním vyjmenovaným činnostem jakousi zbytkovou klauzulí. Jedná se o neohrazený okruh dalších způsobů, jak se může droga

⁵⁰ Srov. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 3 Tdo 687/2006, ze dne 21. června 2006

⁵¹ Srov. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 8 Tdo 1363/2011, ze dne 9. listopadu 2011

jednáním jednoho subjektu dostat k subjektu jinému. Jako příklad tohoto jednání lze uvést darování, výměnu, krádež nebo zpronevěru.

Přechovávání ve smyslu ustanovení § 283 odst. 1 trestního zákoníku je třeba odlišovat od přechovávání podle § 284 trestního zákoníku. V prvním případě tak totiž pachatel činí pro jiného, kdežto v druhém pro svou vlastní potřebu. Trestní odpovědnost při přechovávání pro jiného pak vzniká bez ohledu na množství drogy, na rozdíl od držení pro sebe, které je limitováno množstvím větším než malým. Samotným aktem přechovávání se poté myslí držba bez ohledu na její formu, tedy zdali má pachatel drogu u sebe, ukrytou na nějakém místě nebo i uloženou u jiné osoby.

Za jednání uvedená v § 283 odst. 1 trestního zákoníku hrozí pachateli odnětí svobody na jeden rok až pět let nebo peněžitý trest. Okolnostmi podmiňujícími použití vyšší trestní sazby jsou v odstavci druhém spáchání trestného činu v rámci členství v organizované skupině, odsouzení či potrestání za takový čin v předchozích třech letech nebo spáchání činu ve značném rozsahu, ve větším rozsahu vůči dítěti nebo v množství větším než malém vůči dítěti mladšímu patnácti let. V těchto případech hrozí pachateli trest odnětí svobody na dvě léta až deset let nebo propadnutí majetku. Odnětím svobody na osm až dvanáct let nebo propadnutím majetku bude podle odstavce třetího potrestán ten, kdo způsobí činem uvedeným v odstavci 1 těžkou újmu na zdraví, spáchá takový čin v úmyslu získat pro sebe nebo pro jiného značný prospěch, ve velkém rozsahu nebo ve větším rozsahu vůči dítěti mladšímu patnácti let. Nejprísnější trestní sazby pak uvádí čtvrtý odstavec, který ukládá trest odnětí svobody na deset až osmnáct let nebo propadnutí majetku tomu, kdo by výše uvedeným činem způsobil těžkou újmu na zdraví nejméně dvou osob, smrt nebo by jej spáchal buď v úmyslu získat pro sebe nebo pro jiného prospěch velkého rozsahu, či ve spojení s organizovanou skupinou působící ve více státech.

Ze všech drogových trestných činů je pouze u nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami trestná i příprava, která je však ve smyslu ustanovení § 20 odst. 1 trestního zákoníku omezena jen na jednání směřující k naplnění některé ze zvlášť přitěžujících okolností uvedených v odstavcích 2, 3 nebo 4. Stejně tak se pouze na tento drogový delikt vztahuje ustanovení § 367 odst. 1 trestního zákoníku stanovující trest odnětí svobody až na tři léta tomu, kdo jej, bez značných nesnází nebo aniž by sebe nebo osobu blízkou uvedl v nebezpečí smrti, ublížení na zdraví, jiné závažné újmy nebo trestního stíhání, nepřekazil.

Organizovanou skupinou podle odstavce 2 se myslí sdružení minimálně tří osob s rozdělenými úkoly, jednající plánovitě a koordinovaně. Skupina nemusí mít trvalou povahu a jejím členem může být i právnická osoba. Mezinárodní, ve smyslu odstavce 4 písmene c) § 283 trestního zákoníku, se skupina stane, pokud působí ve více státech, přičemž ani jedním z nich nemusí být Česká republika. Zdali je pachatel přímo členem této skupiny nebo je s ní pouze „ve spojení“, které může probíhat například i telefonicky nebo prostřednictvím internetu, přitom není rozhodné.⁵²

Ve smyslu ustanovení § 138 odst. 1 a 2 trestního zákoníku se značným prospěchem rozumí částka dosahující výše alespoň 500 000 korun a prospěchem velkého rozsahu částka ve výši alespoň 5 000 000 korun.

Základní skutková podstata obsažená v § 283 odst. 1 trestního zákoníku byla téměř doslova přejata z § 187 odst. 1 trestního zákona. Kvalifikované skutkové podstaty nicméně doznaly četných změn. Asi nejdůležitější z nich bylo zavedení stupnice rozsahu, v němž byl čin spáchán, a to vzestupně jako větší, značný a velký rozsah analogicky k § 138 trestního zákoníku. Trestní zákon přitom podmiňoval použití vyšší trestní sazby pouze spácháním činu „ve větším rozsahu“.⁵³ Vzhledem k tomu, že však trestní zákoník neobsahuje přesnou definici pro jednotlivé stupně rozsahu, bylo potřeba pojmy větší, značný a velký rozsah vymezit judikaturou. To se však ukázalo být značně problematickým. Jedno z řešení, navržených Nejvyšším soudem, spočívalo v násobení množství většího než malého, které bylo pro jednotlivé omamné nebo psychotropní látky stanoveno v té době platným nařízením vlády č. 467/2009 Sb.⁵⁴ Větší rozsah měl potom odpovídat přibližně dvacetinásobku množství většího než malého a značný zase dvacetinásobku většího. Velký rozsah nebyl v usnesení výslovně definován, nicméně z tvrzení, že toto odstupňování má být „rovnoměrné a plynulé“ lze dovodit, že by byl stanoven jako dvacetinásobek značného rozsahu.

Tento výklad byl později Nejvyšším soudem do určité míry pozměněn.⁵⁵ Matematické vymezení pojmů bylo částečně opuštěno ve prospěch individuálního přístupu, který zohledňoval i počet ohrožených osob nebo kvalitu a účinek omamných nebo psychotropních

⁵² ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní zákoník: komentář. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7478-790-4., str. 2320 (dále citováno jako „Trestní zákoník: komentář“)

⁵³ Srov. ustanovení §§ 187 odst. 2 písm. a), 187a odst. 2, 188 odst. 2 písm. a) trestního zákona

⁵⁴ Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 7 Tdo 1337/2010, ze dne 24. listopadu 2010

⁵⁵ Srov. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 8 Tdo 463/2010, ze dne 12. května 2010

látek. Ke flexibilnějšímu přístupu poté přispělo i zrušení části nařízení vlády č. 467/2009 Sb. Ústavním soudem.⁵⁶

3.2.3 Přechovávání omamné a psychotropní látky a jedu podle § 284 trestního zákoníku

Trestného činu přechovávání omamné a psychotropní látky a jedu podle § 284 trestního zákoníku se dopustí ten, kdo neoprávněně pro vlastní potřebu přechovává v množství větším než malém, buďto podle odstavce prvního omamnou látku konopí, pryskyřici z konopí nebo psychotropní látku obsahující jakýkoli tetrahydrokanabinol, izomer nebo jeho stereochemickou variantu (THC), nebo podle odstavce druhého jinou omamnou nebo psychotropní látku, než uvedenou v odstavci 1, nebo jed. Odlišnou trestní sazbou trestu odnětí svobody v obou odstavcích, která je v prvním stanovena až na jeden rok a ve druhém až na dvě léta, by pak mělo docházet k reflexi rozlišení drog v souvislosti s jejich různými negativními účinky na lidský organismus a s tím související zdravotní a společenskou škodlivostí,⁵⁷ jež trestní zákon neznal.⁵⁸ V případě obou odstavců dále existuje možnost uložení alternativních trestů zákazu činnosti nebo propadnutí věci. Odstavec 3 stanovuje trest odnětí svobody na šest měsíců až pět let nebo peněžitý trest pro toho, kdo by spáchal čin uvedený v jednom z prvních dvou odstavců ve větším rozsahu a odstavec 4 obdobně trest odnětí svobody na dvě léta až osm let pro případ rozsahu značného.

Za „měkké“ drogy jsou pak ve smyslu trestního zákoníku považovány omamné a psychotropní látky na bázi konopí, kterými se rozumí rostlina z rodu *Cannabis*, pryskyřice z konopí, soli z něj vyrobené, jeho extrakty a tinktury, kanabinoidy jako tetrahydrokanabinol, jejich izomery nebo stereochemické varianty. Výčet těchto látek se nachází v přílohách 1, 3 a 4 nařízení vlády o seznamech návykových látek.

Oproti úpravě obsažené v §§ 283 a 286 trestního zákoníku zaměřené na výrobce a distributory drog, míří ustanovení §§ 284 a 285 trestního zákoníku proti samotným uživatelům těchto látek. Samotná konzumace drog však není výslovně kriminalizována a i držení jediné dávky psychoaktivní látky těsně před jejím užitím nelze považovat za přechovávání.⁵⁹ Objektem je zde především ochrana života a zdraví konzumentů, které je ohroženo neodborným zacházením

⁵⁶ Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 13/12, ze dne 23. července 2013, publikováno pod č. 259/2013 Sb. (dále jen „nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 13/12“)

⁵⁷ Vybrané aspekty drogové problematiky z pohledu občanů, s. 26-27

⁵⁸ Prání laické i odborné veřejnosti právně zakotvit rozdělení drog na „měkké“ a „tvrdé“ bylo před přijetím trestního zákoníku reflektováno i v usneseních vlády č. 1177/01, ze dne 14. listopadu 2001 a č. 753/03, ze dne 21. července 2003.

⁵⁹ Srov. usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 8. února 2000 sp. zn. 4 To 23/2000 (publikováno pod č. 46/2000 Sb. rozh. tr.)

s drogami a jejich požíváním v neadekvátních dávkách schopných přivodit poškození lidského organismu a psychickou i fyzickou závislost.⁶⁰ Za zmínku však stojí, že podobný objekt de facto chránící dospělé osoby před sebou samými nemá v trestním zákoníku obdoby a bylo by tedy možné uvažovat nad legitimitou této nucené ochrany.⁶¹

V praxi se jako problematický ukázal především přesný právní výklad „většího než malého“ množství. Pojem byl do 1. ledna 2010 právně nezávazně definován Pokynem obecné povahy nejvyšší státní zástupkyně č. 6/2000⁶² a pokynem policejního prezidenta č. 39/1998,⁶³ kdy oba dva dokumenty obsahovaly tabulky hodnot většího než malého množství v České republice nejčastěji užívaných omamných nebo psychotropních látek. Při rozhodování pak z těchto tabulek vycházely i soudy a podstatné rozdíly mezi jednotlivými konzumenty, pro něž stejné množství látky mohlo v jednom případě představovat zcela nedostačující a v jiném velmi nebezpečnou dávku, nebyly často zohledňovány.⁶⁴

Situace měla být vyřešena vydáním nařízení vlády k tomu zmocněné v § 289 odst. 2 trestního zákoníku. Po přijetí trestního zákoníku pak vstoupilo v platnost nařízení vlády č. 467/2009 Sb. To v podstatě navazovalo na předchozí úpravu a ve své příloze č. 2 obsahovalo i obdobný výčet množství jednotlivých omamných a psychotropních látek, které se pro účely trestního zákoníku považovaly za množství větší než malé. Roku 2013 byly však § 2 a příloha 2 nařízení vlády č. 467/2009 Sb. společně s příslušným ustanovením v § 289 odst. 2 trestního zákoníku zrušeny nálezem Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 13/12. Ústavní soud tento zásah odůvodňoval právě potřebou zvolit v této problematice individuálnější přístup prostřednictvím aplikační praxe a odkazoval v tomto ohledu i na související dřívější judikaturu.⁶⁵ Shledal zároveň, že skutkové podstaty dotčených trestných činů nebyly vládním nařízením konkretizovány, ale přímo doplňovány, a že v takovém případě byl tedy daný postup v rozporu s čl. 39 Listiny základních práv a svobod ve spojení s čl. 78 Ústavy, tedy zásadou *nullum crimen sine lege certa*.

Individuální přístup k pojmu větší než malé množství pak ve svém stanovisku podpořil i Nejvyšší soud, který přisoudil konkrétním hodnotám pro jednotlivé látky pouze podpůrný a

⁶⁰ Trestní právo: komentář, str. 2332

⁶¹ Určitou výjimkou je trestný čin maření způsobilosti k službě podle § 369 trestního zákoníku, který však chrání zcela jiný objekt.

⁶² Později nahrazen pokyny č. 2/2006 a č. 1/2008.

⁶³ Následován závaznými pokyny č. 64/2001, č. 102/2003, č. 86/2006 a č. 55/2009.

⁶⁴ Srov. výše uvedené usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 8. února 2000 sp. zn. 4 To 23/2000

⁶⁵ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 4 Tz 142/2000 ze dne 12. 7. 2000, rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 2 Tz 203/99 ze dne 16. 2. 2000 nebo rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 3 Tz 56/2001 ze dne 19. 4. 2001

orientační význam.⁶⁶ Samotné stanovisko pak obsahuje výčet těchto hodnot, jež pro jednotlivé látky odpovídají množství „více násobně – podle ohrožení vyplývajícího pro život a zdraví lidí ze škodlivosti jednotlivých látek – převyšujícímu běžnou dávku obvyklého konzumenta.“ Podle Nejvyššího soudu by se dávka měla zároveň v konkrétních případech posuzovat také podle stupně závislosti držitele. Stanovisko však neobsahuje žádné definice pojmů „běžná dávka“, „obvyklý konzument“ nebo „stupeň závislosti“, což se v souvislosti s jeho praktickou použitelností ukázalo být poměrně problematickým (srov. kapitola 6.5). Konkrétní uživatelův „stupeň závislosti“ se totiž může nacházet kdekoli v širokém spektru mezi prvouživatелеm a těžce závislým, kdy „běžná dávka“ druhého může dosahovat až stonásobku dávky prvního.⁶⁷ Kdesi na této škále se poté nachází také „obvyklý konzument“. I tento pojem je problematickým vzhledem k tomu, že některé drogy mají typicky vyšší procento silně závislých osob než jiné. „Obvyklý konzument“ pervitinu tedy může být ve zcela odlišném stupni závislosti než například „obvyklý konzument“ konopí. „Násobek běžné dávky obvyklého konzumenta“ je tedy množstvím, které může pro každý případ nabývat velmi rozdílných hodnot a které vzhledem k počtu faktorů, jež je třeba vždy individuálně zohlednit, bude možné zjistit pouze za pomoci soudního znalce. Přechovávání množství látky v určitém rozpětí tak může, ale zároveň nemusí zakládat trestní odpovědnost. Názor soudního znalce, který bude v této věci rozhodujícím, však logicky pachatel nemůže znát předem a jen obtížně na něj tedy bude uplatnitelná zásada *neznalost práva neomlouvá*. Lze se tedy domnívat, že v otázce pojmu větší než malé množství drogy tak stále panuje značná právní nejistota a ani současná úprava dostatečně nespĺňuje požadavek *nullum crimen sine lege certa*.

3.2.4 Nedovolené pěstování rostlin obsahujících omamnou nebo psychotropní látku podle § 285 trestního zákoníku

Trestného činu nedovoleného pěstování rostlin obsahujících omamnou nebo psychotropní látku podle § 285 trestního zákoníku se dopustí ten, kdo neoprávněně pro vlastní potřebu pěstuje v množství větším než malém buďto rostlinu konopí podle odstavce prvního nebo houbu nebo jinou rostlinu než uvedenou v odstavci prvním obsahující omamnou nebo psychotropní látku podle odstavce druhého. Pěstitel pak může být potrestán peněžitým trestem, propadnutím věci nebo trestem odnětí svobody v případě pěstování rostliny konopí až na šest měsíců nebo v ostatních případech až na jeden rok. Při spáchání činů uvedených v prvních dvou odstavcích

⁶⁶ Stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu sp. zn. Tpjn 301/2013 (dále jen „stanovisko“)

⁶⁷ VIDRNA, Jan a Jan VUČKA. Větší než malé množství nejistoty, *Trestněprávní revue*, 2017, roč. 16, č. 2, str. 35-41

ve větším rozsahu hrozí pachateli trest odnětí svobody ve výši až tří let nebo peněžitý trest a v případě značného rozsahu může být potrestán odnětím svobody na šest měsíců až pět let.

Co se rozumí rostlinou obsahující omamnou nebo psychotropní látku, stanovila vláda k tomuto zmocněná prostřednictvím § 289 odst. 3 trestního zákoníku, nařízením č. 455/2009 Sb.⁶⁸ Příloha č. 1 tohoto nařízení mezi rostliny ve smyslu předmětného ustanovení řadí všechny druhy a odrůdy rostliny konopí (*Cannabis*),⁶⁹ kokainovník pravý (*Erythroxylum coca*) a všechny druhy hub obsahujících psilocybin a psilocin. V souvislosti s vázaností České republiky Jednotnou úmluvou o omamných látkách z roku 1961 (dále jen „Jednotná úmluva“) do této kategorie patří i rostliny máku setého (*Papaver somniferum*), tedy opiového máku. Nařízením č. 455/2009 Sb. dále v příloze č. 2 stanovuje, co se rozumí množstvím větším než malým u rostlin a hub obsahujících omamnou nebo psychotropní látku, a to prostřednictvím počtu kusů. Trestní odpovědnost pak vzniká při pěstování více než pěti rostlin uvedených v příloze č. 1 nařízení č. 455/2009 Sb. nebo více než 40 hub obsahujících psilocybin či psilocin.

Původní úprava drogových deliktů v trestním zákoně období tohoto trestného činu neznala a pěstování bylo nejčastěji posuzováno jako výroba omamné nebo psychotropní látky. To v praxi znamenalo často nepřiměřeně tvrdý dopad práva na minimálně společensky nebezpečné „samozásobitele“, tedy osoby pěstující rostliny či houby obsahující omamnou či psychotropní látku pro účely jejich vlastní následné konzumace. Již před účinností trestního zákoníku se k potřebě odlišovat tyto dvě skupiny jednání z hlediska společenské škodlivosti přikláněla i judikatura.⁷⁰ Ze zařazení této nové skutkové podstaty do trestního zákoníku pak lze dovozovat, že podobný názor zastával i zákonodárce a došlo jím zároveň k další reflexi rozdělení drog na měkké a tvrdé.

Po nabytí účinnosti trestního zákoníku se však objevil problém s pojmem „pěstování“, který nebyl přesně právně definován. Část odborné veřejnosti zastávala názor, že za pěstování je třeba považovat proces péče o rostlinu či houbu počínající jejím zasazením a končící její sklizní, k čemuž se v některých případech přikláněla i judikatura.⁷¹ Oponenti tohoto přístupu naopak tvrdili, že se pojem pěstování vztahuje také na sklizení, sušení, drcení nebo další činnosti

⁶⁸ Nařízení vlády č. 455/2009 Sb., kterým se pro účely trestního zákoníku stanoví, které rostliny nebo houby se považují za rostliny a houby obsahující omamnou nebo psychotropní látku a jaké je jejich množství větší než malé ve smyslu trestního zákoníku (dále jen „nařízení č. 455/2009 Sb.“)

⁶⁹ Konkrétně ty, které obsahují více než 0,3 % látek ze skupiny tetrahydrokanabinolů v kvetoucím nebo plodonosném vrcholiku rostliny konopí (s výjimkou zrn) včetně listů.

⁷⁰ Srov. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 3 Tdo 52/2008 ze dne 30. ledna 2008

⁷¹ Srov. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 3 Tdo 687/2006 ze dne 21. června 2006, usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 8 Tdo 204/2010 ze dne 4. března 2010 nebo usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 6 tdo 1460/2012 ze dne 12. prosince 2012

sloužící k přípravě těchto rostlin a hub k jejich užívání. I tento postoj se dočkal reflexe v judikatuře.⁷²

Na situaci reagovalo trestní kolegium Nejvyššího soudu (dále jen „trestní kolegium“) ve svém stanovisku sp. zn. Tpjn 300/2014 ze dne 4. prosince 2014 (dále jen „stanovisko trestního kolegia“). Svou argumentací se trestní kolegium přiklonilo k první názorové skupině s tím, že byť samotné pěstování rostliny či houby nelze považovat za výrobu omamné nebo psychotropní látky, jejich následné zpracování do stavu určeného ke spotřebě už ano. V této fázi pak podle trestního kolegia již není rozhodné, zdali takto pachatel činí pro vlastní potřebu či nikoli a jednání je potřeba posuzovat jako pokus trestného činu nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy ve smyslu §§ 21 odst.1 a 283 trestního zákoníku. Ve stanovisku trestního kolegia je zároveň odkazováno na ustanovení Jednotné úmluvy, která de facto ztotožňuje sklizení a následné zpracování, v tomto případě konopí, s jeho výrobou, když v čl. 28 odst. 1 uvádí: „*Jestliže Strana povolí pěstování rostliny konopí k výrobě konopí nebo konopné pryskyřice, ...*“. Z ustanovení tedy podle názoru trestního kolegia jasně vyplývá záměr autorů úmluvy ztotožnit zpracování vypěstovaných rostlin s výrobou omamné nebo psychotropní látky, jež obsahují.

Lze však mít pochybnosti o tom, že je argumentace trestního kolegia v souladu s teleologickým výkladem ustanovení § 285 trestního zákoníku. Důvodová zpráva k trestnímu zákoníku uvádí, že tato nová skutková podstata byla zavedena z důvodu potřeby rozlišovat mezi pěstováním za účelem samozásobitelství a tím „komerčním“, tedy motivovaným následnou distribucí drog třetím osobám. Druhé jmenované by pak mělo být nadále postihováno jako výroba omamné nebo psychotropní látky ve smyslu § 283 trestního zákoníku a samozásobitelství tedy *a contrario* nikoliv. Cílem ustanovení totiž bylo vyřadit „*vesměs experimentální a rekreační, tedy „neproblémové“ konzumenty konopných drog (a dalších rostlinných drog a hub) z účasti na trhu, na němž se vyskytují s komparativně významně nebezpečnějšími drogami typu heroinu, metamfetaminu, kokainu apod.*“ Důvodová zpráva zde výslovně uvádí *konzumenty* (nikoli pouze pěstitele) konopných drog, z čehož vyplývá, že počítá i s následnou *konzumací* vypěstovaných rostlin. K té je nicméně například v případě konopí potřeba změny jeho fyzické formy v podobě sklizení, usušení a nadrcení určitých částí této rostliny. Vzhledem k tomu, že vstupní i výstupní ingrediencí je zde stále ta samá látka, nemůže být však toto zpracování

⁷² Srov. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 4 Tdo 917/2009 ze dne 21. října 2009

považováno za výrobu o nic více, než kupříkladu rozpuštění sypkého heroínu před jeho nitrožilním užitím.⁷³

I výklad Jednotné úmluvy se však ve stanovisku trestního kolegia zdá být v rozporu se záměry jejích autorů. Čl. 1 odst. 1 písm. n) Jednotné úmluvy za výrobu označuje všechny procesy, jež umožňují získání omamných látek, kromě produkce, kterou její čl. 1 odst. 1 písm. t) definuje jako proces spočívající v získávání opia, lístků koky, konopí a konopné pryskyřice z rostlin, které tyto plody obsahují. Pojem *produkce* zde tedy odpovídá českému *zpracování*. Jako problematická se pak jeví argumentace trestního kolegia, která produkci ve smyslu Jednotné úmluvy s výrobou ztotožňuje, zatímco samotná Jednotná úmluva ji naopak z definice výroby výslovně vyjímá.

Srovnáním překladů definic v čl. 1 odst. 1 písm. n) a t) Jednotné úmluvy lze dále zjistit, že „výroba“ je českým ekvivalentem anglického „*manufacture*“ a „*produkce*“ zase „*production*“. Trestním kolegiem zmiňovaný čl. 28 odst. 1 Jednotné úmluvy přitom v originálním znění používá právě pojem „*production*“, konkrétně: „*If a Party permits the cultivation of the cannabis plant for the production of cannabis or cannabis raisin, ...*“. Byť by bylo za běžných okolností možné slova výroba a produkce považovat za synonyma, autoři Jednotné úmluvy se jim v jejím čl. 1 odst. 1 písm. n) a t) rozhodli záměrně přidělit rozdílné významy a je tudíž potřeba mezi nimi v rámci úmluvy rozlišovat. Lze se tedy domnívat, že během překladu do češtiny došlo k záměně pojmů „*produkce*“ a „*výroba*“ a ke správnému pochopení významu čl. 28 odst. 1 Jednotné úmluvy je potřeba přihlídnout k jejímu originálnímu znění.

3.2.5 Výroba a držení předmětu k nedovolené výrobě omamné a psychotropní látky podle § 286 trestního zákoníku

Trestného činu výroby a držení předmětu k nedovolené výrobě omamné a psychotropní látky podle § 286 trestního zákoníku se dopustí ten, kdo vyrobí, sobě nebo jinému opatří anebo přechovává prekursor nebo jiný předmět určený k nedovolené výrobě omamné nebo psychotropní látky, přípravku, který obsahuje omamnou nebo psychotropní látku, nebo jedu. Takové jednání bude potrestáno odnětím svobody až na pět let, peněžitým trestem, zákazem činnosti nebo propadnutím věci. Okolnostmi podmiňujícími použití vyšší trestní sazby, tedy odnětí svobody na dvě léta až deset let, jsou členství v organizované skupině, spáchání činu v

⁷³ ZEMAN, Petr. „Výroba“ konopí z konopí?. *Trestněprávní revue*, 2015, roč. 14, č. 9, s. 211-215

bud' značném nebo vůči dítěti alespoň ve větším rozsahu, nebo získáním prostřednictvím takového činu značného prospěchu pro sebe nebo pro jiného.

Větší a značný rozsah se v případě tohoto trestného činu na rozdíl od ustanovení § 283 odst. 2 písm. c) a d) trestního zákoníku netýká množství omamných nebo psychotropních látek, ale rozsahu jednání, spočívajícího v nakládání s předmětem určeným k nedovolené výrobě drogy. Ustanovení § 138 trestního zákoníku se tedy použije pouze podpůrně a orientačně v souvislosti s množstvím omamných a psychotropních látek nebo jejich přípravků, které by bylo možno prostřednictvím předmětů vyrobit a částkou, kterou za takové předměty pachatel utržil nebo utržit chtěl a mohl.

Trestný čin obsažený v § 286 trestního zákoníku je svou podstatou čin přípravný, který byl však za účelem rozšíření spektra možností postihu činností souvisejících s výrobou omamných a psychotropních látek povýšen na trestný čin dokonaný.⁷⁴ Vzhledem ke kriminalizaci přípravy trestného činu nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami zde dochází k určitému překryvu obou činů, kdy rozhodujícím kritériem zůstává skutečnost, zda si pachatel předmět opatřil v úmyslu drogu vyrábět či nikoli. Výroba a držení předmětu k nedovolené výrobě omamné a psychotropní látky a jedu je tak k přípravě trestného činu podle § 283 odst. 2,3 a 4 ve vztahu subsidiarity.⁷⁵

3.2.6 Šíření toxikomanie podle § 287 trestního zákoníku

Trestného činu šíření toxikomanie podle § 287 trestního zákoníku se dopustí ten, kdo svádí jiného ke zneužívání jiné návykové látky než alkoholu nebo ho v tom podporuje anebo kdo zneužívání takové látky jinak podněcuje nebo šíří. Takový pachatel bude potrestán odnětím svobody až na tři léta nebo zákazem činnosti. Kdo by se výše uvedeného činu dopustil coby člen organizované skupiny, vůči dítěti nebo tiskem, filmem, rozhlasem, televizí, veřejně přístupnou počítačovou sítí nebo jiným obdobně účinným způsobem bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až pět let nebo peněžitým trestem a v případě dítěte mladšího patnácti let se trestní sazba zvyšuje na dvě léta až osm let.

Sváděním podle § 287 odst. 1 trestního zákoníku se má na mysli například přemlouvání, naléhání, poučení nebo demonstrace správného provedení aplikace drogy. Toto jednání však lze směřovat jen vůči osobě, která dosud návykovou látku odlišnou od alkoholu nezneužívá.

⁷⁴ Trestné právo hmotné, str. 760

⁷⁵ Srov. č. 19/2004 – I. Sb. rozh. tr.

Podporování je naopak možné směřovat i vůči osobě, která již návykovou látku jinou než alkohol zneužívá. Podpora může nabývat fyzickou či psychickou podobu a cílí na udržení stavu rozhodnutí oběti v pokračování zneužívání této látky.

Podněcování má svou povahou velmi blízko ke svádění, rozdílem je pouze, že nemá konkrétní cíl. Může se tak jednat o jakýkoli projev směřující k vyvolání touhy neurčitěho počtu osob po zneužívání návykových látek jiných než alkohol.

Za šíření by bylo možno označit jakoukoli jinou činnost směřující ke zvětšení okruhu osob zneužívajících návykové látky jiné než alkohol. Podobně jako podněcování, směřuje také šíření k bližší nespecifikovanému publiku a může spočívat například i ve schvalování páchání drogových trestných činů.

Pojem návyková látka se nevztahuje pouze na omamné a psychotropní látky ve smyslu ustanovení § 2 odst. 1 zákona o návykových látkách, ale podle § 130 trestního zákoníku se mezi ně řadí i alkohol, který má však zde výslovnou výjimku, a ostatní látky způsobily nepříznivě ovlivnit psychiku člověka nebo jeho ovládací nebo rozpoznávací schopnosti nebo sociální chování. Těmi mohou být například psychoaktivní léky nebo některé látky obsažené v ředidlech.

Šíření toxikomanie je zastřešujícím deliktem ve vztahu k ostatním drogovým trestným činům a bylo téměř zcela přejato z § 188a trestního zákona. Vzhledem k tomu, že samotné užívání omamných a psychotropních látek trestné není, do začlenění tohoto deliktu do českého právního řádu nebylo možné stíhat osoby jinak kvalifikovatelné jako návodce či pomocníky užívání drog ve smyslu § 24 odst. 1 písm. b) a c) trestního zákoníku. Podobně jako tedy došlo v případě přípravy výroby omamné či psychotropní látky podle § 283 trestního zákoníku k její přeměně na samostatný trestný čin podle § 286 trestního zákoníku, došlo i zde k přeměně účastenství na přímé pachatelství.

Trestný čin šíření toxikomanie podle § 287 trestního zákoníku v minulosti vyvolal řadu kritik. Těm, které se týkaly výjimek pro alkohol a tabák, se hlouběji věnuje kapitola 4.1.4. Poukazováno však bylo také na skutečnost, že trestní zákoník nerozlišuje faktickou odlišnost užívání a zneužívání psychoaktivní látky a neobsahuje ani samotnou definici pojmu zneužívání. Zákonodárce tak svým způsobem pod termín zneužívání subsumoval veškerou konzumaci drog od prvního užití až po závislost. To se však ukázalo být problematickým například v oblasti osvětové činnosti. Důvodová zpráva k trestnímu zákoníku v této souvislosti sice uvádí, že „*smyslem tohoto ustanovení není postihnout jednání, které je vykonáváno se záměrem zmírnit*

negativní psychické, zdravotní a sociální dopady zneužívání návykových látek na jejich uživatele...“, ale některá taková jednání, jako například propagace zodpovědného (zne)užívání psychoaktivních látek, mohou zároveň naplňovat znaky skutkové podstaty předmětného trestného činu. Byť se v praxi bude jistě jednat o spíše ojedinělou situaci, bylo touto logikou již argumentováno například v případě policejního zásahu proti tzv. growshopům v roce 2013. Tyto obchody prodávající potřeby pro pěstování rostlin, včetně semen s deklarovaným obsahem THC a semen konopí, se totiž do značné míry zaměřovaly také právě na osvětovou činnost v oblasti konzumace vypěstovaných rostlin či plodin a vedly tedy své zákazníky k jejich zodpovědnému užívání. Podle odpůrců policejního zásahu potom tato skutečnost zakládala nenaplnění znaku společenské škodlivosti ve smyslu § 12 odst. 2 trestního zákoníku, a tedy i neoprávněnost postupu represivních složek. Ať už však v tomto konkrétním případě opravdu došlo k naplnění znaků skutkové podstaty šíření toxikomanie podle § 287 trestního zákoníku či nikoli, faktem je, že growshopy zůstávaly dlouhou dobu víceméně bez povšimnutí represivních složek a nad náhlostí a rozsahem policejního zásahu se pak v souvislosti s předvídatelností práva a právní jistotou pozastavovala i odborná veřejnost.⁷⁶

3.2.7 Společné ustanovení podle § 289 trestního zákoníku

Ustanovení § 289 trestního zákoníku je, jak název napovídá, společným ustanovením pro všechny výše zmíněné drogové trestné činy. Význam jeho prvních tří odstavců již byl nastíněn v předchozích kapitolách, čtvrtý odstavec se poté vztahuje k trestnému činu výroby a jiného nakládání s látkami s hormonálním účinkem podle § 288 trestního zákoníku, postihujícího především doping ve sportu. Tento odstavec, ani související paragraf však nejsou pro předmět práce důležité a nebudou tedy dále rozebírány. Ustanovení v prvním odstavci odkazuje na právní předpisy vymezující pojmy omamné a psychotropní látky a jejich přípravky a prekursory. V odstavci druhém a třetím pak paragraf dále zmocňuje vládu, aby nařízením stanovila, co se považuje za jedy ve smyslu §§ 283, 284 a 286 trestního zákoníku a které rostliny nebo houby se považují za rostliny a houby obsahující omamnou nebo psychotropní látku a jaké je jejich množství větší než malé ve smyslu ustanovení § 285 trestního zákoníku. Společné ustanovení podle § 289 trestního zákoníku je tedy odkazovací a zmocňovací právní normou.

⁷⁶ Srov. Trestní právo hmotné, str. 763

3.3 Česká mimotrestní úprava

3.3.1 Zákon o návykových látkách

Přijetím zákona o návykových látkách v roce 1998 s účinností od 1. ledna 1999 došlo v českém právním prostředí k řádné reflexi mezinárodních závazků v oblasti boje proti nedovolenému obchodu s omamnými a psychotropními látkami.⁷⁷ Mezinárodněprávním normám pak odpovídá i seznam omamných a psychotropních látek (v zákoně o návykových látkách označovaných souhrnně jako „návykové látky“) uvedených v přílohách č. 1 až 7 nařízení o seznamech návykových látek, který je pak průběžně doplňován novými regulovanými látkami. V původní verzi zákona se seznamy omamných a psychotropních látek nacházely v přílohách samotného zákona o návykových látkách, nicméně s účinností od 1. ledna 2014 byly přesunuty právě do výše uvedeného nařízení. Stalo se tak z důvodu urychlení možnosti legislativní reakce na neustále se vyvíjející drogovou situaci. Zákon o návykových látkách a nařízení o seznamech návykových látek jsou tak pro právní úpravu drogových trestných činů zcela zásadními, protože definují, co se vlastně za omamnou a psychotropní látkou považuje.

Zákon o návykových látkách zároveň stanovuje, za jakých podmínek lze získat povolení k legálnímu nakládání s omamnými a psychotropními látkami a vymezuje okruh činností, které s ním lze vykonávat. Obojí má přitom pro drogové trestné činy zcela zásadní význam, protože je to právě absence tohoto povolení nebo překročení v něm vymezených mezí, jež při nakládání s omamnými a psychotropními látkami zakládají trestní odpovědnost. Ustanovení § 36 zákona o návykových látkách pak obsahuje výčet přestupků, jichž se v souvislosti s nakládáním s omamnými a psychotropními látkami lze dopustit.

3.3.2 Zákon o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek

Zákon č. 65/2017 Sb., o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek (dále jen „zákon č. 65/2017 Sb.“), přezdívaný též „protikuřácký zákon“, nabyl účinnosti dne 31. května 2017, tedy symbolicky v den vyhlášený Světovou zdravotnickou organizací za Světový den bez tabáku.⁷⁸ Nahradil tak do té doby platný zákon o opatřeních k ochraně před návykovými látkami. Jak jeho přezdívka napovídá, návykovými látkami jsou podle § 2 písm. a) zákona č. 65/2017 Sb. nejen omamné a psychotropní látky, ale také tabák, alkohol a jiné látky s psychoaktivními účinky, jejichž užívání může vést nebo se podílet na vzniku a rozvoji

⁷⁷ MAHDALÍČKOVÁ, Jana. Zákon o návykových látkách: komentář. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR a.s., 2017. ISBN 978-80-7552-617-5., str.2-5

⁷⁸ Viz <http://www.who.int/tobacco/wntd/previous/en/>

duševních poruch a poruch chování. Byť si zákon získal pozornost veřejnosti především kvůli zavedení zákazu užívání tabákových výrobků v restauračních zařízeních a dalších restriktivních opatření týkajících se tabáku a alkoholu, měl v souvislosti se správním trestáním zásadní význam i pro oblast omamných a psychotropních látek.

3.3.3 Zákon o prekursorech drog

Jak již bylo výše uvedeno, většina právní úpravy týkající se prekursorů drog je obsažena v přímo použitelných předpisech Evropské unie.⁷⁹ Vnitrostátně je tato problematika obsažena v zákoně č. 272/2013 Sb., o prekursorech drog (dále jen „zákon o prekursorech drog“). Za prekursory drog jsou v něm kromě látek obsažených v přílohách příslušných předpisů Evropské unie považovány také látky výchozí a pomocné. Těmi se pak ve smyslu ustanovení § 35 odst. 1 zákona o prekursorech drog rozumí látky, které sice nejsou uvedené v přílohách příslušných předpisů Evropské unie, ale z důvodu jejich častého zneužívání při nedovolené výrobě omamných nebo psychotropních látek s nimi mohou podnikající fyzické osoby, právnické osoby nebo orgány státní správy zacházet jen za podmínek stanovených tímto zákonem. Ten pak dále těmto subjektům, které se zabývají nebo se hodlají zabývat činností s prekursory drog, ukládá určité povinnosti, nad jejichž výkonem vykonává kontrolu Policie České republiky a celní správa.

3.3.4 Úprava v oblasti správního práva

Před 1. červencem 2017, kdy nabyl účinnosti zákon č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich (dále jen „zákon o odpovědnosti za přestupky“), existovaly dvě kategorie tzv. veřejnoprávních deliktů, a to přestupky, coby delikty fyzických osob, a jiné správní delikty, coby delikty právnických a podnikajících fyzických osob. „Drogové“ správní delikty fyzických osob (tedy „přestupky“ ve smyslu před účinností zákona o odpovědnosti za přestupky) se nacházely v zákoně 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění do 30. května 2017⁸⁰ (dále jen „zákon o přestupcích“), konkrétně v § 30 upravujícím přestupky na úseku ochrany před alkoholismem a jinými toxikomaniemi. Jeho ustanovení postihovala méně závažná jednání podobná těm obsažených v trestním zákoníku, která však v souvislosti s principem subsidiarity trestní represe nemohla být trestně stíhána. Rozdílné sankce se tak v závislosti na míře

⁷⁹ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 273/2004 ze dne 11. února 2004 o prekursorech drog a nařízení Rady (ES) č. 111/2005 ze dne 22. prosince 2004 o pravidlech pro sledování obchodu s prekursory drog

⁸⁰ V souvislosti s přijetím zákona č. 65/2017 Sb. došlo k podstatným změnám pro práci důležitých ustanovení. Vzhledem ke krátké době účinnosti zákona v této podobě se však kapitola věnuje úpravě účinné do 30. května 2017.

společenské škodlivosti svého jednání mohl dočkat ten, kdo by umožnil neoprávněné požívání omamných a psychotropních látek osobě mladší osmnácti let (podle §30 odst. 1 písm. f) zákona o přestupcích nebo podle § 283 odst. 1, odst. 2 písm. d), popř. odst. 3 písm. d) trestního zákoníku), neoprávněně přechovával pro svoji potřebu omamnou nebo psychotropní látku (v malém množství podle § 30 odst. 1 písm. j) zákona o přestupcích nebo ve větším než malém množství podle § 284 trestního zákoníku) nebo neoprávněně pěstoval pro vlastní potřebu rostlinu nebo houbu obsahující omamnou nebo psychotropní látku (v malém množství podle § 30 odst. 1 písm. k) zákona o přestupcích nebo ve větším než malém množství podle § 285 trestního zákoníku). Za přestupek podle § 30 odst. 1 písm. f) bylo možno uložit pokutu do 5 000 korun a zákaz činnosti do 1 roku, za další dva zmíněné pak pokutu do 15 000 korun a za všechny tři bylo společně s pokutou možné i uložení zákazu pobytu. Úprava jiných správních deliktů se od úpravy přestupků lišila a protože jí chyběl společný procesní podklad, řídila se pouze správním řádem.

Účinností zákona o odpovědnosti za přestupky došlo ke zrušení zákona o přestupcích. Pojmy přestupek (ve smyslu zákona o přestupcích) a jiný správní delikt byly sjednoceny pod jeden termín – přestupek. Zákon nicméně neobsahoval žádnou ze skutkových podstat původních přestupků na úseku ochrany před alkoholismem a jinými toxikomaniemi a stejně tomu bylo i v případě zákona č. 251/2016 Sb., o některých přestupcích, který jej doprovázel. Hmotněprávní úprava drogových správních deliktů tak byla přesunuta do zvláštních právních předpisů. Jednalo se především o § 24 zákona o opatřeních k ochraně před návykovými látkami, jenž byl zanedlouho nahrazen §§ 35 a 36 zákona č. 65/2017 Sb., dále o §§ 36 až 39 zákona o návykových látkách, § 135 a násl. zákona 353/2003 Sb., o spotřebních daních a §§ 17 až 17b zákona 61/1997 Sb., o lihu.⁸¹

⁸¹ Celý název zákona zní zákon č. 61/1997 Sb., o lihu a o změně a doplnění zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů, a zákona České národní rady č. 587/1992 Sb., o spotřebních daních, ve znění pozdějších předpisů, (zákon o lihu)

4. Drogová problematika optikou statistických údajů

Účelem této kapitoly je poskytnout čtenáři náhled na skutečnou situaci drogové problematiky v České republice prostřednictvím statistických údajů. Následující odstavce jsou rozděleny do dvou podkapitol pojednávajících o návykových látkách a drogových trestných činech.

4.1 Návykové látky

V roce 2010 byla vědci z britského Nezávislého vědeckého výboru pro drogy (*Independent Scientific Committee on Drugs*) publikována studie, která podrobila devatenáct nejčastěji užívaných návykových látek (ve smyslu zákona o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek, tedy i alkohol a tabák) multikriteriální analýze za účelem zjištění jejich celkové škodlivosti.⁸² Bylo použito celkem šestnáct kritérií, z nichž devět se týkalo rizika pro uživatele a sedm škodlivosti pro společnost, potažmo uživatelské sociální okolí. Každá z látek mohla na základě těchto kritérií získat maximálně sto bodů udílených na základě její rizikovosti. Výsledkem byl následující žebříček seřazený od nejškodlivější po nejméně škodlivou návykovou látku s počty bodů v závorkách: alkohol (72), heroin (55), crack (54), metamfetamin (33), kokain (27), tabák (26), amfetamin/speed (23), marihuana (20), GHB (18), benzodiazepiny (15), metadon (14), mefedron (13), butan (10), kata jedlá (9), extáze (9), anabolické steroidy (9), LSD (7), buprenofin (6) a na posledním místě lysohlávky obsahující psilocybin (5).⁸³

Cílem této podkapitoly je mimo jiné zjistit, nakolik se relevantní statistiky z českého prostředí shodují s výše uvedenou studií, potažmo které návykové látky jsou pro jednotlivce i společnost nejnebezpečnější. Jejich škodlivost pro uživatele je zkoumána prostřednictvím údajů o počtu úmrtí zapříčiněných některou z návykových látek, hospitalizací s nimi spojenými nebo množství žadatelů o léčbu závislosti na jednotlivých látkách. Z hlediska společenské nebezpečnosti návykových látek jsou uváděna data odpovídající počtu dopravních nehod souvisejících s požitím návykových látek a trestných činů spáchaných pod vlivem některé z nich. V závěru se pak nachází podkapitola přibližující čtenáři obraz „průměrného“ českého uživatele návykových látek obsahující též informace o pachatelích drogových deliktů.

Hlavními zdroji informací ohledně samotného užívání narkotik jsou pro tuto práci statistiky zveřejňované Národním monitorovacím střediskem pro drogy a závislosti a Ústavem zdravotnických informací a statistiky České republiky.⁸⁴ Vzhledem k tomu, že výkazy těchto institucí pro rok 2017 nejsou ke dni zhotovení práce ještě k dispozici, pro zachování co největší

⁸² Dostupná z [http://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736\(10\)61462-6/abstract](http://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736(10)61462-6/abstract)

⁸³ „Crack“ je slangové označení pro volnou bázi kokainu a „GHB“ pro γ -hydroxymáselnou kyselinu.

⁸⁴ Všechny statistiky jsou dostupné z <https://www.drogy-info.cz/> a <http://www.uzis.cz/>

aktuálnosti jsou pro současný stav používána data za rok 2016. Toto se ve většině případů netýká statistik Policie České republiky a Ministerstva spravedlnosti, které údaje za rok 2017 již zpracované mají.

4.1.1 Škodlivost pro uživatele: počet úmrtí, hospitalizací a žadatelů o léčbu

Nebyla-li stanovena příčina smrti již prohlížejícím lékařem, je v případě náhlého úmrtí vždy provedena pitva ještě lékařem soudním. Například v roce 2016 se takovýchto pitev uskutečnilo téměř třináct tisíc a u 46 % z nich bylo provedeno toxikologické vyšetření.⁸⁵ Tabulka 1.1. obsahuje přehled počtů smrtelných předávkování za období let 1994 až 2016 zjištěných během těchto vyšetření, a to pro opioidy (heroin, dihydrokodein, morfin nebo oxykodon), konopné látky (marihuana, hašiš), stimulantia (především pervitin a kokain), halucinogeny (LSD, psilocybin, psilocin) a těkavé látky (rozpuštědla či ředidla, nejčastěji obsahující toluen).

Tabulka 1.1. Smrtná předávkování vybranými skupinami drog za roky 1994 až 2016

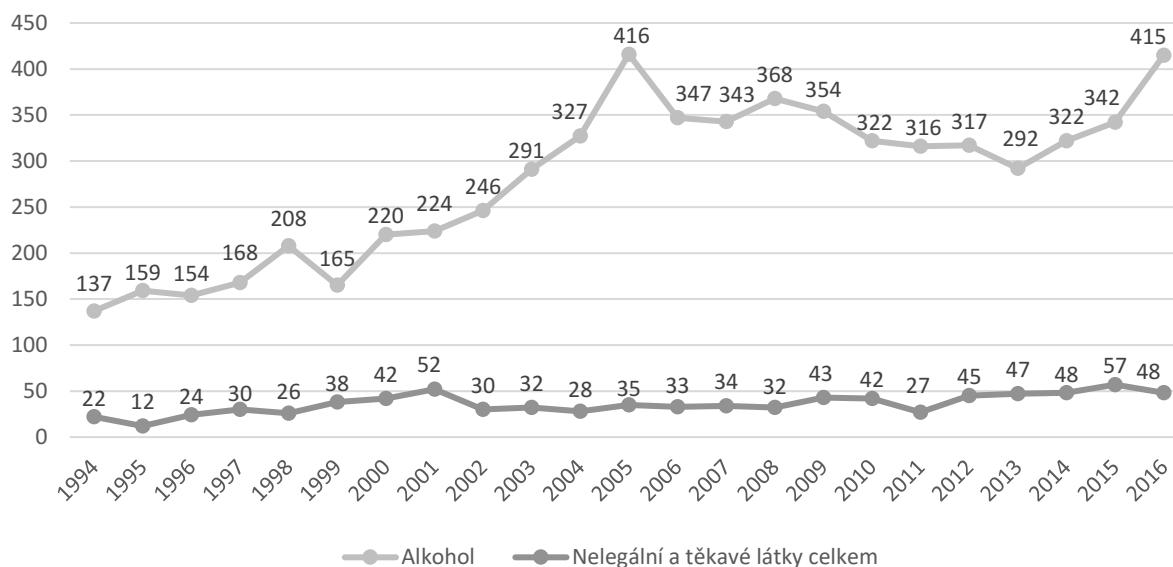
	Opioidy	Konopné látky	Stimulantia (pervitin)	Halucinogeny	Těkavé látky	Smrtných předávkování celkem
1994	7	0	0	0	12	22
1995	0	0	0	0	9	12
1996	2	0	0	0	18	24
1997	4	0	0	0	17	30
1998	7	0	0	0	10	26
1999	14	1	1	0	14	38
2000	11	0	0	0	19	42
2001	18	0	0	0	21	52
2002	6	0	3	0	17	30
2003	12	0	2	0	14	32
2004	2	0	1	0	14	28
2005	9	0	3	0	16	35
2006	11	1	2	0	14	33
2007	6	1	2	0	15	34
2008	9	0	7	0	8	32
2009	20	1	2	0	10	43
2010	13	0	8	0	13	42
2011	12	0	4	1	5	27
2012	17	0	7	0	13	45
2013	17	3	10	0	8	47
2014	14	0	10	0	13	48
2015	27	0	16	0	4	57
2016	20	0	7	0	7	48

Zdroj: Ústav zdravotnických informací a statistiky

⁸⁵ MRAVČÍK, V., P. CHOMYNOVÁ, K. GROHMANNOVÁ, B. JANÍKOVÁ, Z. TION LEŠTINOVÁ, Z. ROUS, L. KIŠŠOVÁ, J. KOZÁK, B. NECHANSKÁ, T. VLACH, T. ČERNÍKOVÁ, H. FIDESOVÁ a J. VOPRAVIL. Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2016 [Annual Report on Drug Situation 2016 - Czech Republic] MRAVČÍK, V. (Ed.). Praha: Úřad vlády České republiky. 2017. ISBN 978-80-7440-200-5., str. 168 (dále citováno jako Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2016)

Z tabulky je patrný pozvolný nárůst počtu smrtelných předávkování opioidy a stimulantii, zatímco předávkování způsobené konopnými látkami či halucinogeny je spíše ojedinělou záležitostí. Za pozornost stojí také těkavé látky, které jsou volně k dostání v podobě ředidel či rozpouštědel a které jsou pro většinu uváděných roků nejčastější příčinou smrtelného předávkování. Následující graf obsahuje srovnání celkového počtu smrtelných předávkování všemi nelegálními a těkavými látkami a fatálními předávkováními alkoholem za stejné období.

Graf 1.1.: Počet smrtelných předávkování alkoholem a ostatními nelegálními a těkavými látkami pro roky 1994 až 2016

Zdroj: Ústav zdravotnických informací a statistiky

Alkohol je ve sledovaném období příčinou smrtelného předávkování v 86 až 92 procentech případů. Z celkového počtu všech úmrtí v České republice pak na ta spojená s alkoholem stabilně připadá 4 až 7 procent. Ještě větší podíl však má jiná, dosud nezmíněná návyková látka – tabák. Ten, byť většinou podobných průzkumů opomíjen, je spojován s konstantními patnácti až devatenácti procenty všech úmrtí na našem území.⁸⁶

Dalším relevantním kritériem při posuzování nebezpečnosti návykové látky pro uživatele je četnost hospitalizací s ní spojených. V tabulce 1.2. je pro jednotlivé návykové látky uveden počet hospitalizací v roce 2016 z důvodů detoxifikace (léčení odvykacího syndromu), silného předávkování, které však neskončilo smrtí uživatele a hospitalizací v psychiatrických zařízeních pro poruchy způsobené návykovými látkami. Doplněn je i údaj o počtu žadatelů o léčbu závislosti jednotlivých návykových látek.

⁸⁶ SOVINOVÁ, Hana, Ladislav CSÉMY a Věra KERNOVÁ. Užívání tabáku a alkoholu v České republice: Zpráva o situaci za období posledních deseti let. 1. vydání. Praha: Státní zdravotní ústav. 2014. ISBN 978-80-7071-335-8., s. 5 (dále citováno jako Užívání tabáku a alkoholu v České republice),

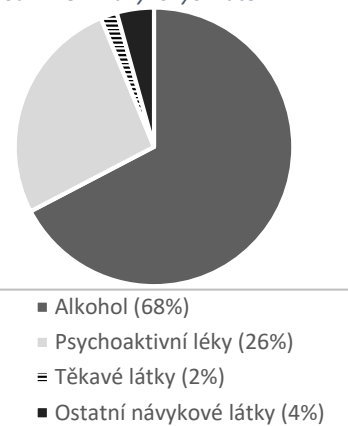
Tabulka 1.2. Hospitalizace z důvodu detoxifikace, nefatální intoxikace, psychické poruchy a počet žadatelů o léčbu

	Opioidy	Konopné látky	Stimulancia	Halucinogeny	Těkavé látky	Alkohol
Detoxifikace	497	370	1399	55	17	6004
Nefatální intoxikace	111	55	48	5	191	464
Psychické poruchy	273	279	1842	-	-	9489
Počet žadatelů o léčbu	2534	723	1478	7	14	1917

Zdroj: Ústav zdravotnických informací a statistiky (2015)

Graf 1.2. napravo znázorňuje rozložení návykových látek spojených s hospitalizací z důvodu úrazu. Ty z celkového počtu zaregistrovaných úrazů vyžadujících hospitalizaci tvoří konstantně čtyři až pět procent.⁸⁷

Graf 1.2. Hospitalizace z důvodu úrazu pod vlivem návykových látek

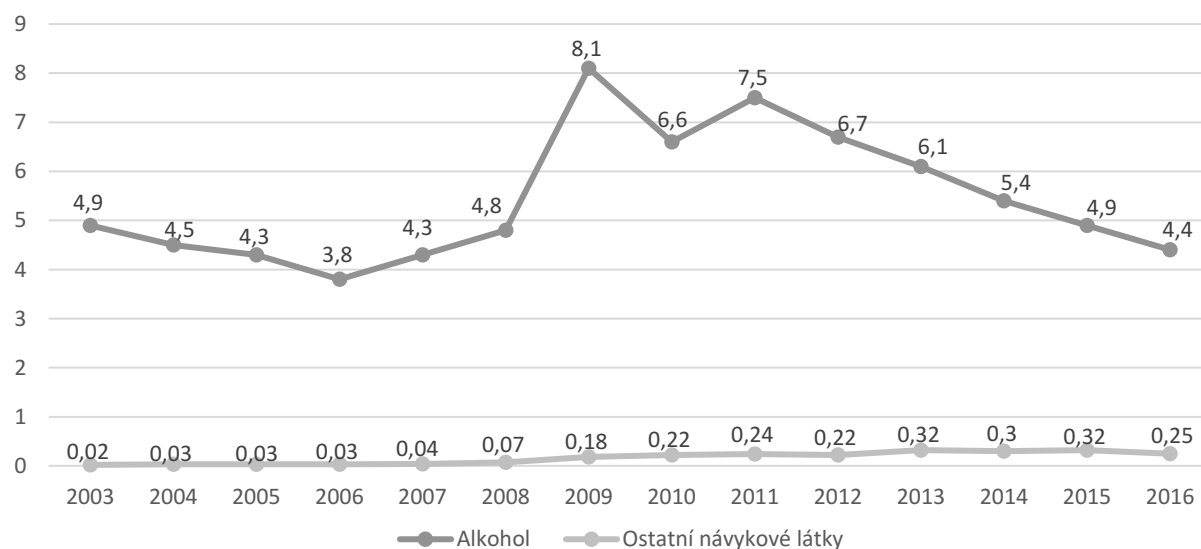
Zdroj: Ústav zdravotnických informací a statistiky

4.1.2 Společenská nebezpečnost: počet nehod a trestných činů spáchaných pod vlivem návykových látek

Užívání návykových látek s sebou nese nejen riziko pro samotného uživatele, ale i pro ostatní členy společnosti. Tato podkapitola se věnuje právě takovému nebezpečí a přináší statistiky týkající se počtu dopravních nehod a trestných činů

souvisejících s užíváním návykových látek. Graf 1.3. znázorňuje vývoj počtu dopravních nehod zaviněných pod vlivem alkoholu a ostatních návykových látek a graf 1.4. vývoj počtu úmrtí způsobených v jejich důsledku do 24 hodin po nehodě. Konkrétní čísla představují procenta z celkového počtu dopravních nehod či úmrtí v jejich důsledku. Sledovaným obdobím zde jsou léta 2003 až 2016.

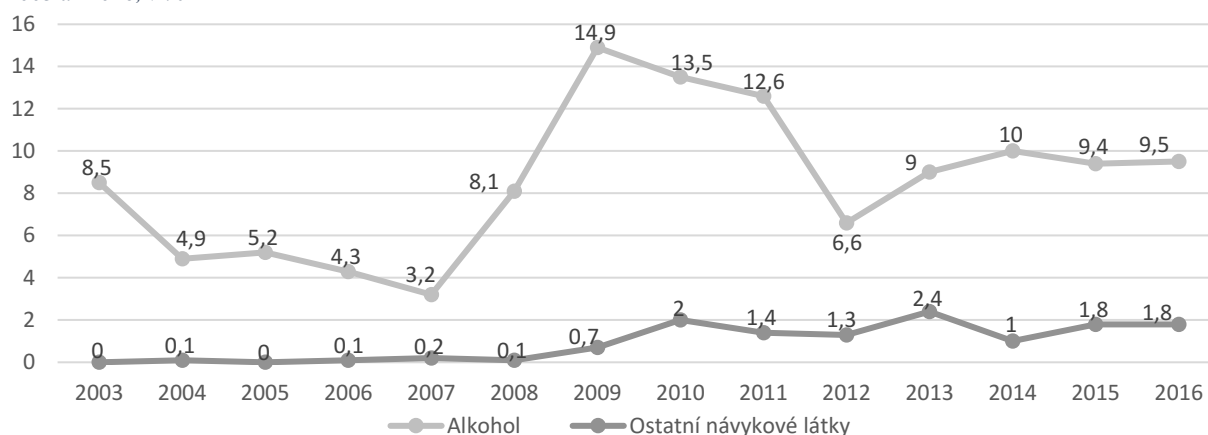
Graf 1.3. Dopravních nehody zaviněné pod vlivem alkoholu a ostatních návykových látek za roky 2003 až 2016, v %

Zdroj: Ředitelství služby dopravní policie Policejního prezidia ČR

⁸⁷ Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2016, s. 166

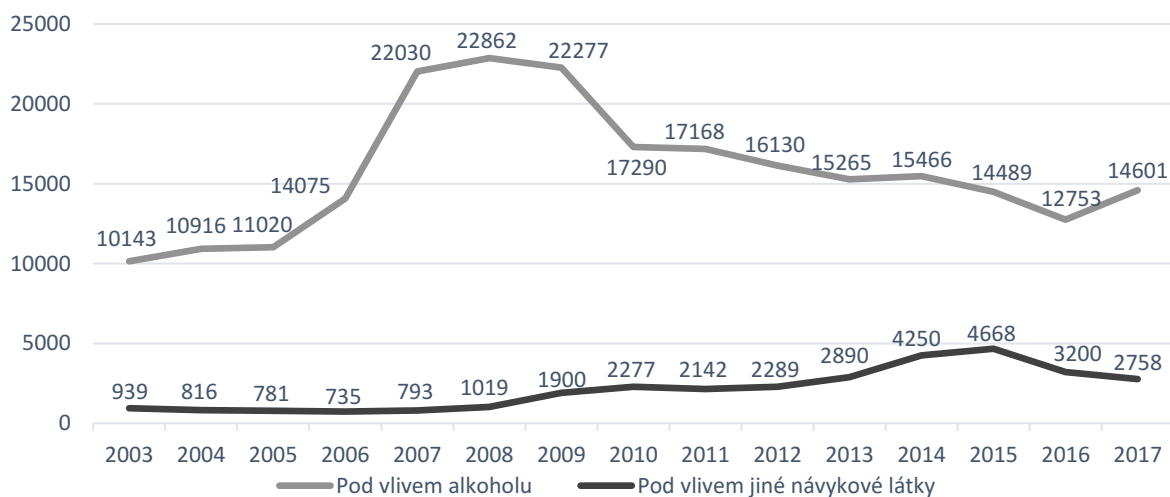
Graf 1.4. Úmrtí způsobená dopravní nehodou pod vlivem alkoholu a ostatních návykových látek do 24 hodin po nehodě za roky 2003 až 2016, v %

Zdroj: Ředitelství služby dopravní policie Policejního prezidia ČR

Počet objasněných trestných činů spáchaných pod vlivem návykových látek v posledních deseti letech tvořil čtrnáct až devatenáct procent všech objasněných trestných činů.⁸⁸ Asi nepřekvapí, že pachatelé pod vlivem návykové látky nejčastěji naplňovali znaky skutkových podstat ohrožení pod vlivem návykových látek a opilství (§ 274 a § 360 trestního zákoníku), o něco méně pak různě činy kvalifikovatelné jako nedbalostní dopravní nehody, úmyslné ublížení na zdraví (§ 146 trestního zákoníku) a maření výkonu úředního rozhodnutí (§ 337 trestního zákoníku). Graf 1.5. zachycuje vývoj počtu objasněných trestných činů spáchaných pod vlivem alkoholu a ostatních návykových látek v letech 2003 až 2017.

Graf 1.5. Objasněné trestné činy spáchané pod vlivem alkoholu a ostatních návykových látek za roky 2003 až 2016

Zdroj: Policejní prezidium Policie ČR

Podíváme-li se na poslední tři grafy, zjistíme, že hodnoty pro alkohol ve všech třech případech několikanásobně převyšují ty pro návykové látky. V grafech je také patrný značný nárůst zaznamenaných případů dopravních nehod, úmrtí s nimi spojenými i trestných činů souvisejících užíváním alkoholu v letech 2008 a 2009. V následujících letech pak dochází k

⁸⁸ Statistiky Policie České republiky za roky 2006 až 2016

pozvolnému poklesu těchto hodnot. Ostatní návykové látky sledují od roku 2008 naopak opačný trend.

4.1.3 Uživatelé a pachatelé

Tato podkapitola se zaměřuje na samotné osoby, které návykové látky buďto konzumují nebo páchají trestnou činností s nimi spojenou. Cílem tedy je získat představu o jakémisi „průměrném“ uživateli a pachateli. V následujících odstavcích jsou rozebírány skupiny uživatelů jednotlivých návykových látek a pachatelů trestných činů s nimi spojených co do věku a pohlaví a u uživatelů jsou pak zohledňovány další faktory jako frekvence užívání návykové látky a u pachatelů cizí státní příslušnost či předchozí odsouzení.

Tabulka 1.3. obsahuje procentuální hodnoty odpovídající frekvenci užívání jednotlivých návykových látek v závislosti na pohlaví a věku pachatele. Zvláště vyčleněna je skupina tzv. mladých dospělých z důvodu jejich zvýšené expozice návykovým látkám. U alkoholu a tabáku je z důvodu jejich obzvláště vysoké rozšířenosti pozměněna sledovaná frekvence užívání z konzumace alespoň jednou za poslední rok nebo měsíc, na alespoň jednou za poslední měsíc či denně. Hodnoty u denního užívání alkoholu odpovídají pouze tzv. *Binge drinking*, tedy pití pěti či více sklenic při jedné příležitosti. Užívání psychoaktivních léků obsahuje i užití indikované lékařem. Údaje vychází ze studie provedené v roce 2016, které se zúčastnilo 2875 respondentů.⁸⁹

Tabulka 1.3. Prevalence užívání návykových látek v závislosti na frekvenci, pohlaví a věku, v %

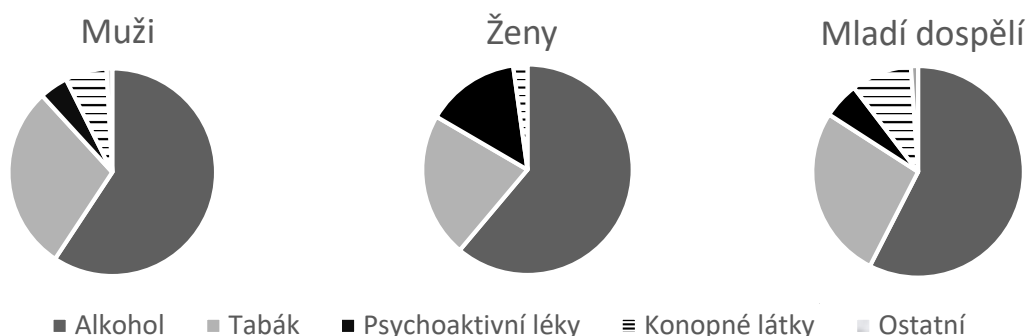
Tabák	Celkem	Muži	Ženy	Od 15 do 34 let
Za poslední měsíc	30,7	39,7	22,4	31,8
Denně	26,6	35,6	18,3	26,0
Alkohol				
Za poslední měsíc	71,1	81,4	61,5	68,8
Denně (<i>Binge drinking</i>)	1,3	2,2	0,4	0,9
Psychoaktivní léky				
Za poslední rok	17,3	11,9	22,3	12,4
Za poslední měsíc	10,5	6,1	14,5	6,6
Heroin				
Za poslední rok	0,2	0,4	0,1	0,5
Za poslední měsíc	0,1	0,2	0,1	0,3
Konopné látky				
Za poslední rok	9,5	14,2	5,0	19,4
Za poslední měsíc	5,5	8,9	2,2	11,1
Stimulancia				
Za poslední rok	0,6	0,7	0,4	1,2
Za poslední měsíc	0,2	0,5	0,1	0,8
Halucinogeny				
Za poslední rok	0,8	1,2	0,3	1,5
Za poslední měsíc	0,1	0,2	0,0	0,1
Těkavé látky				
Za poslední rok	1,4	2,2	0,6	2,1
Za poslední měsíc	0,2	0,3	0,1	0,1

Zdroj: Národní monitorovací středisko pro drogy a závislosti

⁸⁹ Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2016, s. 46

Z tabulky je patrné, že ve většině případů jsou muži častějšími konzumenty návykových látek než ženy. Jedinou výjimku tvoří užívání psychoaktivních léků. „Mladí dospělí“ jsou naopak v konzumaci psychoaktivních léků pod populačním průměrem, což neplatí o téměř žádné další látce. Pro lepší představu o „průměrném“ uživateli obsahuje graf 1.6. srovnání hodnot uvedených v kategorii „Za poslední měsíc“ u všech návykových látek pro muže, ženy a „mladé dospělé“.

Graf 1.6. Srovnání prevalence užívání jednotlivých návykových látek za období posledního měsíce pro kategorie muži, ženy a mladí dospělí (od 15 do 34 let) v tabulce 1.3.

Drogová trestná činnost se na našem území dlouhodobě týká nejčastěji pervitinu, se stabilním zastoupením ve zhruba polovině případů, a konopných látek, jejichž podíl v období let 2005 až 2017 vzrostl ze třiceti na čtyřicet procent. Ostatní návykové látky tvořily zbývající přibližně desetinu případů.

Počet cizinců se za posledních deset let zvýšil z 6,4 % v roce 2007 na 9,2 % v roce 2017. Nejčastěji se jednalo o státní příslušníky Vietnamu, jejichž podíl konstantně stoupal, až v posledních letech dosáhl na stabilních 50 % případů. Druhou nejpočetnější skupinu pak s velkým odstupem tvořili občané Slovenska, u kterých lze sledovat spíše opačnou tendenci až k současné desetině případů. Dalšími výrazněji zastoupenými státy byly Německo, Polsko, Ukrajina a Nigérie.⁹⁰ V následující tabulce 1.4. můžeme vidět údaje o procentuálním zastoupení mladistvých (15 až 17 let), žen a recidivistů z celkového počtu pachatelů objasněných drogových trestných činů v období let 2005 až 2017.

Tabulka 1.4. Zastoupení mladistvých, žen a recidivistů v celkovém počtu pachatelů drogových trestných činů (2005-2017), v %

	§ 187 / § 283	§ 187a / § 284	§ 285 (od r. 2010)	§ 188 / § 286	§ 188a / § 287	CELKEM
Mladiství (v %)	4,9	3,0	0,8	0,7	15,1	4,5
Ženy (v %)	16,0	9,3	9,9	16,0	14,1	15,0
Recidivisté (v %)	46,4	42,9	30,9	60,2	29,4	46,0

Zdroj: Statistické přehledy kriminality Policie ČR

⁹⁰ ZEMAN, Petr, Michaela ŠTEFUNKOVÁ a Ivana TRÁVNÍČKOVÁ. Drogová kriminalita a trestní zákoník. 1. vydání. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci. 2015. ISBN 978-80-7338-151-6., s. 92-97 (dále citováno jako Drogová kriminalita a trestní zákoník), Statistiky Policie České republiky

Z tabulky je patrné hned několik zajímavých jevů. Podíváme-li se na údaje o mladistvých pachatelích, zjistíme, že se oproti průměru třikrát častěji dopouštějí šíření toxikomanie, zatímco pěstování rostlin či hub obsahujících návykovou látku pro vlastní potřebu či držení prekurzoru drogy je pro ně zcela výjimečné. U žen sledujeme pouze minimální odchylky od průměru. Recidivisté jsou pachateli v téměř polovině případů a na rozdíl od mladistvých se oproti průměru dopouští šíření toxikomanie, stejně jako pěstování rostlin a hub, spíše méně, zatímco ve více než polovině všech případů jsou nelegálními držiteli prekurzoru drogy.

4.1.4 Vyhodnocení statistických údajů

Cílem této kapitoly bylo zjistit, zdali se statistické informace českých institucí shodují s výsledky studie britských vědců uvedené v úvodu, a vytvořit si tak lepší představu o nebezpečnosti jednotlivých návykových látek. Celkem jednoznačně se studie i statistiky shodují na tom, že první příčka co do škodlivosti návykových látek by měla připadnout alkoholu (tabulka 1.2. a grafy 1.1., 1.3., 1.4. a 1.5.). Po provedeném šetření si svou roli na vrcholu obhájily i stimulantia jako pervitin či kokain a opioidy v čele s heroinem (tabulky 1.1. a 1.2.). Jistým specifickým českého prostředí je pak zvýšené ohrožení spočívající ve zneužívání těkavých látek (tabulka 1.2.). Konopné látky, byť poměrně uživatelsky rozšířené a trestně stíhané (tabulka 1.3. a podkapitola 3.1.3.), hrají spíše menší roli v počtu předávkování a hospitalizací (tabulky 1.1. a 1.2.) a jejich zařazení zhruba doprostřed žebříčku se zdá být odpovídajícím. Stejně tak zařazení halucinogenů na samotný konec stupnice se ve světle statistik jeví jako přiměřené (tabulky 1.1. a 1.2.). Tabák tvoří kvůli svým minimálním okamžitým účinkům na lidskou psychiku kategorii samu pro sebe. Vzhledem k jeho uživatelské oblibě (tabulka 1.3.) ve spojení s odpovědností za nejvyšší množství úmrtí ze všech návykových látek (podkapitola 3.1.1.), však bezesporu patří do první třetiny, kam jej řadí i sama studie. Výsledky britských vědců tedy jsou z velké části v souladu se situací v České republice.

Na tomto místě je třeba podotknout, že podobná zjištění byla i jedním ze základních argumentů kritiků ustanovení § 287 trestního zákoníku, tedy šíření toxikomanie. To kriminalizuje svádění ke zneužívání návykových látek, kterému se blíže věnuje kapitola 3.2.6, s výslovnou výjimkou pro alkohol a konkludentní pro tabák.⁹¹ Nezahrnutí tabáku je odbornou veřejností odůvodňováno jeho minimálními účinky na lidskou psychiku.⁹² Objektem drogových trestných činů je však kromě ochrany společnosti a psychického zdraví jedince i jeho zdraví fyzické.

⁹¹ Tabák totiž není zahrnut v definici návykové látky podle § 130 trestního zákoníku. Ustanovení na něj tedy nedopadá.

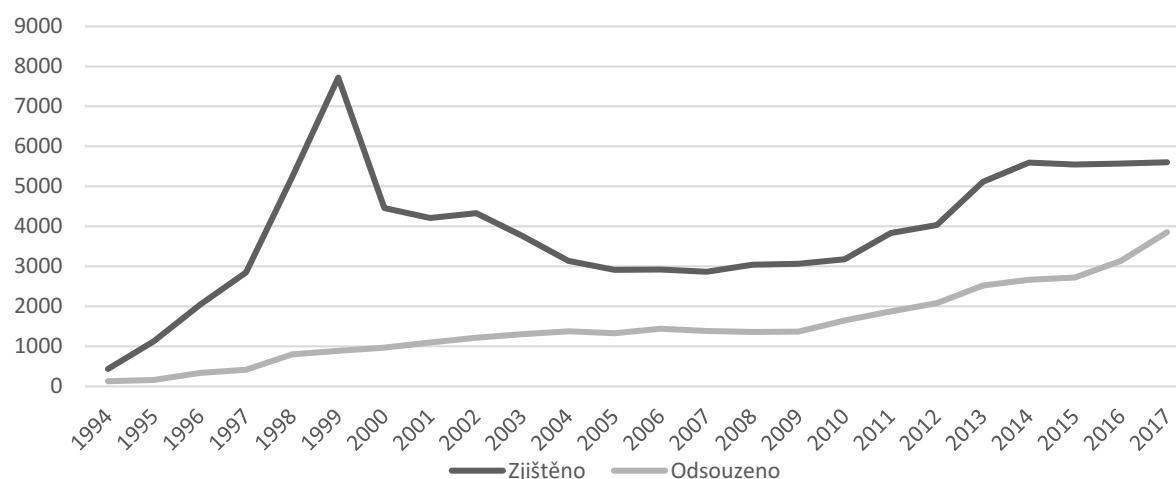
⁹² Trestní právo: komentář, s. 2371

Přihlédneme-li k výše uvedeným poznatkům, lze se s touto argumentací tedy jen stěží ztotožnit. Vzhledem k jeho umístění na žebříčku škodlivosti lze pak stejnou logiku vztáhnout i na výjimku pro alkohol, proti jehož negativním vlivům jsou trestním zákoníkem chráněny jen děti, a to prostřednictvím ustanovení §§ 204 (trestný čin podání alkoholu dítěti) a 201 (trestný čin ohrožování výchovy dítěte) trestního zákoníku. Za pozornost jistě stojí i skutečnost, že rozdíl, co do možnosti negativně ovlivnit lidskou psychiku a chování, poškodit lidské zdraví nebo způsobit značné společenské škody mezi omamnými a psychotropními látkami ve smyslu zákona o návykových látkách a tabákem či alkoholem v některých případech nečiní ani sám zákonodárce.^{93; 94}

4.2 Drogové trestné činy

Drogové delikty tvoří tradičně zhruba dvě procenta z celkového počtu registrovaných trestných činů. Jejich podíl má stoupající tendenci a současné hodnoty (v roce 2017 se jednalo o 2,76 %) v průměru dosahují dvojnásobku těch z devadesátých let. Vzhledem k tomu, že se policie dozví o většině drogových deliktů z vlastní pátrací činnosti, je objasněnost těchto trestných činů poměrně vysoká a stabilně se pohybuje mezi 80 až 90 procenty případů.⁹⁵ Tato skutečnost se poté projeví i na počtu osob odsouzených za drogovou kriminalitu, jež kopírují stoupající tendenci registrovaných trestných činů a tvoří dvě až v současnosti čtyři procenta všech odsouzených. Dosahuje tak dvojnásobných hodnot oproti registrovaným trestným činům. Graf 3.1. obsahuje přehled vývoje drogové kriminality v letech 1994 až 2017 z hlediska zjištěných drogových trestných činů a osob za ně odsouzených.

Graf 3.1. Počet registrovaných drogových trestných činů a osob za ně odsouzených v letech 1994 až 2017

Zdroj: Statistiky Policie České republiky

⁹³ Srov. § 2 písm. a) zákona č. 65/2017 Sb., o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek, který zní: „návykovou látkou (se rozumí) **alkohol, tabák, omamné a psychotropní látky a jiné látky s psychoaktivními účinky, jejichž užívání může vést nebo se podílet na vzniku a rozvoji duševních poruch a poruch chování,**“

⁹⁴ Srov. § 1 odst. 1, věta první zákona č. 37/1989 Sb., o ochraně před alkoholismem a jinými toxikomaniami, která zní: „**Alkoholismus a jiné toxikomanie včetně kouření jsou negativní jevy způsobující značné společenské škody, zejména poškozování zdraví občanů.**“

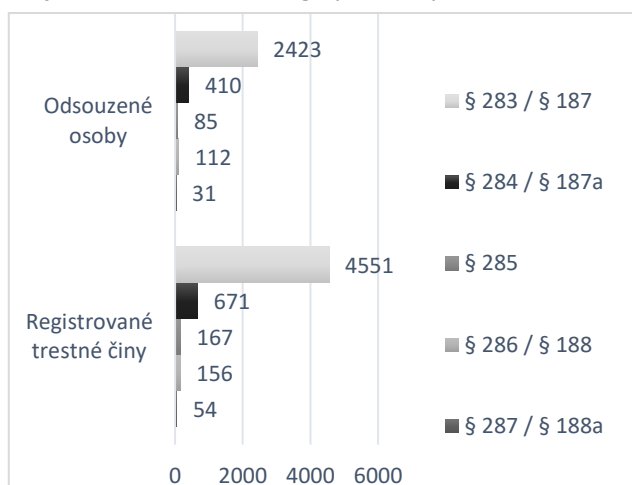
⁹⁵ Drogová kriminalita a trestní zákoník, s. 92

Jak je vidět z grafu počet registrovaných drogových deliktů má v posledních letech jednoznačně rostoucí tendenci, čemuž odpovídá i počet osob za tyto činy odsouzených. Zatímco ostatní drogové trestné činy sledují jednotné stoupající tendence, šíření toxikomanie podle § 287 trestního zákoníku, popř. § 188a trestního zákona, směřuje opačným směrem. V devadesátých letech se počet registrovaných případů šíření toxikomanie pohyboval v řádu stovek, s maximální hodnotou 1302 a 70 odsouzenými v roce 1999, trend je patrný i z grafu. Tento trestný čin se však oproti ostatním drogovým deliktům v posledních deseti letech již vyskytuje zcela minimálně (ročně mezi 20 a 40 případy) s výjimkou v souvislosti s tzv. growshopy, kdy bylo v roce 2013 registrováno 93 případů šíření toxikomanie. Nehledě na tuto anomálii se počet odsouzených v letech 2013 a 2014 nepřesáhl číslo 20.

Vnitřní struktura drogových trestných činů co do četnosti se s časem mění pouze minimálně. Výroba a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy podle § 283 trestního zákoníku, popř. § 187 trestního zákona, tvoří tradičně kolem osmdesáti procent všech drogových deliktů. Nejdynamičtější vývoj měl trestný čin podle § 284 trestního zákoníku, popř. § 187a trestního zákona, postihující

přechovávání narkotik pro vlastní potřebu. Došlo zde k markantnímu nárůstu, kdy v současnosti tvoří jeho pacha telé téměř pětinu všech osob odsouzených za drogové trestné činy, zatímco například v roce 1999 se jednalo o pouhá dvě procenta. Graf 3.2. znázorňuje vnitřní strukturu registrovaných trestných činů a osob za ně odsouzených v roce 2017.

Graf 3.2. Vnitřní struktura drogových trestných činů v roce 2017

Zdroj: Statistika Policie České republiky

5. Právní úpravy drogových trestných činů v zahraničí

Každá země na světě se k problematice užívání psychoaktivních látek a nakládání s nimi musela dříve nebo později postavit čelem a nějakým způsobem na ni legislativně reagovat. Asi nepřekvapí, že se přístupy jednotlivých zemí značně liší, což zároveň umožňuje porovnání účinnosti a důsledků různých přístupů. Tato kapitola poskytuje stručné srovnání právních úprav deseti zemí. První polovinu tvoří členské státy Evropské unie (Německo, Nizozemsko, Portugalsko, Spojené království a Švédsko), zatímco tu druhou země mimounijní (Austrálie, Filipíny, Peru, Ruská federace a Spojené státy americké).

5.1 Právní úpravy vybraných evropských zemí

Německo, Nizozemsko, Portugalsko, Spojené království i Švédsko jsou k datu vypracování práce členskými státy Evropské unie. Vzhledem k tomu, že EU v oblasti drogové problematiky vyvíjí vlastní, často i legislativní činnost, existuje v právních rádech níže uvedených zemí sjednocující evropský prvek. Ten je však v důsledku historicko-kulturně-sociálních rozdílů jednotlivých zemí značně omezen a i v Evropě tak můžeme nalézt široké spektrum přístupů k drogové problematice. Informace v textu a tabulkách jsou čerpány z databáze Evropského monitorovacího centra pro drogy a drogové závislosti.⁹⁶

5.1.1 Německo

Základem německé právní úpravy drogových trestných činů je Spolkový zákon o narkotických (*Betäubungsmittelgesetz*) z roku 1971, který zakládá trestní, popřípadě správní odpovědnost pachatelů drogových deliktů a rozděluje jednotlivé psychoaktivní látky do Seznamů I. až III. V německém právním řádu sice není kriminalizováno samotné užívání narkotik, nezákonná držba však už stíhána být může a hrozí za ní až pětiletý trest odnětí svobody. Podobně jako v mnoha dalších zemích Evropy i zde existují mechanismy změkčující tvrdost práva s možností upustit od potrestání pachatele. Rozhodnými jsou v takovém případě množství a typ drogy, rozsah konání, kriminální minulost dotyčného a individuálně posuzovaná společenská škodlivost deliktu. Většina spolkových zemí má navíc vlastní úpravu týkající se trestně nestíhatelného „malého“ množství konopných látek a v některých případech i heroinu, amfetaminů, kokainu, MDMA nebo extáze. Existuje zde i rozsudek Spolkového soudního dvora stanovující 5 gramů coby malé množství v případech spojených s pervitinem.⁹⁷ V méně

⁹⁶ Dostupné z http://www.emcdda.europa.eu/data/stats2017_en

⁹⁷ Rozsudek německého Spolkového soudního dvora ze dne 3. prosince 2008, sp. zn. 2 StR 86/08

závažných případech se při ukládání trestů uplatňuje pravidlo přednosti léčby před potrestáním, což v praxi znamená buďto podmínění nebo i prominutí uloženého trestu odnětí svobody.

Nezákonná výroba a prodej je v Německu trestán až pěti lety odnětí svobody, přičemž větší množství narkotik, jejich nabízení dítěti nebo členství v organizované zločinecké skupině může znamenat zvýšení horní trestní sazby až na patnáct let. Počet drogových trestných činů v Německu v poslední době zaznamenal lehký nárůst, nejčastěji se delikty týkaly konopných látek. Na druhém místě se umístily amfetaminy, jejichž užívání a kriminalita s nimi spojená je nejvyšší v oblastech sousedících s Českou republikou. V roce 2011 došlo v Německu k přesunu konopných látek ze Seznamu I. do Seznamu III. Spolkového zákona o narkoticích, což poprvé v historii země umožnilo výrobu a předepisování přípravků obsahujících tyto látky pro léčebné účely.

<p>22,2 smrtných předávkování na milion obyvatel (o 1,9 více než evropský průměr)</p>	<p>3,5 drogových trestných činů na tisíc obyvatel</p>	Prevalence užívání psychoaktivních látek mezi mladými dospělými (16 až 34 let) za rok 2015			
		Konopné látky	13,3 %		
			Amfetaminy	1,9 %	
			MDMA / Extáze	1,3 %	
	Prevalence obyvatel se zkušeností s ilegální návykovou látkou				
	3,4 % za poslední měsíc	6,6 % za poslední rok	27,7 % za život		

Zdroj: Statistiky EMCDDA (2015) a EUROSTATU (2017)

5.1.2 Nizozemsko

Těžiště nizozemské relevantní právní úpravy leží v Opiovém zákoně (*Opiumwet*) z roku 1928. Ten prošel v roce 1976 zásadní novelizací, která rozdělila drogy na tvrdé („představující nepřijatelná rizika“) a měkké („představující méně závažná rizika“). Držení a distribuce drog zůstaly trestnými, nicméně metodické pokyny pro státní zastupitelství vydané souběžně s novelizací označovaly stíhání držby a distribuce konopí za věc „nejnižší priority“. Důsledkem bylo, že přechovávání pro vlastní potřebu s hranicí trestnosti od 0,5 gramu pro tvrdé drogy (heroin, kokain, extáze) a 5 gramů pro měkké drogy (konopné látky a halucinogeny) stíhala policie jen ve velmi výjimečných případech. Pro konopí bylo do roku 1996 hraničním množstvím dokonce až 30 gramů látky. Samotné užívání zůstává dodnes mimo trestněprávní úpravu, lze jej však omezit na lokální úrovni z důvodu ochrany zdraví mladistvých nebo cestujících hromadnou dopravou.

Opiový zákon stanovuje pro výrobu nebo distribuci ilegálních návykových látek trest ve výši až dvanácti let odnětí svobody. Platí zde ale světoznámá výjimka pro tzv. „*coffee shops*“, tedy

zařízení s povolením prodávat konopné látky v omezeném množství. Výjimka se nicméně nevztahuje na pěstování samotných rostlin, což je stále považováno za výrobu psychoaktivní látky. To zanechává v paradoxní situaci právě *coffee shopy*, které si musí své legálně prodávané zboží stále obstarávat nelegální cestou.

Vědecké studie zkoumající situaci v Nizozemsku zaznamenaly po roce 1976 mírný nárůst v užívání konopí. Zajímavé je, že zároveň však došlo ke značnému poklesu konzumace ostatních psychoaktivních látek, především pak „tvrdých“ drog, jejichž užívání podle některých odborníků kleslo až na šestinu původních hodnot.⁹⁸

<p>16,5 smrtných předávkování na milion obyvatel (o 3,8 méně než evropský průměr)</p>	<p>1,2 drogového trestného činu na tisíc obyvatel</p>	Prevalence užívání psychoaktivních látek mezi mladými dospělými (16 až 34 let) za rok 2015			
		Konopné látky	16,1 %		
			MDMA / Extáze	6,6 %	
			Kokain	3,6 %	
Prevalence obyvatel se zkušeností s ilegální návykovou látkou					
		6,2 % za poslední měsíc	10,4 % za poslední rok	26,8 % za život	

Zdroj: Statistiky EMCDDA (2015) a EUROSTATU (2017)

5.1.3 Portugalsko

Drogová právní úprava je v Portugalsku upravena Zákonným dekretem č. 15/93 (*Decreto-Lei n. 15/93*) z roku 1993. Ten v roce 2001 doznal zásadní změny, kterou došlo k dekriminalizaci užívání a do značné míry i přechovávání drog. Uživatelé psychoaktivní látky přistiženému s množstvím menším, než kolik spotřebuje průměrný konzument během deseti dní, je v současnosti podle nové úpravy nařízeno dostavit se ke speciální komisi složené z právníka, lékaře a sociálního pracovníka. Během sezení se prozkoumávají možnosti a potřebnost léčby dotyčné osoby, popřípadě se podporuje její snaha o život bez drog. Komise však stále může pachatelé uložit i trest v podobě obecně prospěšných prací, odebrání řidičského oprávnění a v nejzazším případě i peněžitého trestu. Pokud se jedná o první delikt pachatele, je v praxi téměř vždy od potrestání pachatele upuštěno. Případy s větším než uvedeným množstvím jsou postupovány trestním soudům do klasického pojednání.

Současně s částečnou dekriminalizací přechovávání psychoaktivních látek zaměřili portugalští zákonodárci svou pozornost i na podporu kontaktních a azylových center pro drogově závislé, mobilních týmů a programů výměny injekčních stříkaček.

⁹⁸ ROSMARIN, Ari a Niamh EASTWOODOVÁ. Tichá revoluce: Praktické uplatňování politiky dekriminalizace drog v různých zemích světa. 1. vydání. Praha: Úřad vlády České republiky. 2013. ISBN 978-80-7440-083-4., s. 34-35 (dále citováno jako Tichá revoluce)

Výroba a distribuce psychoaktivních látek zůstaly i po novelizaci stále trestnými činy s možností uložení trestu odnětí svobody v široké škále 1 roku až 12 let, kdy konkrétní výše závisí na množství a typu psychoaktivní látky a rozsahu činnosti. Pokud byl navíc prodej drog motivován obstaráním si prostředků pro vlastní spotřebu, uplatní se zde zvláštní snížení trestu.

Po roce 2001 poklesl počet portugalských problémových uživatelů drog o polovinu, množství závislých osob nově diagnostikovaných s HIV o dvě třetiny a podobně markantním způsobem klesl i počet předávkování. Tento pozitivní obrat je vědci a odborníky přičítán z velké části právě novému přístupu portugalské legislativy k drogové problematice.⁹⁹ Celkový počet osob odsouzených za drogové trestné činy zároveň kvůli dekriminalizaci užívání a částečně i přechovávání psychoaktivních látek poklesl na méně než polovinu původního množství. Díky uvolněným policejním kapacitám pak došlo k efektivnějšímu stíhání ostatních drogových deliktů, především pak pašování „tvrdých“ drog po moři. Hluběji se portugalské právní úpravě věnuje kapitola 6.6.

<p>5,8 smrtných předávkování na milion obyvatel (o 14,5 méně než evropský průměr)</p>	<p>1,5 drogového trestného činu na tisíc obyvatel</p>	Prevalence užívání psychoaktivních látek mezi mladými dospělými (16 až 34 let) za rok 2015		
		Konopné látky	5,1 %	
		MDMA / Extáze	0,6 %	
		Kokain	0,4 %	
Prevalence obyvatel se zkušeností s ilegální návykovou látkou				
1,7 % za poslední měsíc	2,7 % za poslední rok	9,5 % za život		

Zdroj: Statistika EMCDDA (2015) a EUROSTATU (2017)

5.1.4 Spojené království

Právní úprava drogových trestných činů je ve Spojeném království Velké Británie a Severního Irsku velmi komplikovaná a četné zákony, ze kterých se skládá, se často překrývají. Jejím základem je Zákon o zneužívání narkotik (*Misuse of Drugs Act*) z roku 1971. Ten rozděluje psychoaktivní látky do tří tříd (A, B a C) a slouží jako podklad pro udílení trestů za drogové delikty. Výše trestu zároveň závisí na tom, jestli o dotyčném případě rozhoduje magistrátní nebo Korunní soud (*Magistrates' Court, Crown Court*), kdy u prvního jmenovaného jsou posuzovány spíše méně závažné drogové delikty, a tedy zpravidla vynášeny podstatně mírnější tresty. Samotné užívání narkotik kriminalizováno není, ale za přechovávání hrozí uživateli až sedm let odnětí svobody nebo pokuta bez horní hranice. Pro výši trestu je v takovém případě rozhodující množství a třída přechovávané látky. V méně závažných případech zde zároveň

⁹⁹ Tichá revoluce, s. 38-39

existuje široká diskrece policie, která umožňuje pachateli místo přísnější sankce udělit i pouhé napomenutí.

V britské legislativě se dále rozlišuje mezi přechováváním pro sebe a přechováváním za účelem následného prodeje. Druhé jmenované spadá pod dikci Zákona o obchodování s narkotiky (*Drug Trafficking Act*) z roku 1994. Ten pro distributora stanovuje trest ve výši až čtrnácti let vězení a v případě drog třídy A i doživotní trest. V roce 2000 byla navíc zavedena minimální spodní hranice trestní sazby ve výši sedmi let pro potřetí odsouzené pachatele. Zákon o zločinnosti a rušení veřejného pořádku (*Crime and Disorder Act*) z roku 1998 dále uzákonil možnost uložit nucené podstoupení léčby závislosti na drogách osobám usvědčeným ze spáchání trestného činu. V roce 2016 byl pak představen Zákon o psychoaktivních látkách (*Psychoactive Substances Act*), který kriminalizoval veškerou výrobu, dodávání a držbu jakýchkoli psychoaktivních látek, pokud tak pachatel činil s vědomím, že látky bude užito pro její psychoaktivní účinky. Zákon za takovéto chování zavedl trest ve výši až sedmi let odnětí svobody.

<p>60,3 smrtných předávkování na milion obyvatel (o 40 více než evropský průměr)</p>	<p>1,9 drogového trestného činu na tisíc obyvatel</p>	Prevalence užívání psychoaktivních látek mezi mladými dospělými (16 až 34 let) za rok 2015			
		Konopné látky	11,3 %		
			Kokain	4,0 %	
			MDMA / Extáze	3,1 %	
	Prevalence obyvatel se zkušeností s ilegální návykovou látkou				
	4,3 % za poslední měsíc	8,4 % za poslední rok	35,0 % za život		

Zdroj: Statistika EMCDDA (2015) a EUROSTATU (2017)

5.1.5 Švédsko

Hlavním cílem švédské drogové politiky je již dlouhodobě „Švédsko bez narkotik“. Současná protidrogová strategie považuje za svou povinnost chránit „právo“ občanů království na co nejlepší fyzické i psychické zdraví. Na základě tohoto veřejného zájmu je pak v mnoha oblastech zasahováno do práv jednotlivců. Nejedná se však pouze o kriminalizaci i samotného užívání psychoaktivních látek nebo zvýšení věkové hranice pro legální nákup alkoholu na dvacet let. Zájem na ochraně veřejného zdraví vedl například také k zavedení státního monopolu na prodej nápojů s množstvím alkoholu nad 3,5 % (*Systembolaget*). A odpovídá tomu i systém přísných sankcí založený na doktríně „nulové tolerance“ s cílem omezit jak nabídku psychoaktivních látek, tak poptávku po nich. Trestní drogový zákon (*Narkotikastrafflag*) z roku 1968 tvoří švédskou základnu v oblasti trestání držby a užívání psychoaktivních látek. Zákon obsahuje tři stupně závažnosti jednání, menší, běžné a ohrožující,

podle kterých lze uložit trest ve výši do šesti měsíců, tři nebo deseti let odnětí svobody. Tento trojstupňový systém se uplatňuje i pro trestání všech ostatních drogových deliktů. Přechovávání psychoaktivních látek nebo jakýkoli dovoz a vývoz zboží, které by je potenciálně mohlo obsahovat nebo sloužit jako jejich prekurzor, je přísně zakázáno a jeho porušení trestáno jednou z výše uvedených sazeb. Zákon o ničení určitých látek ohrožujících zdraví (*Lag om förstörande av vissa hälsofarliga missbrukssubstanser*) z roku 2011 dále umožňuje policii zabavit a zničit jakoukoli látku, kterou by bylo možno považovat za psychoaktivní, a to i předtím, než dojde k jejímu oficiálnímu zařazení mezi zakázaná narkotika.

Samotné užívání drog je ve Švédsku možné potrestat pokutou a zápisem informace do trestního rejstříku na dobu pěti let, což může konzumentovi způsobit například problémy na trhu práce. Od roku 1993 jsou švédští policisté podrobováni zvláštnímu výcviku pro rozpoznávání osob pod vlivem narkotik, proti kterým poté mohou zakročit bez ohledu na to, zdali došlo k narušení veřejného pořádku, a podrobit je toxikologickému testu krve či moči. V důsledku přísných trestů a cíleného stíhání pachatelů drogových deliktů a uživatelů psychoaktivních látek tvoří tyto dvě skupiny dlouhodobě čtvrtinu švédské vězeňské populace.

<p>100,5 smrtných předávkování na milion obyvatel (o 80,2 více než evropský průměr)</p>	<p>9,4 drogových trestných činů na tisíc obyvatel</p>	Prevalence užívání psychoaktivních látek mezi mladými dospělými (16 až 34 let) za rok 2015		
		Konopné látky	7,3 %	
		n/a	n/a	
		n/a	n/a	
Prevalence obyvatel se zkušeností s ilegální návykovou látkou				
0,8 % za poslední měsíc		3,2 % za poslední rok		14,8 % za život

Zdroj: Statistiky EMCDDA (2015) a EUROSTATU (2017)

5.2 Mimoevropské úpravy

Následující odstavce se věnují právním úpravám Austrálie, Filipín, Peru, Ruské federace a Spojených států amerických. Z důvodu časté absence či neúplnosti relevantních dat nebo použití metodiky odlišné od té, se kterou ve svých výkazech pracuje EMCDDA, bylo oproti první pěti států nutné značně zjednodušit, a v případě Filipín zcela vypustit, statistické tabulky. Údaje jsou čerpány primárně z oficiálních statistik Úřadu OSN pro drogy a kriminalitu (UNODC).¹⁰⁰

¹⁰⁰ Dostupné z <https://data.unodc.org/>

5.2.1 Austrálie

Byť značná část australské právní úpravy drogové problematiky spočívá v normotvorbě jednotlivých států federace, trestněprávním základem zůstává Trestní zákoník (*Criminal Code Act*) z roku 1995. Ten dopadá na širokou škálu činností spojených s narkotiky od výroby psychoaktivní látky, přes její prodej a kultivaci až po přechovávání prekurzoru nebo pěstování rostlin ji obsahujících a jejich sklizení. Za tato jednání hrozí pachateli poměrně vysoké tresty v maximální výši až dvaceti pěti let odnětí svobody. Nezákonné je i přechovávání psychoaktivní látky s trestní sazbou do dvou let odnětí svobody. V případech přechovávání malého množství psychoaktivní látky však existuje možnost pachatele zvolit si místo pokračování v trestním stíhání nastoupení výchovně-vzdělávacího nebo terapeutického programu.

Pro držbu dále existuje také zákonná výjimka umožňující uplatnit na konkrétní případ zákonné předpisy státu či teritoria, ve kterém k němu došlo. A několik australských států této možnosti již delší dobu využívá. Například stát Jižní Austrálie má od roku 1987 platný systém alternativních trestů za drobné drogové delikty související s konopnými látkami. Pachateli přistiženému až se 100 gramy konopí může být místo zahájení trestního stíhání uložena pokuta v maximální výši 300 australských dolarů. Pokud dojde k jejímu zaplacení do 28 dní, nezaznamenává se navíc tento delikt do rejstříku trestů. Jestliže pokuta zaplacená nebude nebo pokud se jedná o množství vyšší než 100 gramů, dochází k zahájení klasického trestního řízení. Téměř identický systém funguje v Teritoriu hlavního města, Severním teritoriu a do roku 2008 byl funkční i v Západní Austrálii.

Podobně jako v případech Nizozemí nebo Portugalska zaznamenaly průzkumy po zavedení liberálnější úpravy v těchto oblastech mírný nárůst prevalence užívání konopí doprovázený poklesem množství osob odsouzených za drogové delikty a uživatelů ostatních psychoaktivních látek.¹⁰¹

74,9 smrtných předávkování na milion obyvatel	4,8 drogových trestných činů na tisíc obyvatel	Prevalence užívání psychoaktivních látek mezi obyvateli (15 až 64 let) za rok 2015	
		Konopné látky	10,2 %
		Opioidy	3,3 %
		MDMA / Extáze	2,5 %

Zdroj: Statistiky UNODC (2015) a Australian Criminal Intelligence Commission (2015)

¹⁰¹ Tichá revoluce, s. 20-25, Zpráva o ilegálních drogách 2015 Australské kriminální zpravodajské komise, dostupná z <https://www.acic.gov.au/publications/intelligence-products/illegal-drug-data-report-0>

5.2.2 Filipíny

Filipínský Všeobecný zákon o nebezpečných drogách (*Comprehensive Dangerous Drugs Act*) z roku 2002 je jednou z nejpřísnějších úprav drogové problematiky na světě. Za přechovávání jakéhokoli množství kterékoli psychoaktivní látky hrozí trest odnětí svobody se spodní hranicí ve výši dvanácti let a za pěstování rostlin za účelem výroby narkotik se paušálně ukládá trest doživotní. Do roku 1986 byla navíc výroba a prodej drog trestána smrtí.

I přesto však bylo v roce 2012 procento uživatelů metanfetaminu na Filipínách podle OSN nejvyšší ze všech východoasijských zemí¹⁰² a podle informací amerického ministerstva vnitra tuto látku s místním názvem „*shabu*“ užívalo 2,1 procenta dospělé populace.¹⁰³ Reakcí na kritickou drogovou situaci byl vzestup „komand smrti“, složených z civilistů a příslušníků policie, kteří se rozhodli vzít spravedlnost do svých rukou. Operující v tiché dohodě s mnohými místními představiteli veřejné moci pak byla tato komanda zodpovědná za stovky poprav drogových dealerů, drobných kriminálních a „dětí ulice“.¹⁰⁴ Mezi samozvanými strážci zákona se proslavil tehdejší starosta města Davao, Rodrigo Duterte, který se v roce 2016 stal také šestnáctým filipínským prezidentem. Ten ve stejném roce vyhlásil drogám válku, jež si od června roku 2016 vyžádala podle oficiálních filipínských statistik skoro čtyři tisíce obětí. Mezinárodní organizace pro lidská práva však mluví až o trojnásobném čísle.¹⁰⁵ Země zároveň čelí rychle rostoucí epidemii viru HIV, částečně umocněné absencí řádných programů pro drogově závislé.

Ověřené statistické údaje ohledně drogové situace na Filipínách nejsou k datu vypracování práce k dispozici.

5.2.3 Peru

Většina peruánské úpravy drogových trestných činů spočívá v Trestním zákoníku (*Codigo Penal*) z roku 1991. Peru je společně s Kolumbií největším světovým vývozcem lístků koky a kokainu, čemuž se místní vláda snaží čelit cíleným bojem proti výrobcům těchto substancí. Tomu odpovídají i tresty, které v některých případech výroby a distribuce psychoaktivních látek dosahují výše až 35 let odnětí svobody. Trestní postih se od určitého množství vztahuje i

¹⁰² World Drug Report 2012 vydaný Úřadem OSN pro drogy a kriminalitu (UNODC), s. 52-53, dostupný z https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/WDR2012/WDR_2012_web_small.pdf

¹⁰³ Zpráva o mezinárodní strategii kontroly narkotik 2014 Ministerstva vnitra USA, dostupná na <https://www.state.gov/j/inl/rls/nrcrpt/2014/vol1/222996.htm>

¹⁰⁴ *World Report 2018* [online]. Human Rights Watch, 2017 (dále citováno jako World report 2018), s. 429, dostupný z https://www.hrw.org/sites/default/files/world_report_download/201801world_report_web.pdf

¹⁰⁵ World report 2018, s. 432

na přechovávání psychoaktivních látek. Konzumace a přechovávání tradičních lístků koky však nebylo v Peru nikdy kriminalizováno a výjimky se vztahují i na kokainovou pastu do pěti gramů, kokain do dvou gramů nebo konopí do osmi gramů.

Trestnímu postihu nepodléhá ani výroba a užívání halucinogenního nápoje amazonských indiánů ayahuasy. Tato prastará směs obsahující dimethyltryptamin (DMT) patří nejen k nejsilnějším psychedelikům na světě, ale zároveň je i hlavním komponentem léčby závislosti na ostatních návykových látkách v některých peruánských léčebnách. Řada výzkumů přitom tomuto neobvyklému způsobu léčby přisuzuje úspěšnost až v 70 % případů.¹⁰⁶ Požívání ayahuasy je také součástí rituálů mnoha církví, z nichž některé (Santo Daime, União do Vegeta) jsou rozšířené po celém světě. V několika státech včetně Peru jsou pak pro tyto případy užívání a distribuce tohoto nápoje z trestněprávní úpravy vyňaty.

Navzdory poměrně liberální legislativě v oblasti přechovávání psychoaktivních látek, jsou peruánské vazební věznice plné osob zadržovaných na základě nedovolené držby. Důvodem této paradoxní situace jsou praktiky tamních policejních orgánů, které v mnoha případech dlouhodobě zadržují držitele, dokud se před soudem neprokáže nenaplnění skutkové podstaty některého závažnějšího trestného činu. Do té doby je však většina zadržovaných nezákonně omezována na svobodě.¹⁰⁷

<p style="text-align: center;">1,4 smrtných předávkování na milion obyvatel</p>	<p style="font-size: 2em;">N/A</p>	Prevalence užívání psychoaktivních látek mezi obyvateli (15 až 64 let) za rok 2010	
		Konopné látky	1,3 %
		Kokain	0,7 %
		Amfetaminy	0,2 %

Zdroj: Statistiky UNODC (2010 a 2015)

5.2.4 Ruská federace

Ruský trestní zákoník (*Ugolovnyj kodeks*) z roku 1997 obsahuje skutkové podstaty výroby, distribuce i přechovávání psychoaktivních látek, které lze potrestat až osmi lety odnětí svobody a v případě členství v organizované skupině nebo pašování drog přes státní hranici lze udělit i trest doživotní. Osmiletému trestu může podléhat i pěstování rostlin obsahujících psychoaktivní látku.

¹⁰⁶ HORÁK, Miroslav. Dům, kde se zpívá: Rehabilitace drogově závislých tradiční domorodou medicínou peruánské Amazonie. 1. vydání. Brno: Mendelova univerzita v Brně. 2013. ISBN 978-80-7375-800-4., s. 159

¹⁰⁷ Tichá revoluce, s. 36

Byť by mělo být podle trestního zákoníku trestné přechovávání pouze „velkého množství“ psychoaktivní látky, nebylo toto do roku 2004 přesně právně definováno. Prokuratura a soudy se místo toho opíraly o tabulku vypracovanou expertní komisí, která však jako „velké množství“ uváděla například 0,1 gramu konopí nebo 0,005 gramu heroinu, což v praxi vylučovalo možnost jiného než trestněprávního vyřízení věci. V roce 2004 pak bylo vládním nařízením hraniční množství zvýšeno na deseti až padesátinásobek „běžné dávky“. Té odpovídalo například 20 gramů konopí, 1 gram heroinu nebo 1,5 gramu kokainu. Souběžně s legislativní změnou byl také čtyřiceti tisícům odsouzených snížen nebo odpuštěn trest.

Liberálnější přístup byl vystřídán hned v roce 2006 návratem k nižším hraničním množstvím. V roce 2011 pak byl parlamentem navržen balíček zákonů, který měl sloužit jako základ budoucí ruské „války proti drogám“. Tato silně represivní doktrína však zhoršila již tak vážnou drogovou situaci v Rusku, které se se svými 7,3 až 8,5 miliony uživatelů psychoaktivních látek co do počtu řadí na první místo na světě. Americké ministerstvo vnitra ve svém průzkumu uvedlo, že 1,8 milionu z těchto konzumentů užívá drogy nitrožilně, ze kterých je až jedna třetina HIV pozitivních. S AIDS byla také diagnostikována každá desátá osoba ve výkonu trestu odnětí svobody. Pachatelé drogových deliktů tvoří 63 % procent ruské vězeňské populace.¹⁰⁸

Podle stejného zdroje navíc zhruba polovina ruských adiktologů doporučuje „náboženskou víru“ jako nejúčinnější způsob léčby závislosti. Zdokumentovány jsou i četné případy porušování lidských práv v tamních léčebných institucích, kdy mezi běžné „léčebné metody“ patří i fyzické násilí, odpírání stravy, elektrošoky nebo zahrabávání pacientů do země.¹⁰⁹

<p>56,7 smrtných předávkování na milion obyvatel</p>	<p>1,7 drogových trestných činů na tisíc obyvatel</p>	Prevalence užívání psychoaktivních látek mezi obyvateli (15 až 64 let) za rok 2015	
		Konopné látky	3,5 %
		Opioidy	2,4 %
		MDMA / Extáze	0,7 %

Zdroj: Statistiky UNODC (2015) a Federální služby pro kontrolu narkotik (Narkokontrola; 2013)

5.2.5 Spojené státy americké

Základnou americké právní úpravy drogových trestných činů je pozůstatek „války proti drogám“ prezidenta Richarda Nixona Zákon o kontrolovaných látkách (*Controlled Substances*

¹⁰⁸ Zpráva o mezinárodní strategii kontroly narkotik 2018 Ministerstva vnitra USA, s. 257, dostupná z <https://www.state.gov/documents/organization/278759.pdf>

¹⁰⁹ Tichá revoluce, s. 40-42

Act) z roku 1970. Ten umožňuje nadřadit federální jurisdikci té státní v jakémkoli případě výroby, distribuce, přechovávání a užívání psychoaktivních látek. Ve většině případů jsou však pachatelé drogových deliktů stíháni podle státních zákonů a to převážně pro držbu.

I když jsou legislativy některých federálních států poměrně liberální a v několika z nich došlo dokonce k liberalizaci právní úpravy ve vztahu ke konopí (Kalifornie, Colorado), jsou Spojené státy spíše častým terčem kritiky kvůli přísnosti svých protidrogových opatření. Nejčastěji se jedná o případ fixních dolních hranic trestních sazeb (*mandatory minimums*) zavedených v roce 1986 Zákonem proti zneužívání drog (*Anti-Drug Abuse Act*). Ty se liší v závislosti na legislativě konkrétního státu a mohou dosahovat výše od několika let odnětí svobody po doživotní trest. Konkrétní trest se přitom odvíjí od obvinění vznesených prokurátorem a soudce nemá ve většině případů možnost rozsah trestu nijak ovlivnit.

Průzkumy ukazují, že počet amerických vězňů je vyšší než součet vězňů čínských a indických. Americká vězeňská populace je pak nejpočetnější na světě a osoby odsouzené za drogové delikty dlouhodobě tvoří její polovinu.¹¹⁰ Mezinárodní lidskoprávní organizace jako například Human Rights Watch z tohoto důvodu vyvíjejí konstantní nátlak na Spojené státy, zatím však bez větších výsledků. Terčem kritiky této organizace je i nepoměrné zastoupení některých etnických menšin mezi vězeňskou populací. V případě drogových trestných činů se nejčastěji jedná o afroameričany, kteří tvoří 13 % populace Spojených států, 13 % dospělých uživatelů drog, ale 27 % osob zatčených pro drogový delikt.

<p>163,2 smrtných předávkování na milion obyvatel</p>	<p>4,9 drogových trestných činů na tisíc obyvatel</p>	Prevalence užívání psychoaktivních látek mezi obyvateli (15 až 64 let) za rok 2015	
		Konopné látky	16,5 %
		Opioidy	6,1 %
		Sedativa na předpis	3,1 %

Zdroj: Statistika UNODC (2015) a FBI (2016)

¹¹⁰ World report 2018, s. 591

6. Perspektivy drogových trestných činů

Autor vedl pro účely této práce tři rozhovory s lidmi, jejichž profese s českou právní úpravou drogových trestných činů úzce souvisí. První z nich byl poskytnut trojicí policistů z krajských i celorepublikových protidrogových útvarů, kteří si však kromě kpt. Mgr. Jana Kuneše přáli zůstat v anonymitě. Druhé interview poskytla bývalá ministryně spravedlnosti, současná poslankyně a rektorka Vysoké školy podnikání a práva prof. JUDr. Helena Válková, CSc. Třetí rozhovor byl veden s dlouholetou pracovnící Národního monitorovací středisko pro drogy a závislosti zodpovědnou za zpracovávání dat trestněprávního sektoru a vězeňství Mgr. Kateřinou Grohmannovou. Názorů a zkušeností z praxe zpovídanych odborníků pak bylo v této závěrečné kapitole práce využito k celkové reflexi získaných poznatků.

6.1 Perspektivy historického vývoje

Při pohledu na vývoj historických právních úprav je patrné, že starověcí zákonodárci měli oproti svým současným protějškům k psychoaktivním látkám do značné míry velmi odlišný postoj. Konzumace drog byla považována za věc volby uživatele, který měl také zodpovědnost za to, zda mu látka bude lékem, rozptýlením nebo jedem. Dostupné byly přitom pouze přírodní substance v relativně surové podobě (konopí, lysohlávky) nebo jejich deriváty (opium, alkohol) a jejich užívání, výroba či jiné nakládání s nimi zůstávaly v drtivé většině případů mimo právní úpravu.

Postupem času se však přístup zákonodárců začal měnit. Prvním takovým zaznamenaným případem byl ve druhém století před naším letopočtem konzul Spurius Postumius Albinus, který ve snaze potlačit římské drogové večírky nechal bez řádného soudu popravit tisíce lidí. Dalším byla inkvizice, která během svého tažení proti čarodějnicím podobným způsobem připravila o život tentokrát již statisíce lidí. Stejná situace se opakovala také v Číně, kde byla výroba opia stíhána trestem smrti. Další, tentokrát dobře zdokumentovaný případ tohoto trendu pak představovala alkoholová prohibice ve Spojených státech amerických.

Od té doby pravděpodobně i díky vlivu právě Spojených států převládla politika tvrdé represe také na mezinárodním poli. Výsledkem byla řada přísných úmluv volajících po co nejtvrdějších protidrogových opatřeních a kriminalizaci širokého spektra činností spojených s psychoaktivními látkami. Tyto tendence ještě zesílily poté, co byla USA a dalšími zeměmi vyhlášena drogám válka. V průběhu především posledních dvou staletí jsme tedy byli svědky

pozvolného obratu v přístupu k legislativnímu řešení drogové problematiky od absence právní úpravy po přísnou úpravu trestněprávní.

Pozornost však v této kapitole nepatří historickému vývoji (tomu je věnována kapitola 2.1), ale aspektům, které měly výše uvedené příklady společné a které zdá se mají vždy podobný účinek. Přístupy římského konzula, inkvizice, čínských vladařů i prohibičního hnutí v Americe se všechny vyznačují kategorickým zákazem užívání a jakéhokoli jiného nakládání s psychoaktivními látkami, jehož porušení je trestáno extrémně vysokými tresty a který je vymáhán cestou silové represe. Dalo by se však argumentovat, že ani v jednom z uvedených případů nedošlo k dosažení zamýšleného účinku. Zásahu proti římským drogovým seancím radikalizoval jejich účastníky, vyvolal vlnu násilné kriminality, vedl k popravám tisíců nevinných lidí a užívání psychoaktivních látek bylo přitom omezeno jen minimálně.¹¹¹ Podobný účinek co do ztrát na životech a snížení konzumace drog mělo i inkviziční tažení, během kterého dokonce došlo ke vzniku tzv. sabatů, tedy divokých „čarodějnických“ oslav, jejichž hlavní náplní bylo právě užívání psychoaktivních látek. Stejně tak poptávka po opiu v Číně byla i přes zákaz jeho výroby natolik silná a lukrativní, že vzniklý černý trh přilákal pozornost Východoindické společnosti, která na něm vybudovala jednu z největších soudobých obchodních tras. To samé platilo i pro prohibici ve Spojených státech amerických, která na třináct let přenechala ohromný alkoholový trh v rukou mezinárodní mafie.

Výše popsané události byly samozřejmě velmi komplexními a komplikovanými situacemi, na jejichž vývoji a výsledcích se podílela celá řada dalších relevantních faktorů. Je zde však patrný určitý jev v podobě kontraproduktivních výsledků tvrdé právní represe, který bude v této kapitole předmětem dalšího zkoumání.

6.2 Perspektivy současných právních úprav

Díky statistikám EMCDDA je možné zkoumat vztah přísnosti právní úpravy drogových trestných činů a jejího dopadu na obyvatelstvo i v současném evropském prostředí. Porovnejme například dva již uváděné členské státy Evropské unie s velmi odlišnými přístupy k řešení drogové problematiky, Švédsko a Portugalsko. Obě země jsou srovnatelné nejen populačně,¹¹² ale mají i velmi podobné prevalence obyvatel se zkušeností s užíváním psychoaktivních látek (srov. kapitoly 5.1.3 a 5.1.5), což umožňuje pozorovanému jevu lépe vyniknout. Výsledek komparace do značné míry odpovídá trendu patrnému z historického vývoje. Švédsko s velmi

¹¹¹ Stručné dějiny drog, s. 23-26

¹¹² K 1. lednu 2016 mělo Švédsko 9,85 milionu obyvatel a Portugalsko 10,34 milionu obyvatel (Eurostat).

přísnou právní úpravou má oproti liberálnímu Portugalsku čtyřikrát větší počet osob odsouzených za spáchání drogového trestného činu, ale zároveň například jedenáctinásobný počet žadatelů o léčbu závislosti a více než sedmnáctinásobné množství případů smrtelného předávkování psychoaktivními látkami, kterými jsou přitom v obou případech nejčastěji opioidy.¹¹³

Podle trojice kriminalistů dotázaných pro účely této práce může přitom počet předávkování souviset právě s větším rizikem trestního stíhání. Protože roste obtížnost jejího získání či výroby, je prodávána droga v touze po maximalizaci zisku distributory ředěna čímkoli, co není na první pohled patrné, ale potencionálně velmi nebezpečné. I Mgr. Grohmannová se během své praxe setkala například s exempláři heroinu a dalších opioidů smíchaných s extrémně nebezpečným fentanylem a souhlasí s názorem policistů, že právě ředící látky jsou v drtivé většině případů předávkování příčinou smrti uživatele. Co se týče komparace dvou výše uvedených zemí, nemělo by se zapomínat také na nezanedbatelné sociálně-kulturní rozdíly mezi oběma státy, což samozřejmě omezuje možnost objektivního porovnání pouze legislativních přístupů. Podobné problémy se však projevují i v mnoha dalších, kulturně velmi odlišných státech s přísnými právními úpravami – uvažme například Spojené státy americké s největší vězeňskou populací tvořenou z poloviny pachateli drogových deliktů a osminásobkem evropského průměru smrtelných předávkování, Ruskou federaci s politikou nulové tolerance drog a největším množstvím HIV negativních i HIV pozitivních uživatelů narkotik na světě nebo tisíce popravených uživatelů a distributorů psychoaktivních látek na Filipínách.

6.3 Princip cesty nejmenšího odporu

Proč lidé vyhledávají psychoaktivní látky nehledě na aktuální podobu jejich právní úpravy vysvětluje Mgr. Grohmannová z Národního monitorovacího střediska pro drogy a závislosti. Touha po stimulačních, sedativních, euforizujících ale i dalších účincích drog je podle ní cosi konstantního a do velké míry nezávislého na konkrétním právním statusu látky, která toto dokáže zprostředkovat. Určitá část společnosti v historii vždy inklinovala k vyhledávání změněných stavů vědomí nebo prožívání skrze konzumaci psychoaktivních látek a nelze tedy dost dobře očekávat, že tento fenomén během poměrně krátké doby, kdy byly drogy kriminalizovány, jednoduše zmizí. I v současnosti tedy existuje tomuto odpovídající poptávka, která se pak snaží k účinkům psychoaktivních látek najít co nejjednodušší cestu.

¹¹³ V případě Portugalska byly v roce 2015 opioidy zodpovědné za 73 % a v případě Švédska za 88 % smrtelných předávkování (EMCDDA).

Tou může být v některých případech například uživatelovo překročení státních hranic. Během svého výzkumu v Nizozemí kontaktovala Mgr. Grohmannová několik amsterdamských *coffee shopů* a ze získaných informací vyplynulo, že liberální nizozemská právní úprava přitahuje uživatele z celého světa. Snadná tamní dostupnost kvalitního konopí je pro mnoho konzumentů právě onou nejschůdnější cestou, jak uspokojit své potřeby. Dalším zajímavým poznatkem bylo, že v téměř všech případech nefatálního předávkování nebo podobného nezodpovědného užívání se jednalo o cizí státní příslušníky. Mgr. Grohmannová to vysvětluje tím, že místní obyvatelé si kvůli kontinuální dostupnosti konopí mohou jeho užívání rozložit dle svých možností, kdežto tzv. drogoví turisté mají omezenou dobu pobytu a snaží se vytěžít z ní maximum.

V zemích, kde byla kriminalizována výroba psychoaktivních látek, se jako další způsob uspokojení poptávky vyvinul mezinárodní obchod. Při importu již vyrobených drog se pravděpodobnost trestního stíhání absencí výrobní fáze zredukovala na pouhou distribuci, která nese menší riziko postihu. To potvrzují i kriminalisté z protidrogových útvarů, kteří se během své práce soustřeďují právě především na dopadení výrobce psychoaktivních látek. Policejní strategií je zde „utnout hadovi hlavu“ a trestní stíhání distributorů drog je velmi často pouhým prostředkem k získání informací o výrobcu. Trojice kriminalistů také souhlasí s existencí masivního mezinárodního trhu, na kterém je uspokojována část drogové poptávky. Česká republika má pak v této oblasti trojí roli coby exportní, importní a tranzitní země. Vývozním artiklem jsou především u nás vyráběný pervitin a vypěstované konopí, čemuž s přihlédnutím k primárnímu stíhání výrobců odpovídá i devadesátiprocentní zastoupení pachatelů stíhaných pro tyto látky (kapitola 4.1.3). Obchodní uzly se zásadně nacházejí ve velkých městech jako Praha nebo Brno, které je také hlavním překladištěm narkotik pro vývoz do Rakouska nebo na Slovensko. Naopak při cestě na západ projde většina drog Teplicemi. Tato města jsou zároveň největšími odbytišti importovaných psychoaktivních látek, kterými jsou nejčastěji kokain nebo MDMA/extáze. Třetí úlohu, kterou Česká republika na mezinárodním drogovém trhu hraje, je tranzitní země. To dokládá i jedna z největších mezinárodních tras přezdívaná „Viking“, která vede přes Českou republiku do Švédska a dalších skandinávských zemí nebo tzv. „Balkánská cesta“, kterou se pašuje především heroin nebo psychoaktivní léky z Turecka do zemí západní Evropy.

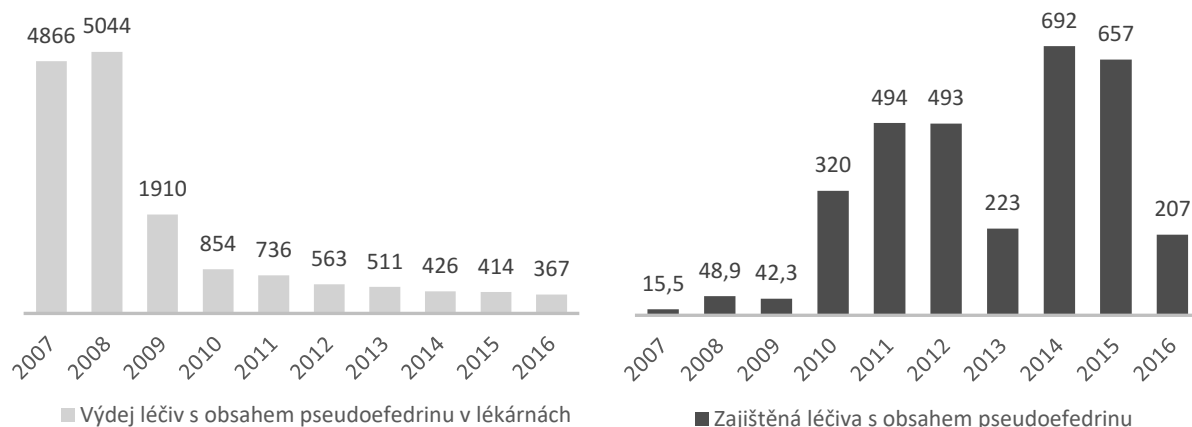
I přes tyto alternativní metody se však podle všech tří policistů nejčastěji poptávka po psychoaktivních látkách uspokojuje z lokálně dostupných a tradičních zdrojů. Právní úprava

drogových trestných činů tedy dopadá především na místní výrobce, distributory a uživatele (srov. též kapitola 4.1.3).

Podle Mgr. Grohmannové se princip „cesty nejmenšího odporu“ neprojevuje pouze u uživatelů vyhledávajících účinky psychoaktivních látek, ale také právě například u jejich lokálních výrobců. Policejní zásah nebo novelizace právní úpravy tak sice může dočasně omezit výrobu, a tedy i užívání některé psychoaktivní látky, vzniklá „díra na trhu“ se nicméně vždy brzy zaplní. Do té doby však hrozí riziko, že uživatelé krátkodobě přejdou k jiné droze. Touto náhražkou pak může být i látka podstatně nebezpečnější, která byla z tohoto důvodu do té doby opomíjena a je užívána právě kvůli absenci lepší alternativy. V současnosti je například v souvislosti s nedostatkem kvalitního heroinu uživateli jako substitut vyhledáván již zmíněný fentanyl, často získávaný vyvařováním použitých náplastí získaných ze zdravotnického odpadu.¹¹⁴

Proces vytvoření a zaplnění „díry na trhu“ je zase v českém prostředí jasně viditelný na případě pseudoefedrinu. V roce 2009 začal být v České republice výdej léčiv obsahujících pseudoefedrin silně regulován.¹¹⁵ Počet vydaných léků klesl po tomto zásahu přibližně na desetinu původních hodnot. Ve stejném období však rapidně vzrostl počet léčiv s obsahem pseudoefedrinu zachycených při dovozu ze zahraničí, nejčastěji z Turecka policisty zmiňovanou „Balkánskou cestou“. Vzhledem ke snížené možnosti monitorovat léky přecházející státní hranici oproti těm z lékáren, došlo zároveň k poklesu celkového registrovaného množství pseudoefedrinu na českém drogovém trhu. Graf 6.1. zobrazuje množství vydaných a zajištěných léčiv s obsahem pseudoefedrinu v letech 2007 až 2016.

Graf 6.1. Počet vydaných a zajištěných léčiv s obsahem pseudoefedrinu (2007 až 2016), v tisících kusů balení

Zdroj: Státní ústav pro kontrolu léčiv (2017), Národní protidrogová centrála SKPV Policie ČR (2017)

¹¹⁴ Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2016, s. 112-113

¹¹⁵ Státní ústav pro kontrolu léčiv totiž omezil výdej na osobou šesti léčiv nejčastěji používaných k výrobě pervitinu: Aspirin Complex, Daleron proti chřipce a nachlazení, Modafen, Nurofen Stopgrip, Panadol Plus Grip a Paralen plus.

6.4 Legální a nelegální návykové látky

V kapitole 4. se práce věnuje zkoumání jednotlivých psychoaktivních látek z hlediska jejich škodlivosti pro jednotlivce i společnost. Výsledky zkoumání statistických údajů o české drogové scéně se v závěru ukáží být téměř shodnými s poznatky britských vědců, kteří po podrobné analýze sestavili žebříček nejčastěji používaných návykové látky od té nejnebezpečnější po tu nejméně nebezpečnou. V českém trestním právu jsou psychoaktivní látky rozděleny de facto na látky neupravené v § 130 trestního zákoníku (tabák), návykové látky obsažené v tomto ustanovení, které ale nejsou omamnými a psychotropními látkami¹¹⁶ (alkohol, těkavé látky), „měkké drogy“, pro které existují určité zvláštní režimy¹¹⁷ (konopné látky, houby obsahující psilocybin) a „tvrdé drogy“ (všechny ostatní návykové látky). Tato „stupnice“ od nejméně přísně po nejpřísněji upravenou psychoaktivní látku se přitom v několika bodech velmi rozchází s tou vytvořenou britskými vědci a ověřenou českými statistikami. Největší nepoměr mezi právním statutem a zjištěnou nebezpečností látky lze spatřit u dvou „legálních“ látek, alkoholu a tabáku, které se na vědeckém žebříčku umístily na prvním a šestém místě co do škodlivosti.

Tímto faktem již bylo v minulosti argumentováno kritiky současného právního stavu (kapitola 4.1.4) a podle Mgr. Grohmannové současný přístup zákonodárce opravdu nemá oporu ve vědeckých poznatcích. Jde spíše o zařazení založené na historicko-kulturních zvyklostech. S tímto názorem se ztotožňuje i prof. Válková, která považuje „legimitu“ výjimky pro alkohol za založenou na křesťansko-židovské tradici. Snaha o omezení konzumace této kulturní složky potravy by pak podle paní profesorky znamenala politickou sebevraždou. Připouští však, že opak je pravdou pro ostatní psychoaktivní látky, například pro většinou české společnosti negativně vnímané konopí. Odpor většiny populace je podle prof. Válkové i jedním z hlavních důvodů současného právního statusu této látky. Dalším argumentem proti liberálnějšímu legislativnímu přístupu k přechovávání, pěstování a distribuci konopí je pak obava zákonodárců ze schopnosti marihuany podpořit v uživateli touhu experimentovat s nebezpečnějšími drogami a působit tedy jako brána k další „drogové kariéře“. S touto argumentací však nesouhlasí Mgr. Grohmannová, která ji považuje za vědecky vyvrácenou a v praxi se s těmito případy setkává zcela minimálně. Problémoví uživatelé drog podle názoru pracovnice NMS naopak nejčastěji začínají s alkoholem a cigaretami. Obě dámy se však shodují na tom, že i velmi dobře vědecky

¹¹⁶ Ve smyslu § 289 odst. 1 trestního zákoníku ve spojení s § 2 písm. a) zákona o návykových látkách

¹¹⁷ Pro konopné látky jsou to §§ 284 odst. 1 a 285 odst. 1 trestního zákoníku a pro houby obsahující omamnou nebo psychotropní látku zase § 285 odst. 2 trestního zákoníku.

podložený návrh zákona o legalizaci marihuany by měl v současnosti velké problémy úspěšně projít legislativním procesem.

Prof. Válková nicméně v této souvislosti upozorňuje na existenci pracovní skupiny složené z poslanců napříč politickým spektrem, do které byla sama pozvána a mezi jejíž hlavní body patří i diskuze nad dostupností léčivých přípravků na bázi konopí a téma jeho legalizace. Je zde tedy patrný globální trend pozvolného přechodu k liberálnější právní úpravě v oblasti konopí, o kterém si i prof. Válková myslí, že je téměř nevyhnutelný, ale zároveň v ní budí určité obavy. Trojice kriminalistů s legalizací marihuany zásadně nesouhlasí a je spokojená s jejím současným právním statutem. Mgr. Grohmannová nicméně poukazuje na pozvolnou změnu v přístupu zákonodárce k drogové problematice patrnou například z přijetí konceptu tzv. integrované protidrogové politiky, kterým byla dvěma novelizacemi v letech 2014 a 2016 do české protidrogové politiky přidána problematika legálních návykových látek (alkohol, tabák) a hazardního hraní.

6.5 Úskalí české právní úpravy očima odborníků

Během rozhovorů se dotázaní odborníci svěřili i s tím, která část české úpravy drogových trestných činů jim v praxi působí největší problémy, popřípadě kde vidí možnost jejího zlepšení. Některým jejím úskalím se věnuje i tato práce, jako například úpravě v oblasti přechovávání psychoaktivních látek (kapitola 3.2.3). Ta působí problémy při práci trojici kriminalistů, kteří sice považují individuální přístup za vhodnější, ale zároveň připouští, že zrušení nařízení vlády č. 467/2009 Sb. Ústavním soudem jejich práci ztížilo a absence jednoznačně daných pravidel ji také zneprůhlednila. Tento názor do určité míry zastává i prof. Válková, podle níž musí být zásah do svobod občana v právním státě vždy stanoven zákonem, což se zde nestalo. Upozorňuje však také na to, že byť je stanovisko Nejvyššího soudu v podstatě pouze orientační, určitě jej nelze brát jako zcela nezávazné. Odchýlení se od něj musí být vždy soudem velmi důkladně odůvodněno, jinak může posloužit jako podklad pro úspěšné odvolání. Prof. Válková nicméně připouští, že v současné právní úpravě je v mnoha případech rozhodnutí de facto přesunuto na soudní znalce, jejichž posudky nejsou zdaleka jednotné.

Tímto však výčet úskalí, s nimiž se podle paní profesorky aplikační praxe v oblasti drogové problematiky setkává, nekončí. Problematickým se ukazuje například i ukládání ochranných opatření pachatelům trestných činů spáchaných v souvislosti s požitím drogy. Jejich výkon totiž často pokulhává z důvodu nerespektování stanovených podmínek pacienty/pachateli, což má pak za následek neúspěšný průběh a ukončení léčení. Podle prof. Válkové zde chybí obdoba

zákona o výkonu trestu odnětí svobody nebo zabezpečovací detence.¹¹⁸ Jde přitom o zcela zásadní zásah do práv pachatele a jeho legislativní úprava by tedy byla velmi vhodná.

Další oblastí, kde by bylo podle prof. Válkové třeba udělat změny, je primární prevence. Ta by měla probíhat v mnohem větším rozsahu hlavně v rodinách, ve školách a ve veřejnoprávních médiích a vést především mladé lidi a děti, coby nejzranitelnější skupinu, k odpovědné konzumaci legálních návykových látek jako tabák a alkohol a řádně vysvětlit rizika spojená s experimentováním s těmi nelegálními. Paní profesorka by také ráda viděla větší angažovanost orgánů činných v trestním řízení, konkrétně například v podobě policisty mluvícího k mladým lidem o svých zkušenostech z praxe. Došlo by tak k prolnutí preventivní a represivní části protidrogové politiky, což by mohlo vést k její větší úspěšnosti.

Podle Mgr. Grohmannové by efektivitě české protidrogové politiky prospěla také vyšší míra zohledňování vědeckých poznatků při její tvorbě. Jako příklad, kdy se tak neděje, uvádí dosavadní přístup zákonodárce k uživatelům drog nitrožilním způsobem ve vězeňském prostředí. Podle statistik Národního monitorovacího střediska pro drogy a závislosti mělo v roce 2016 zkušenost s injekční aplikací drog přímo ve vězení 7 až 8 % osob ve výkonu trestu odnětí svobody, tedy zhruba patnáct set vězňů.¹¹⁹ Tento způsob aplikace patří kvůli snížené dostupnosti potřebného materiálu ve věznicích k jednomu z nejrizikovějších a dochází zde ke zvýšenému výskytu zdravotních obtíží uživatelů v důsledku užití amatérského náčiní nebo sdílení jehel. Na rozdíl od českých již přitom v zahraničních věznicích dlouhodobě fungují programy výměny injekčních stříkaček, které se podle Mgr. Grohmannové osvědčily jako nejúčinnější a nejlevnější řešení a přítomnost jehel mezi vězni se neukázala být nikterak zásadní bezpečnostní hrozbou. Absence těchto programů v českých věznicích tak svědčí o zákonodárcově upřednostňování neinformovaného nesouhlasu většinové společnosti před názory vědců a odborníků.

Mgr. Grohmannová však vnímá tento případ pouze jako symptom daleko většího a systematictějšího problému, kterým je nevyváženost, s jakou český zákonodárce rozděluje pozornost, prostředky i pravomoci mezi čtyři pilíře protidrogové politiky. Na jedné straně tak existují preventivní, léčebné a *harm reduction* programy, které operují v omezeném měřítku a s omezenými pravomocemi a okruhem činnosti. Na druhé straně je pak Policie České republiky, která má ze zákona stanovenou povinnost stíhat všechny drogové trestné činy, o kterých se

¹¹⁸ Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a zákon č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence

¹¹⁹ Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2016, s. 215-220

dozví. Riziko zde Mgr. Grohmannová vidí v tom, že pro účinnou protidrogovou politiku je extenzivní trestní stíhání spíše kontraproduktivním a že systém v současnosti funguje i díky tomu, že policie nemá kapacitu zabývat se méně závažnými případy porušení zákona, jako například přechovávání psychoaktivních látek pro vlastní potřebu. To při rozhovoru potvrdila i trojice kriminalistů, podle kterých policie stíhá držitele drog spíše nárazově a rekreačním uživatelům je oproti distributorům nebo výrobcům drog věnována zcela minimální pozornost. Podle Mgr. Grohmannové však v současnosti neexistuje pro zachování tohoto stavu legislativní záruka. Pokud by došlo k dostatečnému navýšení policejních kapacit, mohla by například na mladé nebo začínající rekreační uživatele začít dopadat spíše represivní než dosavadní preventivní složka státní protidrogové politiky. Vzniklá situace by navíc radikalizovala jak zbývající konzumenty, tak černý trh, což by znamenalo větší riziko ředěných psychoaktivních látek a vyhledávání nebezpečných alternativ. Mgr. Grohmannová tedy v podstatě popisuje jev zkoumaný v kapitolách 6.1 a 6.2.

6.6 Další perspektivy drogových trestných činů

V průběhu dějin se vyvinuly dva hlavní přístupy k řešení problematiky psychoaktivních látek. Prvním a původním byla minimální až žádná právní úprava, druhým pak široká až úplná prohibice, prosazovaná především prostřednictvím trestněprávní represe a policejní síly. Úplnou absenci právní úpravy užívání a jiného nakládání s psychoaktivními látkami si lze v současnosti jen těžko představit. Je totiž velmi pravděpodobné, že legislativní vakuum mohlo být pro společnost únosné a bezpečné pouze v době, kdy byly užívány jen přírodní a oproti těm současným podstatně méně účinné a nebezpečné psychoaktivní látky. Nezanedbatelnou roli hrálo také časté sepletí jejich konzumace s náboženskými rituály umožňujícími alespoň do určité míry kontrolované a bezpečné užívání. Postupem času se však nabídka drog rozšířila i o podstatně účinnější a rizikovější látky. Neúměrná potence některých drog nebo jejich schopnost vyvolat závislost ve velmi krátké době silně zredukovaly možnost odpovědné a bezpečné konzumace. S výjimkou alkoholu byly také psychoaktivní látky přesunuty mimo tradičně-kulturní rámec a z jejich užívání vymizel spirituální rozměr. Lze se tedy domnívat, že problematiku psychoaktivních látek nelze již v současnosti z právní úpravy vypustit.

Prohibiční model řešení se však ukázal být také minimálně problematickým. Z historie, vědeckých poznatků, statistik i názorů odborníků vyplývá, že tvrdá trestněprávní represe nakládání s psychoaktivními látkami, popřípadě i jejich užívání, v mnoha případech vede k růstu černého trhu, vzestupu organizovaného zločinu, zvýšení zdravotních rizik pro uživatele drog či k extenzivnímu trestání i společensky minimálně škodlivých činů a osob. Tento přístup

má zároveň v mnoha případech velmi omezený vliv na skutečnou míru spotřeby psychoaktivních látek a mívá se tedy zamýšleným účinkem.

Mezi absencí právní úpravy na jedné straně a trestním právem, coby prostředkem ultima ratio na té druhé však existuje v podstatě celé spektrum práva. Vzhledem ke komplexnosti a komplikovanosti drogové problematiky se lze domnívat, že by například na některé její aspekty mohla přílehavěji dopadnout úprava mimotrestního charakteru. Jako možnou inspiraci zde Mgr. Grohmannová vidí současnou právní úpravu v Portugalsku (kapitola 5.1.3), zvláště pak ve větším podílu norem z oblasti správního práva. Rozdíl oproti české úpravě v podobě přestupků pak spočívá především v přechodu části kompetencí a rozhodovacích pravomocí na státem zřízené speciální komise, jejichž primárním úkolem není správní trestání, ale spíše prozkoumání možností léčby a motivace pachatele k životu bez drog. To podle Mgr. Grohmannové umožňuje vytvoření jakéhosi „narázníkového pásma“ mezi společensky minimálně škodlivými uživateli a trestněprávní represí. Za cenný příklad tuto zemi, pro její dobrou srovnatelnost s naší republikou co do počtu obyvatel i dalších významných faktorů, považuje také prof. Válková, podle které by to navíc nebylo poprvé, co bychom se portugalskou úpravou inspirovali. V minulosti se tak již stalo například v oblasti vězeňského systému. Podle paní profesorky se zároveň dlouhodobě ukazuje trend, že portugalské modely legislativního řešení jsou snadno přebírány ostatními zeměmi a vykazují velmi slibné výsledky.

Česká právní úprava drogových trestných činů se od té portugalské přitom liší méně, než by se mohlo na první pohled zdát. Je tomu tak pravděpodobně i díky sjednocujícímu prvku legislativy Evropské unie. Relevantním portugalským předpisem je Zákonný dekret č. 15/93 z roku 1993 (*Decreto-Lei n. 15/93*, dále jen „zákoný dekret“).¹²⁰ Skutkové podstaty nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami, nedovoleného pěstování rostlin obsahujících omamnou nebo psychotropní látku, výroby a držení předmětu k nedovolené výrobě omamné a psychotropní látky i šíření toxikomanie podle §§ 283, 285, 286 a 287 trestního zákoníku jsou v podstatě plně obsaženy v člancích 21, 40, 22 a 29 zákonného dekretu. Tyto čtyři trestné činy, na které podle statistik Policie České republiky v roce 2017 připadalo dohromady 88 % všech registrovaných drogových deliktů a téměř 87 % všech osob za drogové delikty odsouzených, jsou tedy portugalským zákonodárcem upraveny velmi podobně. Jediný větší rozdíl spočívá v klasifikaci drog, které jsou společně s prekurzory rozděleny do šesti skupin (I. až VI.). Skupina I. obsahuje deriváty koky a konopné látky, skupina II. halucinogeny,

¹²⁰ Zákonný dekret je v anglickém znění dostupný z https://www.imolin.org/doc/amlid/Portugal_Decree-Law%2015%20of%201993_Anti-Drug%20Legislation.pdf

amfetaminy a barbituráty, skupina III. přípravky a roztoky psychoaktivních látek, skupina IV. sedativa a analgetika a skupiny V. a VI. především prekurzory drog. Důležitým se toto rozdělení stává při rozhodování o konkrétním případě, kdy například ustanovení čl. 21 zákonného dekretu stanovuje trest odnětí svobody pro nedovolenou výrobu a jiné nakládání s látkami ze skupin I. až III. ve výši čtyř až dvanácti let, zatímco v případě těch ze skupiny IV. pouze od jednoho roku do pěti let. Skupiny V. a VI. jsou ze skutkové podstaty zcela vypuštěny. Podobným způsobem je s klasifikací pracováno také u ostatních drogových trestných činů a i zde je tedy vidět záměr portugalského zákonodárce citlivěji reagovat na složitost drogové problematiky.

Největší a nejdůležitější rozdíl mezi českou a portugalskou právní úpravou spočívá v oblasti přechovávání drog pro vlastní potřebu podle § 284 trestního zákoníku. Zákonem č. 30/2000 z roku 2000 (*Lei n. 30/2000*)¹²¹ bylo přechovávání psychoaktivních látek pro vlastní potřebu do výše desetinásobku denní spotřeby látky běžného uživatele z čl. 40 zákonného dekretu vyňato. V případě držby do tohoto hraničního množství, policie předmětnou látku zabaví a případ postoupí výše uváděné zvláštní komisi.

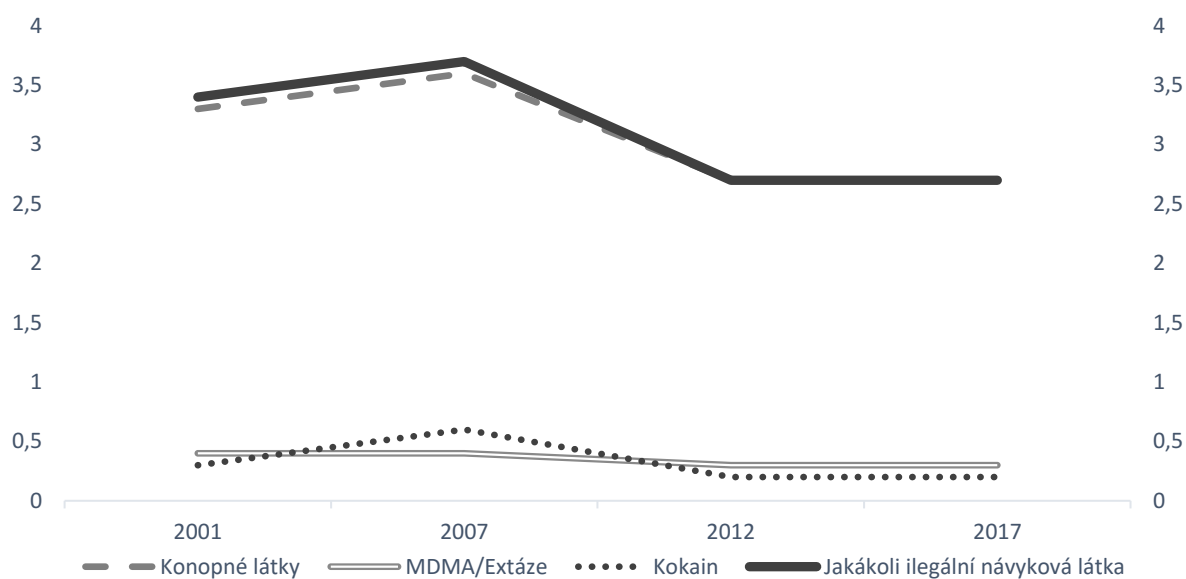
Poslední významnou odlišností portugalské úpravy je možnost snížit trestní sazbu ukládanou za výrobu či jiné nakládání s drogami v případech tzv. „závislých výrobců/distributorů“. Jedná se o osoby, jejichž porušování zákona je motivováno čistě obstaráním si prostředků k uspokojení své vlastní závislosti. Z důvodu možného zneužití se však podle čl. 26 zákonného dekretu tato výjimka nevztahuje na pachatele, u kterých bylo nalezeno množství větší, než kolik odpovídá pětinasobku denní dávky běžného uživatele.

EMCDDA sledovalo vliv novelizace na drogovou situaci v Portugalsku ve svých statistikách. Za prvních dvanáct let účinnosti klesl počet smrtelných předávkování na pětinu původních hodnot (80 případů v roce 2001 a 16 v roce 2012). Zásadní pokles zaznamenal i počet problémových uživatelů drog.¹²² Podobný, byť mírnější trend sledovala i prevalence užívání drog v dospělé portugalské populaci (graf 6.6.).

¹²¹ Zákon je v anglickém znění dostupný z https://www.unodc.org/res/cld/document/prt/law30_html/portugal_law_30_2000.pdf

¹²² 2014 National Report (2013 data) to the EMCDDA: "PORTUGAL" New Developments, Trends. Lisbon: Reitox National Focal Point, 2014. s. 61-66, dostupný z http://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/996/2014_NATIONAL_REPORT.pdf

Graf 6.6.: Prevalence užívání psychoaktivních látek za posledních 12 měsíců, údaje pro Portugalsko, v %

Zdroj: EMCDDA (2017)

Situaci je samozřejmě třeba dále a detailněji zkoumat a komplexní posouzení vlivu portugalské legislativní změny na tamní drogovou situaci bude pravděpodobně možné až po uplynutí delší doby, nicméně dosavadní vývoj vypadá i podle expertů UNODC velmi optimisticky.¹²³

¹²³ MURKIN, George. *Drug decriminalisation in Portugal: setting the record straight*. Bristol: Transform, 2014., dostupné z <https://www.unodc.org/documents/ungass2016/Contributions/Civil/Transform-Drug-Policy-Foundation/Drug-decriminalisation-in-Portugal.pdf>

Závěr

Psychoaktivní látky a jejich užívání je v současnosti nejčastěji považováno za sociálně-patologický jev a závažnou hrozbu, se kterou je potřeba bojovat jakýmkoli možnými prostředky. Vychází se přitom ze schopnosti některých drog vyvolat chorobnou závislost, trvale poškodit fyzické nebo duševní zdraví člověka a v krajních případech přivodit i smrt. Zákonodárcovo rozhodnutí chránit obyvatele přesunutím výroby, distribuce i samotného přechovávání psychoaktivních látek mimo zákon, kde proti nim lze použít ty nejtvrďší právní prostředky, se tedy jeví jako logické a adekvátní.

Z poznatků nashromážděných v této práci nicméně vyplývá, že ve vztahu drog a jejich právní úpravy panuje specifická dynamika. Touha po účincích psychoaktivních látek se zdá být ve společnosti přítomna nehlédě na jejich zákonný status. Není se pravděpodobně čemu divit, uvážíme-li, že se počátky konzumace drog datují do období lovců a sběračů, zatímco protidrogové právní úpravy jsou záležitostí podstatně novější. Lze tedy dojít k závěru, že zákonodárce prostřednictvím své činnosti nerozhoduje tak úplně o existenci samotného fenoménu užívání psychoaktivních látek, ale spíše o jeho konkrétní podobě. Z kapitol o historickém vývoji, statistických údajích, zahraničních úpravách i z rozhovorů s odborníky z praxe potom vyplývá, že poptávka po účincích drog je jakousi společenskou konstantou, která, bude-li konkrétním způsobem potlačena, nezmizí, ale pouze se objeví jinde a v jiné formě. Zákonodárce by tedy neměl usilovat o její „vymýcení“ (jako např. Švédsko nebo Filipíny), ale spíše se ji snažit vhodným způsobem usměrnit.

Za dob antického Řecka a Říma byly psychoaktivní látky považovány za vše od léku, přes zdroj zábavy až po smrtelný jed a bylo zodpovědností samotného uživatele udržet svou konzumaci v méně škodlivé části tohoto spektra. V současnosti se však zdá, že většina právních úprav chce konzumenty uchránit před volbou samotnou a psychoaktivní látky jsou oproti původnímu pohledu považovány pouze za jiný druh jedu. Tento přístup je přítomný i v trestním zákoníku, který v určité míře používá pro úpravu nakládání s drogami i s jedy stejných ustanovení.¹²⁴

Drogová problematika je komplexní a komplikovanou oblastí a zmírnění jejích negativních aspektů tedy nevyhnutelně představuje velmi obtížný úkol. K jeho řešení je potom potřeba uvážlivého a citlivého přístupu zákonodárce. „Boj“ proti drogám spočívající především v tvrdé

¹²⁴ Viz ustanovení §§ 283, 284 nebo 286 trestního zákoníku upravující nedovolenou výrobu a jiné nakládání s *omannými a psychotropními látkami* a s *jedy*, přechovávání *omanné a psychotropní látky a jedu* nebo výrobu a držení předmětu k nedovolené výrobě *omanné a psychotropní látky a jedu*.

repsi prostřednictvím trestního práva a jeho vymáhání se pak z hlediska dopadu na uživatele drog neukazuje být tím nejlepším přístupem.

Autor práce vidí jisté východisko v návratu k více *uživatelsky* orientované právní úpravě, která by se při řešení složité drogové problematiky „vyzbrojila“ i často přílehlavějšími normami mimotrestního charakteru. Než následkům, by totiž měla být pozornost zákonodárce věnována spíše příčině, v tomto případě touze lidí po účincích psychoaktivních látek. Podobný názor zastává i prof. JUDr. Helena Válková, CSc., podle které by v českém prostředí měl být kladen daleko větší důraz právě na primární prevenci a propagaci odpovědného způsobu užívání legálních i nelegálních návykových látek, především u mladých lidí. I Mgr. Kateřina Grohmannová zastává názor, že represivní přístup zpravidla vede spíše ke zhoršení drogové situace, což často nejhůře odnesou samotní uživatelé. Obě dámy se poté shodují s autorem na tom, že zde jako určitá inspirace může sloužit současná právní úprava drogové problematiky v Portugalsku. Tamní zákonodárci se totiž rozhodli pro systém právních norem, který sice umožňuje tvrdě zakročit, je-li to potřeba, ale jehož těžiště spočívá především v preventivním a terapeutickém přístupu. Podle prof. Válkové však i v českém prostředí přibývá zastánců podobného způsobu řešení drogové problematiky, a to i mezi zákonodárci. Jako důkaz uvádí vznik za tímto účelem vytvořených pracovních skupin složených z poslanců napříč politickým spektrem. Tento trend je přitom ve světě již delší dobu patrný a počet zemí, které se v případě svých občanů užívajících psychoaktivní látky rozhodli upřednostňovat pomoc před trestem, se neustále zvyšuje. A zdá se, že by se k této skupině v budoucnosti mohla připojit i Česká republika.

Seznam zkratk

Trestní zákoník	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
Amsterodamská smlouva	Amsterodamská smlouva, kterou se mění Smlouva o Evropské unii, smlouvy o založení Evropských společenství a některé související akty podepsána v Amsterodamu dne 2. října 1997
EMCDDA	Evropské monitorovací středisko pro drogy a drogovou závislost
EU	Evropská unie
Jednotná úmluva	Jednotná úmluva o omamných Látkách ze dne 31. března 1961
Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 13/12	Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 13/12, ze dne 23. července 2013, publikovaný pod č. 259/2013 Sb.
Nářízení č. 455/2009 Sb.	Nářízení vlády č. 455/2009 Sb., kterým se pro účely trestního zákoníku stanoví, které rostliny nebo houby se považují za rostliny a houby obsahující omamnou nebo psychotropní látku a jaké je jejich množství větší než malé ve smyslu trestního zákoníku
Nářízení o seznamech návykových látek	Nářízení vlády č. 463/2013 Sb., o seznamech návykových látek
Nářízení vlády č. 467/2009 Sb.	Nářízení vlády č. 467/2009 Sb., kterým se pro účely trestního zákoníku stanoví, co se považuje za jedy a jaké je množství větší než malé u omamných látek, psychotropních látek, přípravků je obsahujících a jedů
Návykové látky	Návykové látky ve smyslu ustanovení § 2 písm. a) zákona č. 65/2017 Sb., o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek.
Opiový zákon	Zákon č. 29/1938 Sb., kterým se provádějí Mezinárodní opiová úmluva ze dne 23. ledna 1912, vyhlášená pod č. 159/1922 Sb. z. a n., Mezinárodní opiová úmluva ze dne 19. února 1925, vyhlášená pod č. 147/1927 Sb. z. a n., a Úmluva o omezení výroby a úpravě distribuce omamných látek ze dne 13. července 1931, vyhlášená pod č. 173/1933 Sb. z. a n. (opiový zákon)
OSN	Organizace spojených národů

Ř.z.	Říšský zákoník
Sb.	Sbírka zákonů
Sb. z. a n.	Sbírka zákonů a nařízení státu československého
SFEU	Smlouva o fungování Evropské unie
Stanovisko	Stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu sp. zn. Tpjn 301/2013, ze dne 13. března 2014
Stanovisko trestního kolegia	Stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu sp. zn. Tpjn 300/2014, ze dne 4. prosince 2014
Trestní kolegium	Trestní kolegium Nejvyššího soudu
Trestní zákon	Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon
Zákon č. 65/2017 Sb.	Zákon č. 65/2017 Sb., o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek
Zákonný dekret	Decreto-Lei n. 15/93 de 22 de Janeiro 1993
Zákon o návykových látkách	Zákon č. 167/1998 Sb. o návykových látkách a o změně některých dalších zákonů
Zákon o odpovědnosti za přestupky	Zákon č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich
Zákon o opatřeních k ochraně před návykovými látkami	Zákon č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami a o změně souvisejících zákonů
Zákon o prekurzorech drog	Zákon č. 272/2013 Sb., o prekursorech drog
Zákon o přestupcích	Zákon České národní rady č. 200/1990 Sb., o přestupcích

Seznam použité literatury

Monografie

DAVENPORT-HINES, Richard. *Honba za zapomněním: Světové dějiny narkotik 1500-2000*. Překlad Jaroslava Kočová. 1. vyd. Praha: BB art, 2004. ISBN 80-7341-202-0.

DURRANT, Russil a Jo THAKKER. *Substance Use and Abuse: Cultural and Historical Perspectives*. 1st ed. Calif: Sage Publications, Inc, 2003. ISBN 14-522-6296-9.

ESCHOTODADO, Antonio. *Stručné dějiny drog*, Praha: Volvox Globator, 2003. ISBN 80-7207-512-8.

HANSON TOWNE, Charles. *The Rise and Fall of Prohibition: The Human Side of What the Eighteenth Amendment and the Volstead Act Have Done to the United States* (Classic Reprint). 1st ed. London: Forgotten Books, 2017. ISBN: 978-0-259-17658-9.

HORÁK, Miroslav. *Dům, kde se zpívá: Rehabilitace drogově závislých tradiční domorodou medicínou peruánské Amazonie*. 1. vydání. Brno: Mendelova univerzita v Brně. 2013. ISBN 978-80-7375-800-4.

JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 6. vyd. Praha: Leges, 2017. ISBN 978-80-7502-236-3.

JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou: zákon o soudnictví ve věcech mládeže, zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, advokátní tarif*. 7. vyd. Praha: Leges, 2017. ISBN 978-80-7502-230-1.

MAHDALÍČKOVÁ, Jana. *Zákon o návykových látkách: komentář*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR a.s., 2017. ISBN 978-80-7552-617-5.

MRAVČÍK, V., P. CHOMYNOVÁ, K. GROHMANNOVÁ, B. JANÍKOVÁ, Z. TION LEŠTINOVÁ, Z. ROUS, L. KIŠŠOVÁ, J. KOZÁK, B. NECHANSKÁ, T. VLACH, T. ČERNÍKOVÁ, H. FIDESOVÁ a J. VOPRAVIL. *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2016 [Annual Report on Drug Situation 2016 - Czech Republic]* MRAVČÍK, V. (Ed.). Praha: Úřad vlády České republiky. 2017. ISBN 978-80-7440-200-5.

PETERS, Edward M. *Inquisition*. 1st Edition. Berkeley: University of California Press, 1988. ISBN 0-520-06630-8.

PLATÓN. *Zákony*. Překlad František Novotný. 2. vyd. Praha: OIKOYMENH, 1997. ISBN 80-86005-31-3.

ROSMARIN, Ari a Niamh EASTWOODOVÁ. *Tichá revoluce: Praktické uplatňování politiky dekriminalizace drog v různých zemích světa*. 1. vydání. Praha: Úřad vlády České republiky. 2013. ISBN 978-80-7440-083-4.

SOVINOVÁ, Hana, Ladislav CSÉMY a Věra KERNOVÁ. *Užívání tabáku a alkoholu v České republice: Zpráva o situaci za období posledních deseti let*. 1. vydání. Praha: Státní zdravotní ústav. 2014. ISBN 978-80-7071-335-8.

SPRENGER, Iacobus a Henricus INSTITORIS. *Kladivo na čarodějnice*. Překlad Jitka Lenková. 1. vyd. Praha: Levné knihy KMa, 2006. ISBN 80-7309-361-8.

ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7478-790-4.

WEXLER, Phillip. *History of Toxicology and Environmental Health: Toxicology in Antiquity II*. 1st ed. London: Academic Press, 2014. ISBN 978-01-2801-506-3.

ZEMAN, Petr, Ivana TRÁVNÍČKOVÁ a Michaela ŠTEFUNKOVÁ. *Vybrané aspekty drogové problematiky z pohledu občanů*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. ISBN 978-80-7338-112-7.

ZEMAN, Petr, Michaela ŠTEFUNKOVÁ a Ivana TRÁVNÍČKOVÁ. *Drogová kriminalita a trestní zákoník*. 1. vydání. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci. 2015. ISBN 978-80-7338-151-6.

Články

BEWLEY-TAYLOR, David a Martin JELSMA. Fifty Years of the 1961 Single Convention on Narcotic Drugs: A Reinterpretation. *Series on Legislative Reform of Drug Policies*. 2011.

MIRON, Jeffrey A. a Jeffrey ZWEIBEL. Alcohol Consumption During Prohibition. *The American Economic Review*. 1991, vol. 81, no. 2, ISSN: 0002-8282.

TAYLOR, Graham C. An analysis of the problems presented in the use of LSD. *Bulletin on Narcotics*. 1967, Issue 1, ISSN 0007-523X.

VIDRNA, Jan a Jan VUČKA. Větší než malé množství nejistoty, *Trestněprávní revue*, 2017, roč. 16, č. 2, ISSN 1213-5313.

ZEMAN, Petr, Michaela ŠTEFUNKOVÁ a Ivana TRÁVNÍČKOVÁ. Co přinesl trestní zákoník v oblasti postihu drogové kriminality?. *Trestněprávní revue*, 2017, roč. 16, č. 1, ISSN 1213-5313.

ZEMAN, Petr. „Výroba“ konopí z konopí?. *Trestněprávní revue*, 2015, roč. 14, č. 9, ISSN 1213-5313.

Internetové zdroje

www.drogy-info.cz

www.emcdda.europa.eu

www.europarl.europa.eu

www.hwr.org

www.imolin.org

www.state.gov

www.thelancet.com

www.treaties.un.org

www.undrugcontrol.info

www.unodc.org

www.uzis.cz

www.vlada.cz

Ostatní zdroje

Důvodová zpráva k trestnímu zákoníku

World drug report (UNDOC) 2008 až 2017

World report (Human Rights Watch) 2008 až 2018

Seznam použitých právních předpisů

Anti-Drug Abuse Act 1986 (21 U.S.C.)

Controlled Substances Act 1970 (21 U.S.C.)

Crime and Disorder Act 1998

Criminal Code Act 1995, No. 12, 1995

Decreto Legislativo No. 635 de 3 de abril de 1991, Código penal

Decreto-Lei n. 15/93, de 22 de Janeiro

Dohoda o potlačení výroby, vnitřního obchodu a používání zpracovaného opia ze dne 11. února 1925

Doporučením Rady 2004/C 86/04 ze dne 30. března 2004

Drug Trafficking Act 1994

Gesetz über den Verkehr mit Betäubungsmitteln (Betäubungsmittelgesetz), BGBl.III/FNA 2121-6-24, vom 22. Dezember 1971

Jednotná úmluva Organizace spojených národů o omamných látkách ze dne 31. března 1961, vyhlášená pod č. 47/1965 Sb.

Lag om förstörande av vissa hälsofarliga missbrukssubstanser (2011:111)

Lei n. 30/2000, de 29 de Novembro

Misuse of Drugs Act 1971

Mezinárodní opiová úmluva ze dne 19. února 1925, vyhlášená pod č. 147/1927 Sb. z. a n.

Mezinárodní opiová úmluva ze dne 23. ledna 1912, vyhlášená pod č. 159/1922 Sb. z. a n.

Narkotikastrafflag (1968:64)

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1258/2013 ze dne 20. listopadu 2013, kterým se mění nařízení (ES) č. 273/2004 o prekursorech drog

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1259/2013 ze dne 20. listopadu 2013, kterým se mění nařízení Rady (ES) č. 111/2005, kterým se stanoví pravidla pro sledování obchodu s prekursory drog mezi Společenstvím a třetími zeměmi

Nařízení Evropského Parlamentu a Rady (ES) č. 273/2004 ze dne 11. února 2004 o prekursorech drog

Nařízení Komise (ES) č. 1277/2005 ze dne 27. července 2005, kterým se stanoví prováděcí pravidla k nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 273/2004 o prekursorech drog a k nařízení Rady (ES) č. 111/2005, kterým se stanoví pravidla pro sledování obchodu s prekursory drog mezi Společenstvím a třetími zeměmi

Nařízení Komise v přenesené pravomoci (EU) 2015/1011 ze dne 24. dubna 2015, kterým se doplňuje nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 273/2004 o prekursorech drog a nařízení Rady (ES) č. 111/2005, kterým se stanoví pravidla pro sledování obchodu s prekursory drog mezi Unií a třetími zeměmi, a kterým se zrušuje nařízení Komise (ES) č. 1277/2005

Nařízení Komise v přenesené pravomoci (EU) 2016/1443 ze dne 29. června 2016, kterým se mění nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 273/2004 a nařízení Rady (ES) č. 111/2005, pokud jde o zařazení určitých prekursorů drog na seznam uvedených látek

Nařízení Rady (EHS) č. 302/93 ze dne 8. února 1993, o zřízení Evropského monitorovacího centra pro drogy a drogovou závislost

Nařízení Rady (EHS) č. 3677/90 ze dne 13. prosince 1990, o opatřeních, která mají být přijata za účelem zamezení zneužívání určitých látek k nedovolené výrobě omamných a psychotropních látek

Nařízení Rady (ES) č. 111/2005 ze dne 22. prosince 2004, kterým se stanoví pravidla pro sledování obchodu s prekursory drog mezi Společenstvím a třetími zeměmi

Nařízení vlády č. 114/1999 Sb., kterým se pro účely trestního zákona stanoví, co se považuje za jedy, nakažlivé choroby a škůdce

Nařízení vlády č. 192/1988 Sb., o jedech a některých jiných látkách škodlivých zdraví

Nařízení vlády č. 40/2002 Sb., kterým se mění nařízení vlády č. 114/1999 Sb., kterým se pro účely trestního zákona stanoví, co se považuje za jedy, nakažlivé choroby a škůdce

Nařízení vlády č. 444/2003 Sb., kterým se mění nařízení vlády č. 114/1999 Sb., kterým se pro účely trestního zákona stanoví, co se považuje za jedy, nakažlivé choroby a škůdce, ve znění nařízení vlády č. 40/2002 Sb.

Nařízení vlády č. 455/2009 Sb., kterým se pro účely trestního zákoníku stanoví, které rostliny nebo houby se považují za rostliny a houby obsahující omamnou nebo psychotropní látku a jaké je jejich množství větší než malé ve smyslu trestního zákoníku

Nařízení vlády č. 458/2013 Sb., o seznamu výchozích a pomocných látek a jejich ročních množstevních limitech

Nařízení vlády č. 463/2013 Sb., o seznamech návykových látek

Nařízení vlády č. 467/2009 Sb., kterým se pro účely trestního zákoníku stanoví, co se považuje za jedy a jaké je množství větší než malé u omamných látek, psychotropních látek, přípravků je obsahujících a jedů

Nařízení vlády č. 56/1967 Sb., o jedech a jiných látkách škodlivých zdraví

Protokol o změnách Jednotné úmluvy o omamných látkách ze dne 25. března 1972, provedený sdělením federálního ministerstva zahraničních věcí č. 458/1991 Sb.

Prováděcí nařízení Komise (EU) 2015/1013 ze dne 25. června 2015, kterým se stanoví pravidla týkající se nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 273/2004 o prekursorech drog a

nařízení Rady (ES) č. 111/2005, kterým se stanoví pravidla pro sledování obchodu s prekursory drog mezi Unií a třetími zeměmi

Psychoactive Substances Act 2016

Rámcové rozhodnutí Rady 2004/757/SVV ze dne 25. října 2004, kterým se stanoví minimální ustanovení týkající se znaků skutkových podstat trestných činů a sankcí v oblasti nedovoleného obchodu s drogami

Republic Act No.9165 of June 7, 2002, Comprehensive Dangerous Drugs Act

Rozhodnutí Rady 2001/419/SVV ze dne 28. května 2001 o předávání vzorků sledovaných látek

Rozhodnutí Rady 2005/387/SVV ze dne 10. května 2005 o výměně informací, hodnocení rizika a kontrole nových psychoaktivních látek

Rozhodnutí Rady 2009/371/JHA ze dne 6. dubna 2009, o zřízení Evropského policejního úřadu (Europol)

Rozhodnutí Rady 90/611/EHS ze dne 22. října 1990, kterým se jménem Evropského hospodářského společenství uzavírá Úmluva Organizace spojených národů proti nedovolenému obchodu s omamnými a psychotropními látkami.

Smlouva o Evropské unii

Smlouva o fungování Evropské unie

Společná akce 97/396/SVV ze dne 16. června 1997 přijatá Radou na základě článku K.3 Smlouvy o Evropské unii o výměně informací, hodnocení rizika a kontrole nových syntetických drog

Ugolovnyy Kodeks Rossiyskoy Federatsii ot 13.06.1996, N 63-FZ

Úmluva o omezení výroby a úpravě distribuce omamných látek ze dne 13. července 1931, vyhlášená pod č. 173/1933 Sb. z. a n.

Úmluva Organizace spojených národů o psychotropních látkách ze dne 21. února 1971, vyhlášená pod č. 62/1989 Sb.

Úmluva Organizace spojených národů proti nedovolenému obchodu s omamnými a psychotropními látkami ze dne 20. prosince 1988, vyhlášená pod č. 462/1991 Sb.

Úmluva o potlačování nedovoleného obchodu s omamnými látkami ze dne 26. června 1936, vyhlášená pod č. 29/1938 Sb.

Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky

Usnesení vlády č. 1177/01, ze dne 14. listopadu 2001

Usnesení vlády č. 753/03, ze dne 21. července 2003

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

Vyhláška ministerstev zdravotnictví a spravedlnosti č. 57/1967 Sb., kterou se provádí vládní nařízení o jedech a jiných látkách škodlivých zdraví

Wet van 12 mei 1928, tot vaststelling van bepalingen betreffende het opium en andere verdoovende middelen (Opiumwet)

Zákon č. 112/1998 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon

Zákon č. 117/1852 ř.z., o zločinech, přečinech a přestupcích

Zákon č. 120/1962 Sb., o boji proti alkoholismu

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon

Zákon č. 167/1998 Sb., o návykových látkách a o změně některých dalších zákonů

Zákon č. 175/1990 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon

Zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu

zákon č. 200/1990 Sb. o přestupcích

Zákon č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich

Zákon č. 272/2013 Sb., o prekursorech drog

Zákon č. 29/1938 Sb., kterým se provádějí Mezinárodní opiová úmluva ze dne 23. ledna 1912, vyhlášená pod č. 159/1922 Sb. z. a n., Mezinárodní opiová úmluva ze dne 19. února 1925, vyhlášená pod č. 147/1927 Sb. z. a n., a Úmluva o omezení výroby a úpravě distribuce omamných látek ze dne 13. července 1931, vyhlášená pod č. 173/1933 Sb. z. a n. (Opiový zákon)

Zákona 353/2003 Sb., o spotřebních daních

Zákon č. 37/1989 Sb., o ochraně před alkoholismem a jinými toxikomaniemi

Zákon č. 378/2007 Sb., o léčivech a o změnách některých souvisejících zákonů

Zákon č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami a o změně souvisejících zákonů

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Zákon č. 41/2009 Sb., o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím trestního zákoníku

Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

zákon č. 61/1997 Sb., o lihu a o změně a doplnění zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů, a zákona České národní rady č. 587/1992 Sb., o spotřebních daních, ve znění pozdějších předpisů, (zákon o lihu)

Zákon č. 65/2017 Sb., o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek

Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon

Zákon č. 87/1948 Sb., o potírání alkoholismu

Seznam použité judikatury

Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 13/12, ze dne 23. července 2013, publikován pod č. 259/2013 Sb.

Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 2 Tz 203/99, ze dne 16. 2. 2000

Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 3 Tz 56/2001, ze dne 19. 4. 2001

Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 4 Tz 142/2000, ze dne 12. 7. 2000

Rozsudek německého Spolkového soudního dvora sp. zn. 2 StR 86/08, ze dne 3. prosince 2008

Stanovisku trestního kolegia Nejvyššího soudu sp. zn. Tpjn 300/2014, ze dne 4. prosince 2014

Stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu sp. zn. Tpjn 301/2013, ze dne 13. března 2014

Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích sp. zn. 4 To 23/2000, ze dne 8. února 2000

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 3 Tdo 52/2008 ze dne 30. ledna 2008

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 3 Tdo 687/2006 ze dne 21. června 2006

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 4 Tdo 917/2009 ze dne 21. října 2009

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 6 tdo 1460/2012 ze dne 12. prosince 2012

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 7 Tdo 1337/2010, ze dne 24. listopadu 2010

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 8 Tdo 1363/2011, ze dne 9.11.2011

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 8 Tdo 204/2010 ze dne 4. března 2010

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 8 Tdo 463/2010, ze dne 12. května 2010

Vývoj a další perspektivy drogových trestných činů

Resumé

Předmětem práce je úprava nakládání s psychoaktivními látkami v oblasti trestního práva neboli tzv. drogové trestné činy. Pojem psychoaktivní látky pro účely této práce odpovídá pojmu omamné a psychotropní látky ve smyslu zákona 40/2009 Sb., trestního zákoníku. Zkoumán je především skutečný dopad právní úpravy na relevantní oblasti drogové problematiky. Jako první je mapován vývoj právních úprav psychoaktivních látek a nakládání s nimi od starověku až po současnost. Sledovány jsou přitom především opakující se trendy v přístupu historických zákonodárců. Pozornost je věnována také modernímu vývoji této oblasti na mezinárodním poli, především nejdůležitějším úmluvám vzniklým v průběhu dvacátého století a postupně sílící roli Evropské unie. Podrobněji jsou popsány i obměny právních úprav drogových trestných činů na českém území. Jedním ze stěžejních bodů práce je potom současná česká právní úprava této oblasti. Jednotlivé drogové trestné činy obsažené v §§ 283 až 287 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, jsou detailněji rozebírány s přihlédnutím k relevantní judikatuře a případným problémům, které se při jejich praktické aplikaci objevují. Z důvodu provázanosti trestních a mimotrestních norem, je čtenáři také přiblíženo několik dalších souvisejících zákonů. Zkoumána je následně samotná drogová situace v České republice. Autor zde využívá statistických údajů k posouzení nebezpečnosti jednotlivých látek pro uživatele i pro společnost a přiblížení obrazu jejich „průměrného“ uživatele. Podobné analýze je podroben také vývoj a struktura samotných drogových trestných činů. Následující část práce představuje čtenáři deset zahraničních právních úprav drogových trestných činů a k porovnání přikládá i údaje o tamní drogové situaci. V závěru se pak při reflexi získaných poznatků autor obrací na pěctici odborníků, jejichž profese s právní úpravou drogových trestných činů úzce souvisí. V průběhu kapitoly se potom jako možná inspirace ukáže legislativní řešení drogové problematiky v Portugalsku, které je následně s tím českým detailněji srovnáváno.

Klíčová slova

Drogové trestné činy, návykové látky, vývoj právní úpravy

Development and other perspectives of drug offences

Summary

The subject of this thesis is the criminal law governing the manipulation of psychoactive substances or so-called drug offenses. For the purposes of the thesis the term psychoactive substances is equal to the term narcotic drugs and psychotropic substances as used in Act 40/2009 Coll., Criminal Code. Special attention is then paid to the real impact of this regulation in the area of drug related issues. The first chapter maps the development of laws governing psychoactive substances from antiquity to present day while observing the repetitive trends in the historical legal approach. The attention is also paid to the modern development in this area in the international field, with particular focus the most important conventions signed during the twentieth century and the gradually increasing role of the European Union. The changes in the legal treatment of drug offenses on Czech territory are then described in more detail, the current Czech legislation being one of the main focuses of the thesis. The individual drug offenses contained in Sections 283 to 287 of Act No. 40/2009 Coll., Criminal Code, are discussed in further detail also taking into account the relevant case law and any problems encountered in their practical application. Due to the interdependence of criminal and non-criminal norms it's necessary to include several other related laws. Next, the drug situation in the Czech Republic is examined. The author uses statistical data to assess the hazards individual substances carry for their users and for the society, also depicting the characteristics of the "average" user. Similar analysis is applied to the development and structure of drug offenses themselves. The following part of the thesis presents total of ten foreign legal regulations of the drug offenses and enables the reader to compare them with relevant data of the country. In conclusion, reflecting on his research the author turns to five experts whose occupation is closely related to the legal regulation of drug offenses. In the final course of the thesis we derive inspiration for the Czech legislation by comparing it to the Portuguese legal solution.

Key words

Drug offences, addictive substances, development of legislation